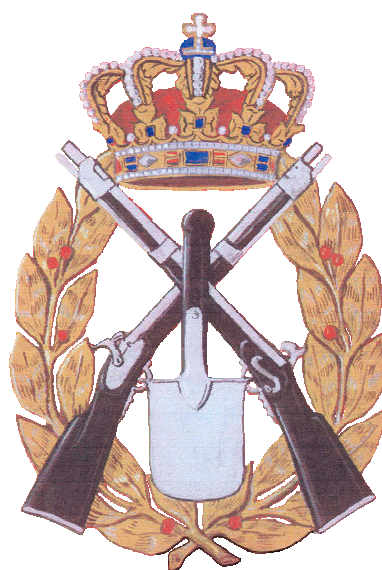

Kær Vestermark Øvelsesplads

Drifts- og Plejeplan 2005-2019

**Miljøministeriet • Skov- og Naturstyrelsen
og
Hærens Operative Kommando**

Kær Vestermark Øvelsesplads

Drifts- og Plejeplan 2005-2019

Udgivet af Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Hærens Operative Kommando 2004

Tekst	Skovfoged Lene Lie. Flora- og faunaafsnit, biolog Erling Krabbe. Kulturhistorisk bidrag af skovfoged Erling Buhl. Alle Skov- og Naturstyrelsen. Militært bidrag Kaptajn U.H. Madsen
Korrektur	Chefsekretær Bente Knudsen, Skov- og Naturstyrelsen
Kort (bilag 1, 2 , 3 og 4)	Lene Lie
Bevoksningsliste (bilag 5)	Lene Lie
Forsideillustration	Krigergrav af Poul Juul, 2004
Layout	Lene Lie
Layout, omslag	Poul Juul
Tryk af omslag og indbinding	Hillerød Grafisk ApS
Tryk af rapport	Hillerød Grafisk ApS
Tryk af kort	Hillerød Grafisk ApS
Aftale vedrørende kortmateriale:	Udsnit af Kort & Matrikelstyrelsens kortmaterialer er gengivet i henhold til tilladelse G18/1997.
Oplag	50 eksemplarer
ISBN	87-7279-584-0 87-7279-585-9 (net udgave)
Hæftet kan rekvireres hos	Hærens Sergentskole Gerlachsgade 2 6400 Sønderborg Tlf.: 73 43 52 52
Hæftet findes endvidere på	www.skovognatur.dk

Kær Vestermark Øvelsesplads

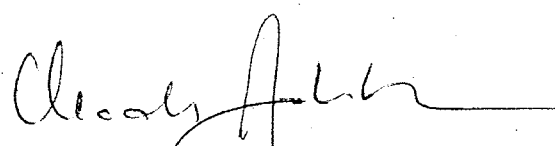
Drifts- og plejeplan 2005-2019

Nærværende drifts- og plejeplan for Kær Vestermark Øvelsesplads stadfæstes hermed som gældende for perioden 2005-2019. Drifts- og plejeplanen er dog kun gældende så længe forsvaret ejer eller lejer arealet.

Kær Vestermark Øvelsesplads, den 13/9-04

Oberstløjtnant J. P. Rasmussen

Skov- og Naturstyrelsen, den 9/9-2004

Kontorchef Mads Jakobsen

INDLEDNING.....	1
1 GENERELT OM DRIFTS- OG PLEJEPLANER.....	1
1.1 Formål og baggrund.....	1
2 BESKRIVELSE AF PLANPROCESSEN	2
2.1 Forudsætninger.....	2
2.2 Planens indhold	2
2.3 Planændringer	2
3 SÆRLIGT OM DRIFTS- OG PLEJEPLANEN FOR KÆR VESTERMARK ØVELSESPLADS	4
3.1 Baggrund	4
3.2 Aftalens virkning.....	4
STATUS.....	5
4 BESKRIVELSE AF KÆR VESTERMARK ØVELSESPLADS	5
4.1 Landskab.....	5
4.2 Geologi.....	6
4.3 Den militære historie	7
4.4 Korttegning	9
4.5 Registrering af arealtyper.....	11
4.6 Plejetilstand	15
4.7 Flora	17
4.8 Fauna.....	21
4.9 Kulturhistorie.....	24
5 NUVÆRENDE ANVENDELSE AF KÆR VESTERMARK ØVELSESPLADS	26
6 FORSVARETS NUVÆRENDE DRIFT OG PLEJE AF ØVELSESPLADSEN	29
6.1 Terrænvedligeholdelse.....	29
6.2 Naturpleje	29
6.3 Vildtpleje.....	29
6.4 Skovdrift.....	29
6.5 Ressourcer og materiel	29
7 NUVÆRENDE REGLER FOR OFFENTLIGHEDENS ADGANG	30
8 LOVMÆSSIGE BRUGSBEGRÆNSNINGER ELLER BINDINGER	31
8.1 Generel lovpraksis for forsvarets arealer	31
8.2 Planloven	31
8.3 Status i Regionplan 2001-2012	33
8.4 Kommuneplanlægning	36
8.5 Naturbeskyttelsesloven.....	37
8.6 Plejepligt af beskyttede naturtyper og fortidsminder	39
8.7 Museumsloven.....	40
8.8 Vandløbsloven.....	41
8.9 Skovloven	42
8.10 Deklarationsfredninger på Kær Vestermark Øvelsesplads.....	42
8.11 Retningslinier for anvendelse af sprøjtegifte (pesticider) og gødning	42
8.12 Vildtpleje.....	43
8.13 Lov om forbud mod ophold på og færdsel gennem forsvarets skydeområder og andre militære områder	43
FREMTIDIGE BEHOV OG ØNSKER	45
9 FORSVARETS FREMTIDIGE BEHOV OG ØNSKER	45
9.1 Behov for faste uddannelsesfaciliteter	45
9.2 Behov for ændringer i terræn og bevoksning.....	45
9.3 Drift og pleje af skovområder	45
10 SKOV- OG NATURSTYRELSENS FORSLAG TIL BESKYTTELSE OG FORBEDRING AF NATURVÆRDIER OG OFFENTLIGHEDENS ADGANG	47

10.1 Forslag til en overordnet målsætning for områdets fremtidige naturtilstand.....	47
10.2 Forbedringer i plejen af græsarealer	47
10.3 Levende hegn	49
10.4 Forbedringer i plejen og driften af skov og krat.....	49
10.5 Pleje, genopretning og beskyttelse af vådområder	52
10.6 Offentlighedens adgang	54
10.7 Kulturhistorie.....	55
10.8 Bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo.....	55
11 KOMMENTARER OG ØNSKER FRA EKSTERNE BIDRAGYDERE	57
11.1 Sønderjyllands Amt	58
11.2 Sønderborg Kommune, Plan og Teknik	60
11.3 Sønderborg Kommune, Sønderborg Områdets Miljøcenter.....	61
11.4 Bidrag fra Danmarks Naturfredningsforening	61
11.5 Bidrag fra Friluftsrådet	64
11.6 Bidrag fra Dansk Ornitologisk Forening.....	66
11.7 Bidrag fra Danmarks Jægerforbund.....	66
11.8 Bidrag fra Entomologisk Fredningsudvalg.....	67
AFVEJNING	68
12 AFVEJNING AF BENYTTELSE OG BESKYTTELSE	68
12.1 Vurdering af ønsker og forslag fra forsvaret	68
12.2 Skov- og Naturstyrelsens ønsker til forbedringer af naturområder	69
12.3 Afvejning af ønsker og forslag fra bidragyderne	70
PLAN.....	74
13 RETNINGSLINIER FOR DEN FREMTIDIGE ANVENDELSE AF KÆR VESTERMARK ØVELSESPLADS.....	74
13.1 Retningslinier for pleje af græsarealer.....	74
13.2 Retningslinier for pleje af levende hegn.....	75
13.3 Retningslinier for pleje og drift af skov og krat	75
13.4 Retningslinier for pleje af vådområder.....	78
13.5 Retningslinier for offentlighedens adgang til Kær Vestermark Øvelsesplads.....	83
13.6 Retningslinier for bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo	84
13.7 Retningslinier for brug af gødning og sprøjtemidler	84
13.8 Nødvendige tilladelser til planens tiltag	84
13.9 Planændringer	85
13.10 Handlingsplan	86
ØKONOMI.....	87
14 ØKONOMISKE KONSEKVENSBeregninger.....	87
14.1 Budgetoverslag over udgifter til gennemførelse af drifts- og plejeplanen	88
14.2 Samlet oversigt over drifts- og plejeplanens økonomiske konsekvenser	89
BILAG.....	91
15 OVERSIGT OVER BILAG	91

INDLEDNING

1 Generelt om drifts- og plejeplaner

1.1 Formål og baggrund

Mange af forsvarets arealer indeholder store naturværdier i form af et rigt dyre- og planteliv samt store, sammenhængende landskaber. De påvirkninger, det åbne landskab har været udsat for, er ofte gået helt uden om forsvarets øvelsespladser. Nogle terræner har ligget i naturtilstand i flere generationer, enkelte har aldrig været rørt, og den naturlige flora og fauna har haft gode muligheder for at udvikle sig frit.

Som led i forsvarets miljøstrategi bestemte Forsvarskommandoen i september 1993 ved bestemmelse om miljø- og naturbeskyttelse (FKOBST 610-6, SEP 1993), at der for hvert øvelses- og skydeområde skulle udarbejdes en drifts- og plejeplan.

Den 24. oktober 1995 indgik Forsvarskommandoen og Skov- og Naturstyrelsen en samarbejdsaftale, der sikrer en planlægning af drift og pleje for en række af forsvarets skyde- og øvelsespladser.

Formålet med en drifts- og plejeplan er at sikre, at der på forsvarets arealer opnås en tilfredsstillende balance mellem forsvarets behov for nødvendig uddannelse og træning af enheder under realistiske vilkår og hensynet til naturbeskyttelse og rekreative interesser.

Da planlægningen ønskes brugt som et redskab til beskyttelse og forbedring af naturværdier på forsvarets arealer, er amt, kommune, Danmarks Naturfredningsforening samt Friluftsrådet m. fl. medinddraget som såkaldte eksterne bidragydere ved udarbejdelsen. Samtidig er det forventningen, at amt og kommune, som de relevante myndigheder, gennem inddragelse i afvejningen mellem benyttelse og beskyttelse vil administrere relevant lovgivning med udgangspunkt i planen.

Drifts- og plejeplanlægningen vil dels tilvejebringe et ensartet grundlag for en flersidig forvaltning af forsvarets arealer og give medarbejdere i forsvaret en naturmæssig viden, herunder en forståelse for behovet og mulighederne for varetagelse af flersidige hensyn ved drift og pleje af arealerne.

Støjproblematikken i relation til naboer ligger uden for drifts- og plejeplanlægningsarbejdet, idet støj reguleres i henhold til miljøbeskyttelsesloven. Bestemmelser om støjregulering for Kær Vestermark Øvelsesplads er fastsat i "Bekendtgørelse om støjregulering af forsvarets skyde- og øvelsespladser" (Bek. nr. 468 af 13. juni 2002), side 26 og 27.

2 Beskrivelse af planprocessen

2.1 Forudsætninger

I forbindelse med udarbejdelse af drifts- og plejeplanen er udgangspunktet, at skyde- og øvelsespladserne er udlagt som uddannelsesområder, og derfor fortsat skal kunne anvendes som sådan.

Drifts- og plejeplanen skal tydeliggøre øvelsespladsens naturhistoriske, kulturhistoriske og rekreative værdier og udstikke retningslinier for øvelsespladsens brug, beskyttelse og pleje, som tager hensyn til disse værdier, samtidig med at der opnås en tilfredsstillende løsning af forsvarets behov for uddannelsesaktiviteter.

Planen skal således rumme en afvejning mellem på den ene side forsvarets behov for øvelsesarealer og på den anden side samfundets interesse i en forsvarlig og langsigtet forvaltning af terrænets ofte meget store natur- og kulturværdier.

Som følge af den sikkerhedsmæssige risiko, der er forbundet med forsvarets aktiviteter, vil rekreative interesser (offentlighedens adgang til forsvarets areal) kun blive tilgodeset i det omfang, det er sikkerhedsmæssigt forsvarligt. Herudover kan hensynet til naturmæssige værdier påvirke mulighederne for rekreativ benyttelse.

De opstillede retningslinier i drifts- og plejeplanen skal være enkle for forsvaret at administrere i praksis.

2.2 Planens indhold

Planen skal :

- Kortlægge og afgrænse naturtyper, bevoksninger, veje, forsvarets anlæg etc.
- Beskrive de naturmæssige værdier og identificere de mest bevaringsværdige af disse samt påpege eventuelle behov/muligheder for forbedring af de naturmæssige værdier.
- Beskrive forsvarets nuværende benyttelse og drift af øvelsespladsen samt klarlægge forsvarets fremtidige behov.
- Beskrive den rekreative benyttelse af terrænet.
- Indeholde en afvejning af forsvarets behov for benyttelse, af ønskerne om beskyttelse samt vurdere mulighederne for forbedring af naturværdier, kulturværdier og de rekreative muligheder.
- Anvise, hvorledes denne afvejning kan realiseres i praksis, herunder fastlægge retningslinier for terrænets fremtidige benyttelse, pleje og forbedring.
- Beregne de økonomiske konsekvenser af planens bestemmelser for forsvaret.

2.3 Planændringer

Drifts- og plejeplanen gælder for 15 år.

For til stadighed at holde en plan over så langt et forløb tidssvarende og fleksibel, kan der løbende foretages ændringer i drifts- og plejeplanen, forudsat at aftaleparterne er enige. Som

udgangspunkt kræver enhver afvigelse fra planens retningslinier, som de fremgår af planafsnittet, en planændring. Der gælder dog en bagatelgrænse for kravet om planændringer. I tvivlstilfælde om bagatelgrænsen bør parterne tilsvarende drøfte dette spørgsmål indbyrdes ud fra planens overordnede retningslinier.

Såfremt forsvaret ønsker ændringer i drifts- og plejeplanen, indsendes begrundede forslag til planændringer til Skov- og Naturstyrelsen. Opnås der enighed, indsættes planændringen i den pågældende plan med gyldighed som en del af denne.

Planændringerne er således en løbende fortsættelse af planlægningsfasens dialog mellem parterne.

Udover planændringer kan dispositioner, der ligger udenfor planens rammer, kræve tilladelse fra relevante myndigheder.

3 Særligt om drifts- og plejeplanen for Kær Vestermark Øvelsesplads

3.1 Baggrund

Som nævnt i indledningen har Forsvarskommandoen og Skov- og Naturstyrelsen indgået en aftale om planlægning af drift og pleje for en række af forsvarets områder.

En særskilt aftale om en drifts- og plejeplan for Kær Vestermark blev endeligt indgået mellem Hærens Operative Kommando og Skov- og Naturstyrelsen den 28. august 2003.

Kær Vestermark er af forsvaret klassificeret som et såkaldt kategori III, niveau III område. Drifts- og plejeplanlægningen forestås af Hærens Sergentskole i samarbejde med Skov- og Naturstyrelsen.

I 2003 foretog Skov- og Naturstyrelsen en markgennemgang af arealet med henblik på at foretage en biologisk registrering samt udarbejde digitale kort over øvelsespladsen.

I forbindelse med udarbejdelsen af planen har Sønderjyllands Amt, Sønderborg Kommune, Danmarks Naturfredningsforening, Dansk Ornitologisk Forening, Friluftsrådet m.fl. haft lejlighed til at se øvelsespladsen ved en fremvisning den 24. juni 2003 og til at fremsende bidrag og ønsker til planen. Endelig har bidragsyderne haft lejlighed til at kommentere planforslaget inden færdiggørelsen.

3.2 Aftalens virkning

Drifts- og plejeplanen er bindende for de to aftaleparter, i dette tilfælde Hærens Operative Kommando og Skov- og Naturstyrelsen. Ved underskrift af planen forpligter aftaleparterne sig således til at efterleve og respektere planens fastsatte bestemmelser.

4 Beskrivelse af Kær Vestermark Øvelsesplads

Øvelsespladsen ejes af forsvaret og omfatter ca. 140 ha øvelsesplads og en ca. 6 ha skovparcel ved Ulkebøl Nørremark.

Kær Vestermark er af forsvaret klassificeret som et såkaldt kategori III, niveau III område. Kategori III områder er lokale øvelsespladser, hvor der typisk kun gennemføres mindre uddannelses- og øvelsesvirksomhed.

Øvelsespladsen forvaltes og administreres af kaserneelementet ved Hærens Sergentskole.

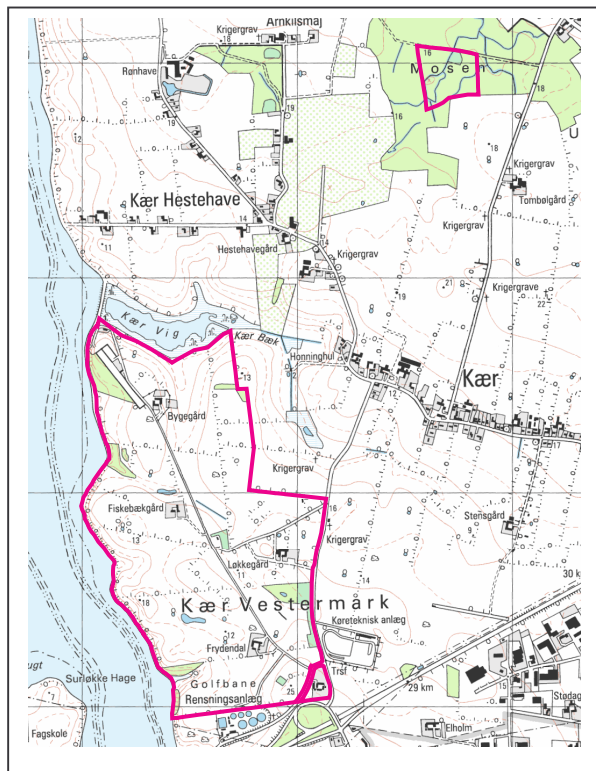
Foruden forsvaret benyttes øvelsespladsen af såvel Hjemmeværnet som politiet, ligesom en række civile foreninger ved lån og leje benytter faciliteterne til fritidsformål.

Kær Vestermark Øvelsesplads er et overvejende åbent terræn, der domineres af store græsarealer. De åbne græsflader gennemskæres overalt på øvelsespladsen af brede øst-vestgående levende hegn, der fungerer som effektive spredningskorridorer for insekter, fugle og pattedyr.

Øvelsespladsen afsluttes mod vest af en 3-5 meter høj bevokset klint mod Als Sund, og mod nord danner den kunstigt opstemmede Kær Vig øvelsespladsens nordlige grænse.

Spredt over øvelsespladsen brydes de ensartede slettearealer af en række mindre vandhuller – alle stort set omsluttet af tætte krat, der vanskeliggør adgangen til vandet.

Nordøst for den primære militære øvelsesplads, råder forsvaret over en parcel af skoven ved Ulkebøl Nørremark. Skovområdet er en rest af gammel bondeskov og består primært af blandet løvtræ i varierende alder med en fin underskov. Skovbunden er fugtig og er gennemskåret af et grøftesystem.

Kær Vestermark Øvelsesplads på baggrund af kort i 1:25000. Rød streg angiver ejendomsgrænse.

4.2 Geologi

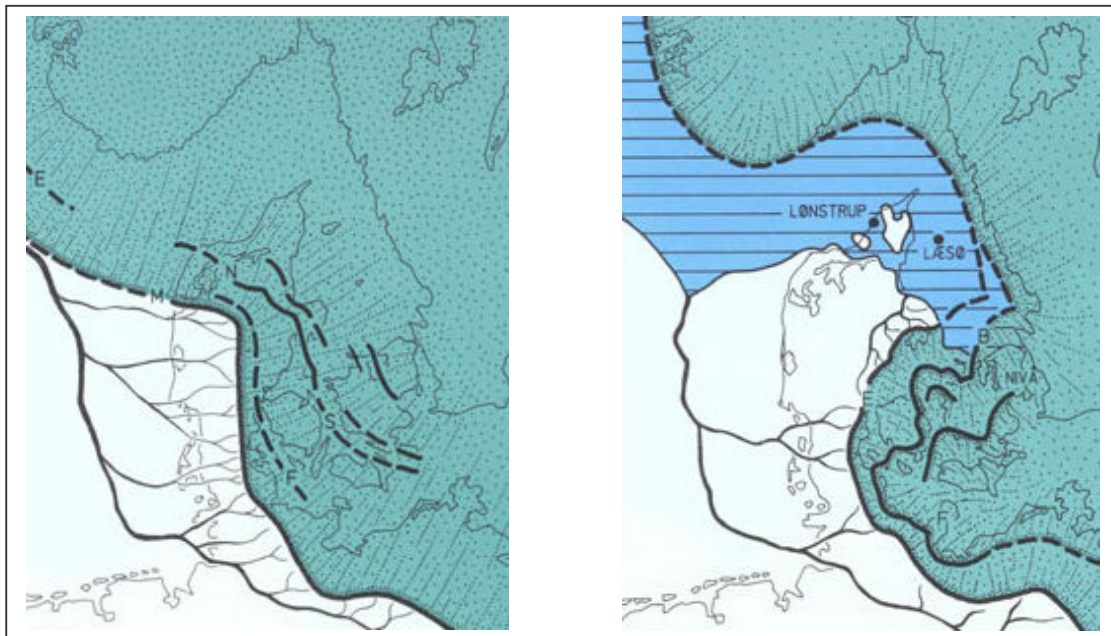
Landskabets geologiske historie kan føres tilbage til slutningen af sidste istid (Weichsel-istiden, ca. 115.000 - 10.000 år siden). Fra Sverige og Norge bredte det imponerende nord-europæiske isskjold sig hen over den nordlige halvkugle og dækkede størstedelen af Danmark med enorme ismasser.

Hovedfremstødet

Skiftende klima og temperatursvingninger betød, at isen i perioder rykkede frem mod vest, mens den i andre perioder smeltede tilbage mod øst. I Danmark er der kendskab til sådanne fire adskilte isfremstød under Weichsel, hvoraf isens udbredelse var størst under det tredje fremstød, *Nordøstisen* (Hovedfremstødet) for knap 22.000 år siden. Isranden stod da i Midtjylland ved den såkaldte *Hovedstilstandslinie* - Danmarks vigtigste landskabsgrænse, der er markant i landskabet mange steder i dag. Hovedstilstandslinien går fra Bovbjerg på Vestkysten til Viborg og sydover til Padborg. På dette tidspunkt har istykkelsen over Østsjælland i øvrigt været omkring 2.000 meter!

Det Ungbaltiske fremstød

Mens isen fra Hovedfremstødet langsomt smelter tilbage til Kattegat, kommer endnu en ny isstrøm ind over Danmark, *det Ungbaltiske fremstød*. Da Ungbaltisen havde sin største udbredelse for ca. 18.000 år siden, dannedes den Østjyske israndslinie, der kan forbindes med de pommerske randmoræner i Nordtyskland og Polen. Figur 1 viser, hvor isen stod under henholdsvis Hovedfremstødet og det Ungbaltiske fremstød. Som det ses af figuren, skred Ungbaltisen hen over det landskab, der allerede var blevet formet af Nordøstisen.

Figur 1: Ismassernes udbredelse under hhv. Hovedfremstødet t.v. og det Ungbaltiske fremstød t.h. (efter Houmark-Nielsen 1989)

Landskabet formes

Da isfronterne omsider smeltede tilbage, var der i området omkring Kær Vestermark opstået et nyt landskab. Inde under isen havde isens voldsomme kræfter modelleret landskabet og skabt nye landskabsformer.

Isen bevægede sig konstant og store mængder smeltevand søgte til stadighed ud mod isranden. På grund af det høje tryk fra det fortsat tilstrømmende smeltevand og isens bevægelse, blev de underliggende jordlag langsomt slebet af og materialet blev ført med af såvel is som vand.

Mens isen fortsat gled hen over underlaget, blev materialet afsat - partikel for partikel og lag for lag. På den måde er der blevet opbygget et lag af moræner, ofte 0,5-3 meter tykt, hvis nederste del er ældst, den øverste yngst. Moræner består typisk af 10-25% ler blandet med sand, grus og sten. Den er sammenhængende og besværlig at grave i.

Hvor moræneaflejringerne således er afsat *under* istiden, er jordbunden i den nordlige del af øvelsespladsen (omkring Kær Vig) afsat *efter* istiden. Området har, efter isen trak sig tilbage, været så tilpas lavt, at der er opstået søer. Disse søer groede til i den efterfølgende varmetid. Da plantemateriale kun nedbrydes langsomt under vandmættede, anaerobe forhold, blev der dannet tørvebund af det ophobede, uomdannede organiske materiale.

4.3 Den militære historie

I året 1959 indledtes forhandlinger mellem forsvaret og Sønderborg Kommune om kommunens overtagelse af de militære øvelsesområder, med blandt andet skydebane, der lå syd for byen - ved den nuværende Idrætshøjskole. Derudover skulle der også tales om et nyt øvelsesområde til kasernen nord for byen. Dette indebar en ekspropriation af en del gårde.

Planen blev en realitet i 1963 og området er den dag i dag kasernens øvelsesplads – Kær Vestermark.

Kampene på øvelsespladsen

Længe før området blev øvelsesplads – i 1864 - fandt der kamphandlinger sted i området.

Efter stormen på Dybbøl Banke den 18. april 1864, opstod der en stilstand i kampene og tropperne etablerede sig i feltbefæstede stillinger langs Als Sund. På området syd for Kær Vig – der hvor øvelsespladsen har sin nuværende beliggenhed – blev der gravet stillinger for infanteri og artilleri. Anlæggene blev forbundet med lange løbegrave.

Figur 2: Udsnit af Generalstabens kort fra 1842-1899 viser bl.a. de gårde, der i forbindelse med øvelsespladsens flytning blev eksproprieret. De fleste gårde findes endnu.

Ved Møllestedgård stod der et kanonbatteri.

De danske tropper var godt beskyttede i disse anlæg, når det drejede sig om beskydning fra den modsatte bred. Hvis det derimod lykkedes fjenden at sætte over Als Sund ville de snarere være til ulempe, idet fjenden kunne anvende de lange forbindelsesgrave.

Den 29. juni 1864, kl. 02.00 om morgenen sejlede en større preussisk styrke over Als Sund, og gik i land flere steder på Arnkilsøre overfor Sottrupskov, og der blev kæmpet hårdt om Kær by og på den nuværende øvelsesplads – især ved Løkkegård. De mange mindsten i området er den dag i dag et synligt bevis på kampene, og Stonorsvej nord for Løkkegård er opkaldt efter premierløjtnant W.B. Stonor, der med sit kompagni var indsat i dette område. Premierløjtnanten blev såret under kampene og døde en måned efter i København. Til hans minde er der rejst en mindsten i heget på Stonorsvej – ved den østlige indkørsel til Løkkegård.

Preusserne fortsatte videre mod syd (benyttede bl.a. løbegravene på øvelsespladsen under denne fremrykning) og Sønderborg blev beskudt fra resterne af Dybbøl Mølle. De danske styrker ved Mølby i Sønderborg nord lå nu blottede og kunne uden større kraftanstrengelse fra tyskernes side indtages. Med disse realiteter gled Sønderborg herefter over i sin tyske periode, som skulle vare i 56 år.

4.4 Korttegning

På grundlag af luftfotos, markgennemgang, matrikelkort og tidligere kort er der udarbejdet digitale kort, som omfatter henholdsvis et grundkort, et terrænkort og et drifts- og plejekort. De tre kort er indsat i kortlommen bagest i denne plan som kortbilag 1, 2 og 3.

Derudover er der, som noget særligt for denne plan, udarbejdet et kort, der viser de fredskovs-pligtige arealer og fortidsminderne – dette kort er ligeledes indsat i kortlommen bagest i planen som kortbilag 4.

Grundkort (kortbilag 1)

Grundkortet viser status for arealanvendelsen på plantidspunktet (2003). I princippet medtages alt af betydning for drifts- og plejeplanlægningen. Kortet anvendes som grundlag for såvel terrænkort som drifts- og plejekortet, samt for eventuelle andre temakort, som kan udarbejdes i tilknytning til planen.

Under grundkortets titel er øvelsespladsens samlede areal i hektar angivet. Grundkortet er desuden forsynet med en signaturforklaring samt en angivelse af målestoksforholdet.

På kortet inddeles øvelsespladsen i forskellige "*afdelinger*", dvs. delområder i en passende størrelse. Afdelingsgrænserne følger så vidt muligt genkendelige og permanente terrænlínier, som f.eks. veje og hegn. Afdelingerne nummereres med fortløbende tal – i denne plan afd. 1-5.

De enkelte afdelinger opdeles igen i "*litra*", der svarer til behandlingsenheder inden for den enkelte afdeling, dvs. arealer, der er ensartede med hensyn til f.eks. terræn, anvendelse, vækstforhold, træarter eller alder. Eksempler på litra er den enkelte mose eller sø i et større slettelandskab eller den enkelte skovbevoksning i et skovområde. Litra angives med et bogstav.

Til samtlige litra knyttes endvidere en to- eller trebogstavskode, en såkaldt "*anvendelseskode*", der angiver arealtypen (f.eks. SLE for græsslette, MOS for mose, ALØ for Andet Løv og KLG for kaserne, lejr og garageområde). For de skovbevoksede arealer gælder det som hovedregel, at anvendelseskoden svarer til bevoksningens hovedtræart, mens den for de åbne arealer beskriver naturtypen i overensstemmelse med de beskyttede naturtyper i naturbeskyttelsesloven (jvf. i øvrigt afsnit 8 – Lovmæssige brugsbegrænsninger eller bindinger).

Der kan ofte forekomme små arealer med en anvendelse, der adskiller sig fra den øvrige del af den pågældende litra, f.eks. et mindre krat på et sletteareal. Disse små arealer ønskes markeret på kortet, men ikke udskilt som selvstændige litra med anvendelseskode, da de ikke vurderes at have betydning i drifts- og plejeplanlægningssammenhænge. Disse mindre arealer indtegnes med prikket linie på kortene (ulitreret bevoksningsgrense).

Bevoksningsliste (bilag 5)

Til kortet hører en bevoksningsliste, der er en fortegnelse over øvelsespladsens afdelinger, litra og arealtyper (anvendelseskoder). For hver litra er angivet arealsummen i hektar (ha) samt

supplerende bemærkninger. For skovbevoksede arealer findes tillige en række oplysninger, der beskriver bevoksningen nærmere, såsom anlægsår, indblanding, højde og diameter.

Terrænkort (kortbilag 2)

Terrænkortet fremstilles til illustration af den fremtidige øvelsesmæssige brug af øvelsespladsen. På kortet fremgår alle de militære installationer, sektoropdelinger m.m. Korttypen er velegnet til, at gruppe- og delingsførere hurtigt kan aflæse eventuelle restriktioner i øvelsespladsen.

Kortet er fremstillet på grundlag af grundkortet, men viser ikke anvendelseskoder, afdelinger, litra eller udprikninger, der er irrelevante i øvelsessammenhæng.

Arealtyperne slås sammen i større enheder, således at sammenhængende skovbevoksninger eller åbne arealer fremgår. Grøfter, vandløb og søer er også tydeligt angivet. Samtidig vises arealtyperne med separate farvesignaturer.

Drifts- og plejekort (kortbilag 3)

Drifts- og plejekortet er fremstillet på baggrund af ovennævnte grundkort og er en grafisk illustration af de fremtidige forskrifter og retningslinier vedrørende drift og pleje af øvelsespladsen beskrevet i drifts- og plejeplanen. Med farver og særlige signaturer er fremhævet de områder, hvor der skal ske ændringer i anvendelsen eller gennemføres særlige plejeforanstaltninger af hensyn til flora og fauna. Endvidere vises planlagte anlæg og beplantninger.

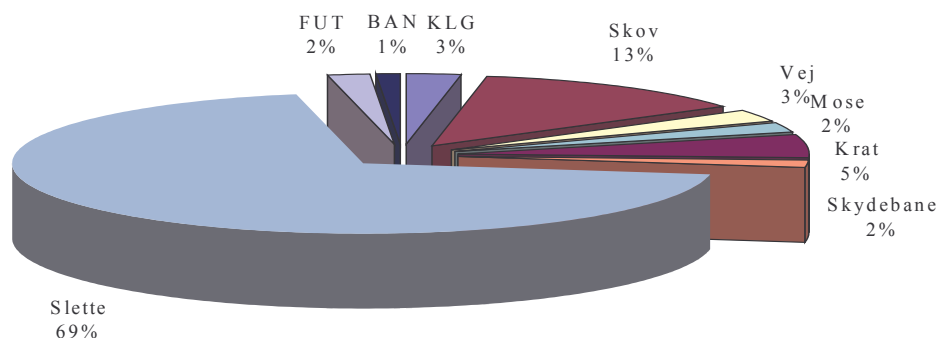
4.5 Registrering af arealtyper

Nedenstående tabel 1 og figur 3 viser en sammenstilling af arealfordelingen i henholdsvis hektar (ha) og procent. Det samlede areal er opgjort til 145,4 ha, hvoraf 3,8 ha er beskyttede efter naturbeskyttelseslovens § 3 (jvf. kapitel 8.5).

Anvendelseskode på kort	Arealtyper	Areal i ha	Areal i %
Græsklædte arealer			
SLE	Slette	99,4	68,4
Vådområder			
SØ*	Sø	0,6	0,4
MOS*	Mose	3,1	2,1
VLB*	Vandløb	0,1	0,1
Skov og krat			
(Se træartsfordelingen bilag 5)	Produktiv skov	18,4	12,7
KRT	Krat	7,8	5,4
Ubevoksede arealer			
STB	Strandbred	0,9	0,6
Veje			
VEJ	Vej	4,1	2,8
Militære anlæg			
SKB	Skydebane	2,3	1,6
BAN	Håndgranatbane	1,7	1,2
KLK	Kaserne/lejr/garageområde	3,7	2,5
Anden anvendelse			
FUT	Idrætsanlæg	2,7	1,9
HUS	Hus og have	0,6	0,4
Total		145,4	
*Arealerne er omfattede og beskyttede efter naturbeskyttelseslovens § 3.			

Tabel 1: Arealfordeling og -sammensætning.

I det følgende er der redegjort for definition og afgrænsning af de enkelte arealtyper, som de er angivet på grundkortet. Der er ligeledes en kort beskrivelse af specielle forhold, der knytter sig til arealtyperne.

Figur 3: Arealanvendelsen på Kær Vestermark. Bemærk at arealer under 0,5 % andel ikke er indeholdt i figuren.

Græsklædte arealer

Slette (SLE)

Slette udgør 99,4 ha, svarende til 68,4% af øvelsespladsens samlede areal, og er dermed langt den største naturtype i øvelsespladsens åbne landskab.

Ved slette forstås et overvejende åbent og vedvarende græsklædt areal, som ikke er omfattet af biotopsbeskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens § 3 (jvf. i øvrigt kap. 8.5 om naturbeskyttelsesloven). Sletter er ofte kulturpåvirkede (gødet, sprøjtet og evt. dyrket i omdrift o.lign.) og er derfor præget af en ensidig, artsfattig vegetation. Arealerne er typisk dominerede af kulturgræsser og er i den nuværende status botanisk ret uinteressante. Ved en ændring af plejen/driften af slette, kan arealerne dog med tiden udvikle sig til en mere interessant naturtype. Arealer på tør bund kan således med tiden udvikle sig til overdrev, mens lavtliggende arealer kan udvikle sig til ferske enge eller mose.

Vådområder

Mose (MOS)

Øvelsespladsens moser udgør 3,1 ha, svarende til 2,1% af det samlede areal. Mosearealer er kendetegnet ved en gennemsnitlig høj grundvandsstand og er opstået ved tilgroning af søer eller fugtige lavninger. En række plante- og dyrearter er tilpasset og afhængige af moserne, f.eks. *Frøbid*, *Næb-star* og *Topstar*.

Da plantemateriale kun nedbrydes delvist i den vandmættede, iltfattige jordbund, vil der i moserne til stadighed ske en ophobning af organisk plantemateriale – såkaldt tørvedannelse. Den stadige ophobning af plantemateriale bevirker en hævnning af tørvebunden på mellem 0,1-1,0 mm om året, hvorved konkurrenceforholdene mellem de enkelte plantearter hele tiden ændres. Et moseareal er således et meget dynamisk plantesamfund under stadig udvikling, og vil uden kulturpåvirkning med tiden udvikle sig mod sluttet skov.

Ved vedvarende kulturpåvirkning i form af slåning eller græsning vil mosen derimod omdannes til fersk eng, der igen ved ophørende drift vil blive til en mose.

Hvor tilgroning er en del af den *naturlige* dynamik i moserne, er mange moser i dag truet direkte eller indirekte af kulturpåvirkninger som grundvandsindsivning, omfattende afvanding (også af naboarealer), luftforurening og spredning af invasive planter (ikke-hjemmehørende, aggressive arter), som f.eks. *Kæmpe-Bjørneklo*.

Mosearealer på 2.500 m² og derover er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Søer (SØ)

Vandhullerne på øvelsespladsen udgør tilsammen 0,6 ha, svarende til 0,4 % af det samlede område. Naturtypen sø omfatter alle permanente, ferske søer samt vandhuller med åbent vandspejl. Vandstanden svinger noget efter årstiden, og nogle vandhuller kan tørre ud i løbet af sommeren. Ved korttegningen er det derfor den højeste vandstand, som er registreret enten ved markgennemgangen eller på de anvendte luftfotos, der er blevet anvendt som grænse.

Til forskel fra søer ligger *vandhuller* så isoleret, at kun arter med god spredningsevne kan nå frem til dem. Da mange vandhuller samtidig tørrer ud om sommeren eller bundfryser om vinteren, er en del vandhulsorganismer fra naturens side enten tilpasset til at kunne overleve midlertidig udryddelse af de enkelte bestande eller til at overleve i bundmudderet i en periode. De vanskelige forhold betyder, at fisk ikke naturligt hører til i vandhullerne, og at vandhullerne derfor har stor betydning som ynglelokalitet for padder og insekter.

Det anslås, at henved en fjerdedel af Danmark ved istidens afslutning lå hen som søer og tidvis vanddækkede områder. Efter isens bortsmeltning skyllede store mængder ler og sand ned i søer og lavninger, og med skovens indvandring overtog aflejring af døde planterester hovedrollen i den naturlige opfyldning af søerne. I de sidste par århundreder har den kunstige afvanding og dræning imidlertid accelereret udviklingen voldsomt, og i dag udgør søerne kun 1% af landets areal.

Søer på 100 m² og derover er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Vandløb (VLB)

Vandløb er naturlige såvel som kunstige grøfter med en bundkote på over 1,5 meter. Udgør 0,2 ha.

Vandløb er en meget vigtig naturtype og ikke mindst vandløbsbræmmernes funktion som *spredningskorridor* har en stor naturmæssig betydning.

Skov og krat

Skov

Skovbevoksningerne udgør i alt 18,4 ha, svarende til 12,7% af det samlede areal. Skov defineres som højstammede bevoksninger af såvel plantede som selvsåede løv- og nåletræarter. De skovbevoksede områder er opdelt efter træarter og anvendelseskoden angiver hovedtræarten (jvf. kap. 4.4, Grundkort). Indplantede træarter fremgår af bevoksningslisten og er angivet med en procentsats.

Krat (KRT)

Krat udgør i alt 7,8 ha, hvilket svarer til 5,4 % af øvelsespladsens samlede areal. Krat defineres som træ- og buskbevoksninger, der ikke danner højstammede bevoksninger. Arealerne vil typisk være selvsåede og af naturlig oprindelse.

Hus

På øvelsespladsen er der udpeget 0,6 ha hus og have (Møllestedgård), svarende til 0,4 % af øvelsespladsen.

*Ubevoksede arealer**Strandbred (STB)*

Den smalle stribe strandbred langs Als Sund udgør på korttegnings-tidspunktet 0,9 ha.

*Veje**Vej (VEJ)*

Vejene udgør 4,1 ha, svarende til 2,8 % af det samlede areal. Veje er defineret som bilfast vej og sædvanligvis befæstede veje, der som minimum kan bære almindelige køretøjer året rundt. *Spor* (jvf. signatur på grundkortet) er i modsætning til vej ikke befæstede og kan sædvanligvis ikke bære køretøjer i vinterhalvåret. Spor er ikke arealbærende.

*Militære anlæg**Kaserne, Lejr og Garage (KLG)*

Anvendelseskoden indeholder bygninger, køreanlæg, værksted og andre områder, som ikke kan placeres i anden sammenhæng. I dette tilfælde er områderne omkring de enkelte gårde udpeget som KLG og udgør 3,7 ha, svarende til 2,5% af øvelsespladsens samlede areal.

Idrætsanlæg (FUT)

Idrætsanlægget er på 2,7 ha og udgøres af forhindringsbanen i den sydlige del.

Morterbane (BAN)

BAN omfatter sprængningsområdet nordvest for Frydendal og er på 1,7 ha.

Skydebane (SKB)

Skydebanen er på 2,3 ha incl. volde og skrænter.

4.6 Plejetilstand

Græsklædte arealer

Langt størstedelen af Kær Vestermark udgøres af åbne, græsklædte arealer. Arealerne er forpagtede ud og har i mange år været drevet som høslæt af en lokal landmand efter aftale med forsvaret. Som det ses af figur 2 (kap. 4.3) har arealerne været i landbrugsmæssig drift i årevis, og den mangeårige intensive drift med omlægninger, gødskning og tidlig afslåning betyder, at arealerne i dag fremstår som en monoton, artsfattig græsurtvegetation, der er tydeligt kulturpåvirket og uden væsentlige botaniske interesser.

Levende hegn

De åbne græsarealer gennemskæres overalt på øvelsespladsen af gamle, brede, øst-vestgående levende hegn. Læhegnene er generelt i god plejetilstand og med en fin, varieret plantesammensætning. En række af hegnene skjuler gamle jord- og stendiger, der er beskyttede af lovgivningen (jvf. kap. 8.5).

De levende hegn fungerer først og fremmest som effektive spredningskorridorer for områdets plante- og dyreliv. En lang række mindre dyr og insekter tør ikke bevæge sig ud over store, åbne græsarealer, og deres bevægelsesmuligheder vil derfor være begrænset til at kunne finde beskyttelse i blandt andet levende hegn og udyrkede bræmmer.

Foruden at fungere som effektive spredningskorridorer for områdets dyre- og planteliv, øger levende hegn populationsstørrelsen og tætheden af dyr og planter. Herudover er mange insekter, dyr og planter endvidere afhængige af den beskyttelse, de levende hegn yder mod gentagne forstyrrelser i de omkringliggende åbne arealer i form af omlægning, gødskning og høstning.

Vådområderne

Vandhuller

Spredt over øvelsespladsen udgør små vandhuller og vådområder i det åbne land trædesten for områdets plante- og dyreliv. Vådområdenes plejetilstand er dog generelt dårlig, og plejetiltag er tiltrængt. Et uigennemtrængelige krat af træer og buske omgiver stort set alle vandhuller og overskygger mange steder fuldstændigt den åbne vandflade. Foruden at nedsætte vandtemperaturen betyder den massive opvækst også en forringet vandkvalitet, da træer og buske kaster bladmateriale i vandet - organisk materiale, der kun nedbrydes langsomt i ferskvand. Da vandhullerne samtidig igennem en årrække har fået tilført næringsstoffer fra de tilstødende landbrugsdrevne græsarealer, er vandkvaliteten i vandhullerne i dag generelt dårlig.

Mange af vandhullerne har endvidere meget stejle brinker – af og til næsten lodrette skrænter. Foruden at begrænse etableringen af en egentlig vandhulsvegetation betyder de stejle skrænter, at der sjældent findes en lavvandet, varm bredzone, der er betingelsen for padders ynglesucces.

I enkelte af de bedste vandhuller findes den på landsplan sjældne løvfrø. Mange af de øvrige vandhuller er dog *potentielle* løvfrø-lokaliteter, og der er ingen tvivl om, at dens udbredelse

på øvelsespladsen ville være større, hvis vandhullernes kvalitet på øvelsespladsen generelt blev forbedret.

Vandløb

Med undtagelse af enkelte, åbne vandløbsstrækninger ledes størstedelen af øvelsespladsens overfladevand bort fra terrænet via rørlagte dræn og grøfter.

Hvor udformningen af det naturlige, snoede vandløb igennem Fiskebæk Slugt giver god vandføring og varieret lystilgang, har særligt vandløbet sydvest for Løkkegård skov en – ud fra et biologisk synspunkt - uhensigtsmæssig udformning. Vandløbet – der er rørlagt på størstedelen af strækningen - er etableret med det primære formål at kunne lede varierende vandmængder fra Kraftvarmeværket bort, men udgravningen har været så effektiv, at også den tilstødende ellesump er blevet drænet. Vandløbet er *meget* dybt med stejle, næsten lodrette kanter og havde under markregistreringen lav, stillestående vandføring.

Skovarealerne

Skoven ved Ulkebøl Nørremark

Den militære del af skoven ved Ulkebøl Nørremark fremstår generelt som et meget varieret skovbillede med forskellige træarter i varierende aldre. Skovbundsvegetationen er frodig, om end områdets anvendelse som bivuakeringsområde og deraf følgende hyppige nedgravninger, nogle steder har efterladt skovbunden bar. Der er en udpræget mangel på gamle og døde træer, der er vigtige for en lang række tilpassede dyr og insekter.

Skoven bærer generelt ikke præg af intensiv skovdyrkning – et billede, der dog brydes ved skovvejen, hvor en indhegnet nykultur af Birk, Bøg og Ask er anlagt langs vejen.

Skov ved Bygegård

Skoven syd og vest for skydebanen er en højstammet monokultur (én træart) af Eg med en undervegetation af Skov-Elm og Tjørn. Centralt i skoven har et større parti døde Elme fået lov at blive stående til stor gavn for f.eks. insekter og hulrugende fugle. Skoven er forstligt drevet traditionelt.

I modsætning til skoven i Ulkebøl er undervegetationen i egebevoksningen sparsom og bærer stærkt præg af arealets intensive anvendelse som bivuakeringsområde. Skoven har en vestvendt kant ud mod Als Sund, og er derfor sårbar overfor pludselige eller kraftige hugsindgreb.

Skov ved Løkkegård

Løkkegård Skov er biologisk set meget varieret. Hvor den østlige del tydeligt bærer præg af intensiv øvelsesbrug og hyppige nedgravninger, er den vestlige del – ellesumpen – meget interessant. Ellesumpen er et fint eksemplar på en for Nordeuropa enestående biotopstype, og kan genfindes på det historiske kort fra 1800-tallet (figur 2, kap. 4.3). Heraf ses i øvrigt, at vandstanden er faldet betragteligt i området siden da – sandsynligvis på grund af den førnævnte afvandingskanal fra Kraftvarmeværket.

Kratarealer og nybeplantninger

Hvor krattene primært består af stort set uigennemtrængelige slåen og tjørnekrat, er en række af de nye småbeplantninger (bl.a. afd. 4d og 1d) sammensat af en noget større plantevariation, der giver vildtet gode naturlige føde- og skjulemuligheder. Hovedtræarterne er generelt hjemmehørende (naturligt forekommende i Danmark) og egnskarakteristisk plantemateriale – dog med enkelte Havtorn og Syren.

På skrænten langs Als Sund vokser et flot gammelt løvbælte af Stilkeg og Ask. Et uigennemtrængeligt krat breder sig dog mange steder ned over skrænten og skjuler såvel de store træer som den flotte udsigt.

4.7 Flora

Arealernes tidligere dyrkningsform og den nuværende driftsform betyder, at floraen på de åbne græsarealer på Kær Vestermark Øvelsesplads er ret ensformig. Så snart man bevæger sig udenfor de åbne græssletter – langs kystskrænten, vandløb, diger og i skov, krat, moser og søer – er der imidlertid en rig og varieret flora af hovedsageligt almindelige arter.

Skoven ved Ulkebøl Nørremark (afd. 5) har en særlig rig skovbundsflora, bl.a. af flere arter *Orkideer*.

Floraen på Kær Vestermark er meget kortfattet omtalt i Palle Gravesens "Oversigt over botaniske lokaliteter. 4. Sønderjyllands Amt", udgivet af Fredningsstyrelsen i 1983. De foreliggende oplysninger er imidlertid for utilstrækkelige til, at forfatteren vil udtale sig om lokalitetens sårbarhedsforhold.

Floraen i skoven ved Ulkebøl Nørremark er derimod ret grundigt omtalt i Palle Gravesens registrering.

Skov- og Naturstyrelsen har herudover foretaget en botanisk registrering af begge steder i forbindelse med sin biologiske feltgennemgang af øvelsespladsen i juni 2003.

Nedenstående gennemgang af floraen på de forskellige naturtyper er baseret på såvel ovenstående beskrivelser som egne registreringer.

Flora på de åbne græssletter

De åbne sletter bliver drevet som græsslet af en landmand med første slåning på nogle af arealerne allerede i primo juni. Der gødes af og til efter behov. Driften afspejler sig i floraen, som er præget af almindelige, hurtigtvoksende, tilpasningsdygtige planter, såkaldte "ubiquister". De dominerende plante-arter er *Agertidse*, *Alm. Hundegræs*, *Alm. Kvik*, *Alm. Rajgræs*, *Bidende Ranunkel*, *Drophavre*, *Engrapgræs*, *Engrottehale*, *Fandens Mælkebøtte*, *Fløjlsgræs*, *Hvid Kløver* og *Stortoppet Hvene*.

Desuden vokser *Alm. Brunelle*, *Alm. Hønsetarm*, *Alm. Kongepen*, *Alm. Røllike*, *Alm. Syre*, *Blød Hejre*, *Glat Vejbred*, *Græsbladet Fladstjerne*, *Korsknep*, *Kruset Skræppe*, *Lancetvejbred*, *Lundrapgræs*, *Læge-Ærenpris*, *Musevikke*, *Rejnfan*, *Rødkløver*, *Stor Nælde* og *Vild Kørvel*. Den nordlige del af græsslettearealet mellem Dybbøl Hegn, T-hegnet, Skydebanevej og Als Sund - dvs. den del der ligger nord for vådområdet – har på plantidspunktet tilsyneladende ikke været slået et par år. Her ses opvækst af spredte *Hvidtjørn* og *Alm. Hunderose* i et højt dække af *Drophavre*. Desuden er der spredt bevoksning af *Alm. Knopurt*, *Græsbladet Fladstjerne*, *Lancetvejbred*, *Alm. Syre* og *Fløjlsgræs* - dvs. der har indfundet sig en lidt mere overdrevslignende vegetation på dette parti.

Gamle jordfyldsbakker på slettearealerne ved Løkkegård og nord for nærkamphuset bliver ikke slået, og har udviklet en tørbunds- og ruderatflora af almindelige arter. Her vokser *Alm. Brunelle*, *Alm. Hundegræs*, *Alm. Hunderose*, *Alm. Knopurt*, *Alm. Røllike*, *Alsikke-Kløver*, *Eng-Rottehale*, *Fin Kløver*, *Fløjlsgræs*, *Foderlucerne*, *Følfod*, *Græsbladet Fladstjerne*, *Gråbynke*, *Gul Stenkløver*, *Hvid Okseøje*, *Kær-Guldkaar*, *Lancetvejbred*, *Lav Ranunkel*, *Lugtløs Kamille*, *Musevikke*, *Navr*, *Rejnfan*, *Rundbælg*, *Rynket Rose*, *Rødkløver*, *Rød Kornel*, *Skov-Fladbælg*, *Slåen* og *Vild Kørvel*.

Flora i søer

Floraen i de 21 vandhuller og søer på øvelsespladsen er meget forskellig alt efter den plejemæssige tilstand af vådområdet. Meget tilgroede og skyggede vandhuller har ofte kun et dække af *Stor Andemad*. Men hvor der kommer lys ned, er der flydebladsvegetation og submers vegetation af *Bredbladet Dunhammer*, *Grenet Pindsvineknop*, *Manna-Sødgræs*, *Smalbladet Dunhammer*, *Svømmende Vandaks*, *Tagrør*, *Vandpest*, *Vand-Pileurt*, *Vandranunkel*, *Vand-Røllike* og *Vejbred-Skeblad*.

Flora i moser

De største mosepartier er ved Fiskebækgård og nord for MMT-banen. Herudover er der større mosepartier langs Kær Vig samt ellesumpen i den vestlige del af Løkkegårds Skov.

I moserne omkring vandhullerne er der en rig flora af *Alm. Fredløs*, *Alm. Mjødurt*, *Alm. Sumpstrå*, *Bittersød Natskygge*, *Blærestar*, *Bredbladet Dunhammer*, *Eng-Forglemmigej*, *Eng-Karse*, *Gråpil*, *Gul Fladbælg*, *Gåsepotentil*, *Knæbøjet Rævehale*, *Kærsnerre*, *Lyseisiv*, *Lådden Dueurt*, *Manna-Sødgræs*, *Smalbladet Dunhammer*, *Sværtevæld*, *Tagrør*, *Tigger-Ranunkel*, *Tyakset Star*, *Tykbladet Ærenpris*, *Vandnavle*, *Vandmynte* og *Vejbred-Skeblad*.

I de 2 uslåede mosestrøg i slugter ud mod Als Sund - henholdsvis vest for Frydendal og i Fiskebæk Slugt - vokser en højstaudevegetation med indslag af moseplanter. Her ses *Agerpadderok*, *Alm. Bellis*, *Alm. Hunderose*, *Bidende Ranunkel*, *Draphavre*, *Grønblomstret Bjørneklo*, *Gråbynke*, *Gul Iris*, *Gærdesnerle*, *Hvid Kløver*, *Hyldebladet Baldrian*, *Korbær*, *Lancetvejbred*, *Lådden Dueurt*, *Rørgræs*, *Sværtevæld*, *Tagrør* og *Topstar*.

På sletten syd for nærkamphuset er der et fugtigt strøg, som ikke er slået. I midten ses en brønd. Her vokser eng/moseplanter som *Alm. Mjødurt*, *Gråpil*, *Gul Fladbælg* og *Lådden Dueurt*. Desuden *Draphavre*, *Korbær*, *Musevikke*, *Rejnfan*, *Stor Nælde* og *Vild Kørvel*.

Den del af rørskovsbræmmen syd for Kær Vig, som ligger på den militære del, består af en smal bræmme af *Tagrør* med indslag af *Alm. Mjødurt*, *Gul Iris*, *Stor Nælde* og et tværgående løvbælte af *Alm. Hunderose*, *Alm. Hylde* og *Gråpil*. Selve Kær Vig har kontakt med Als Sund gennem en kanal og Kær Vig har derfor brakvand. En moselavning fra Kær Vig, som strækker sig sydpå ned i terrænet øst for Bygegård, består hovedsageligt af et tæt dække af *Tagrør*, med indslag af *Alm. Star*, *Alm. Syre*, *Grønblomstret Bjørneklo*, *Kæmpebjørneklo*, *Kærtidsel*, *Rørgræs*, *Smalbladet Mærke*, *Stor Nælde* og *Vandmynte*. Der foreligger tidligere oplysninger om forekomst af *Enkelt Pindsvineknop* ved Kær Vig (Palle Gravesen, 1983).

I den vestlige del af Løkkegårds Skov er der en lysåben ellesump, visse steder med blankt vand. Ellesumpen har en rig bundflora af *Alm. Fredløs*, *Mannasødgræs*, *Tagrør*, *Tybakset Star* og *Vandmynte*.

Flora i vandløb

I grøften som danner Fiskebækken vokser typiske vandplanter i et næringsrigt vandløbsmiljø som *Lådden Dueurt*, *Tagrør*, *Tykbladet Ærenpris* og *Vandmynte*.

Flora langs kysten

Nedenfor den stejle, skovdækkede kystskrænt står et *Tagrør*-bælte i vandet og på den meget smalle strandfod. Desuden vokser her *Gul Iris* - og landværts et bælte af *Hindbær*.

Als Sund har krystalklart havvand med sten- og sandbund og algevegetation af bl.a. *Kløvertang* og *Søsalat*.

Skovens flora

Kystskrænten langs Als Sund har et tæt skovdække og krat fra skrænt-toppen helt ned til vandet. Skoven er meget flot og naturpræget. De store træer er gamle *Ask* og *Stilk-Eg* og krattene består af *Bævreasp*, *Fuglekirsebær*, *Hvidtjørn*, *Mirabel*, *Rødel* og *Ær*. Der ses også et bælte af udgåede *Skov-Elm* efter elmesyge. Bundfloraen består af et dække af *Alm. Gedeblad*, *Dag-Pragtstjerne*, *Dansk Ingefær*, *Feber-Nellikerod*, *Gul Fladbælg*, *Hassel*, *Hindbær*, *Korbær*, *Kristtorn*, *Skovburre*, *Skov-Byg*, *Stinkende Storkenæb*, *Stor Nælde*, *Kulsukker* og *Vedbend*. Kystskoven på skrænten virker ret tør og forblæst. Der foreligger tidligere oplysninger om *Hulkravet Kodriver* på skrænten (Palle Gravesen, 1983).

Den lille skov i Fiskebæk Slugt består af *Alm. Hyld*, *Ask*, *Avnbøg*, *Bøg*, *Dunbirk*, *Parklind*, *Rødel*, *Stilkeg* og lidt nålebeplantning af gran. Bundfloraen består af *Alm. Hyld*, *Alm. Røn*, *Burresnerre*, *Dagpragtstjerne*, *Febernellikerod*, *Grønblomstret Bjørneklo*, *Korsknap*, *Skovløg*, *Stor Nælde* og *Vild Kørvel*.

Skoven syd og vest for skydebanen er en højstammet egeblandskov. Der er undervegetation af *Skov-Elm* og *Alm. Hvidtjørn*. Der ses et større parti døde elme efter elmesyge. Skoven bruges til bivuakeringsområde, og der er derfor ret tørt og bart i bunden. Dog ses *Dansk Ingefær*, *Febernellikerod*, *Småblomstret Balsamin*, *Stor Nælde* samt orkidéen *Skovhullæbe*.

Løkkegårds Skov er en midaldrende *Sitkagran* ud til Kærvejen i øst. Det er en bivuakeringskov, og derfor ret død og bar i bunden. Mod nord afgrænses skoven af et gammelt bryn på et jorddige, bestående af *Alm. Hæg*, *Hassel* og *Hvidtjørn*. Den midterste del af Løkkegårds Skov er en plantet bevoksning af *Småbladet Lind* og *Stilkeg*. Hele den vestlige halvdel af Løkkegårds Skov består af gammel ellesump, som formentligt er naturskov (se under moseflora). En lille, gammel, plantet skov i nordøstskellet af øvelsespladsen består af *Navr*, *Slåen* m.v. og med bundflora af *Skov-Hullæbe*, *Dunet Gedeblad* og *Febernellikerod*. Den er meget tæt og utyndet, og de oprindelige pløjesor fra plantningen ses stadig.

Den militære del af skoven ved Ulkebøl Nørremark er en højstammet løvblandskov af *Ask*, *Bøg* og *Ær* samt enkelte *Rødel* og *Stilkeg*, med en rig underetage af bl.a. *Bøg* og *Hassel*. Skovbunden er fugtig og den er gennemskåret af et grøftesystem. Skoven har mange steder præg af askemose. Bundfloraen er meget frodig, specielt i forårs månederne.

Skoven henligger mere eller mindre i naturtilstand uden forstlig drift, bortset fra en svag plukhugst i askeskoven. Midt i skoven ligger en hegning med en nykultur af *Ask*, *Birk*, *Bøg*, *Stilkeg* samt enkelte *Rødgran*. Bundfloraen er en typisk rig muldbundsflora. Dominerende er *Alm. Mangeløv*, *Hvid Anemone*, *Mosebunke*, *Ramsløg* og *Vorterod*, og herudover *Alm. Gedeblad*, *Bingelurt*, *Firblad*, *Gul Anemone*, *Guldnælde*, *Krybende Læbeløs*, *Skov-Hullæbe*, *Skovmærke*, *Skovsyre*, *Storblomstret Fladstjerne*, *Storkonval*, *Stor Nælde*, *Tyndakset Gøgeurt* og *Vild Ribs*.

Navnlig den store bestand af den halvsjældne og fredede orkidé *Tyndakset Gøgeurt* og orkidéen *Skov-hullæbe* samt *Firblad*, *Guldnælde*, *Krybende Læbeløs* og de store *Ramsløg*-bevoksninger bør fremhæves.

I Palle Gravesens botaniske lokalitetsregister fra 1983 er Skoven ved Ulkebøl Nørremark således omtalt: "Skoven "Mosen" er en gammel bondeskov, som delvis har været urørt i en år-række, men hvor der nu atter skoves. Der er næsten udelukkende tale om løvskov (egeblandingsskov eller blandet løvskov) bestående af vekslende mængder af *Stilkeg*, *Bøg*, *Ask*, *Rødel* og *Ahorn* samt lidt *Hassel* og *Avnbøg*. Der er mange 150-200-årige ege, men ingen egeopvækst af betydning. Af nåletræ ses lidt *Rødgran*.

Hele skoven står på fugtig til meget fugtig, næringsrig, leret muldbund. Flere steder forekommer *Tyndakset Gøgeurt* og *Firblad* i mængde. *Vorterod* er meget hyppig og *Mosebunke* er et karakteristisk indslag i skovbundsvegetationen.

Af Skoven ved Ulkebøl Nørremarks flora kan desuden nævnes *Kristtorn*, *Alm. Røn*, *Benved*, *Ribs*, en poppel-art, *Kvalkved*, *Sølv-poppel*, *Vedbend*, *Alm. Gedeblad*, *Spidsløn*, *Ahorn*, *Sko-velm*, *Hindbær*, *Brombær*, *Guldnælde*, *Bingelurt*, *Kæmpe-svingel*, *Skarpbladet Fladstjerne*, *Lund Fladstjerne* (*ssp.glochidosperma*), *Dag-pragtstjerne*, *Skov-gøgelilje* (hyppig), *Skov-hullæbe*, *Dansk Ingefær*, *Majblomst*, *Burre-snerre*, *Løgkarse*, *Hulsvøb*, *Knoldet Brunrod*, *Krat-viol*, *Skov-galtetand*, *Alm. Mjødurt*, *Skov-stilkaks*, *Skarpfinnet Mangeløv*, *Fjerbregne*, *Eng-nellikerod*, *Kærmindesøster* (forvildet), *Alm. Bjørneklo*, *Desmerurt*, *Angelik*, *Bredbladet* og *Nælde-klokke*, *Krybende Læbeløs*, *Korsknep*, *Håret Karse*, *Alm. Lungeurt*, *Nyrebladet Rånunkel*, *Ramsløg* (flere steder i mængde), *Sværtvæld*, *Skov-star*, *Alm. Guldstjerne*, *Kærtidsel*, *Majblomst*, *Gul Anemone* (fåtalig) og *Stribet Næbmos* (*Eurhynchium striatum*).

Palle Gravesen klassificerer skoven som "en botanisk lokalitet af meget stor betydning" (en såkaldt kategori II-lokalitet). Dette er baseret på forekomsten af mellem 5 og 19 sjældne, halvsjældne eller biotopstypiske arter. Desuden regnes lokaliteten som sårbar, og den er bedømt som velundersøgt.

De levende hegn

De levende hegn på Kær Vestermark Øvelsesplads er næsten alle løvhegn. Kun *Vinkelhegn* har en strækning med både *Sitkagran* og løv. Nogle levende hegn er nyplantede, men de fleste er gamle eller ældre blandbevoksninger. Mange af hegnene er meget brede. De levende hegn består af *Abild*, *Alm. Hunderose*, *Alm. Hvidtjørn*, *Alm. Hyld*, *Ask*, *Avnbøg*, *Bævreasp*, *Bøg*, *Grå-El*, *Selje-Pil*, *Hassel*, *Mirabel*, *Navr*, *Rød-Eg*, *Rød-El*, *Rød Kornel*, *Slåen*, *Småbladet Lind*, *Stilkeg* og *Ær*. *Rød Kornel* er i visse partier meget dominerende, især i de nyplantede, levende hegn. Den danner et imponerende, bredt bælte af hvide blomster i blomstringstiden. Mange steder gror der *Vedbend* på de gamle træer.

Sammenfatning af floraen

Der er ikke registreret truede, sårbare eller sjældne plantearter optaget på den såkaldte "Rødliste 1997" eller plantearter optaget på den såkaldte "Gulliste 1997" som opmærksomhedskrævende arter eller ansvarsarter.

Af særlig botanisk interesse i området skal fremhæves skoven ved Ulkebøl Nørremark, som er klassificeret som en "botanisk lokalitet af meget stor betydning". Dette er baseret på forekomsten af en række sjældne (dog ikke rødlistede), halvsjældne og biotopstypiske arter for frodig løvskov med muldbund og sumpskovspartier. Særligt skal fremhæves den store bestand af orkideen *Tyndakset Gøgeurt* samt orkideerne *Skovgøgelilje* og *Skovhullæbe*. Desuden den meget rige forårsflora med bl.a. tæpper af *Ramsløg* samt *Guldnælde*, *Firblad*, *Gul Anemone*, *Krybende Læbeløs*, *Skovmærke*, *Storkonval* og *Dansk Ingefær*. Skovens driftsmæssige tilstand er også interessant, idet det er en gammel, fler-etageret bondeskov, som drives ved plukhugst.

På Kær Vestermark Øvelsesplads er det botanisk set mest interessante de gamle bevoksninger på den stejle kystskrænt. Skoven er muligvis oprindelig naturskov, idet der er indslag af mange forskellige egnskarakteristiske arter, bl.a. *Avnbøg*, *Navr*, *Kristtorn* og *Vedbend*. Bundfloraen er også interessant med forekomst af *Dansk Ingefær* og *Skovhullæbe*.

De brede, levende hegn på øvelsespladsen er bevaringsværdige på grund af deres alder, artsdiversitet og deres funktion som spredningskorridorer, ligesom ellesumpen i Løkkegårds Skov botanisk set også er værdifuld.

4.8 Fauna

Pattedyr

Der er kun sparsomme oplysninger om pattedyr på øvelsespladsen. Under Skov- og Naturstyrelsens biologiske registrering i juni 2003 sås *Ræv* samt enkelte *Harer*. Seniorsergent J.J. Frederiksen, Hærens Sergentskole, oplyser desuden følgende om pattedyr på øvelsespladsen:

Grævling har tidligere været på kystskrænten, men det er 5-6 år siden, den sidst er set (dvs. ca. 1998). Harebestanden er lille. De ses oftest ved MMT-banen og på de nyslåede marker. Der er en lille bestand af *Rådyr* på øvelsespladsen. Der er ikke truffet *Egern*, *Pindsvin* eller *Flagermus*.

I skoven ved Ulkebøl Nørremark er der en god bestand af *Råvildt*.

Fugle

Kær Vestermark Øvelsesplads blev nøje gennemgået i ynglesæsonen 2003 med henblik på en registrering af områdets fuglefauna. Der blev konstateret ikke færre end 53 arter, heraf den overvejende del som ynglefugle. De fleste er almindelige arter, knyttet til åbne græsarealer, skov eller vådområder. Der blev også registreret enkelte halvsjældne eller fåtallige fuglearter. Særligt skal fremhæves ynglefund af *Rødrygget Tornskade*, som er gået meget tilbage i Danmark - ikke mindst i Als-Sundeved området, hvor den under den landsdækkende ynglefugleregistrering i 1993-96 kun blev fundet som sikker ynglefugl på sydøstspidsen af Als (Gammel Pøl). Derudover skal fremhæves ynglefund af fåtallige eller halvsjældne arter som *Musvåge*, *Vibe*, *Nattergal* (stor bestand), *Rødstjert*, *Gulbug*, *Græshoppesanger*, *Jernspurv* (stor bestand), *Grå Fluesnapper*, *Halemejse*, *Ravn*, *Stillits* og *Dompap*. Både *Vibe*, *Gulbug* og *Jernspurv* er optaget på den såkaldte "Gulliste 1997" over opmærksomhedskrævende arter på grund af deres store tilbagegang på landsplan.

Der er ikke fundet tilgængelige oplysninger i litteraturen om fuglelivet på øvelsespladsen. Området er f.eks. ikke omtalt i Dansk Ornitologisk Forenings landsdækkende registrering af fuglelokaliteter fra 1983 eller dækket ved den tilsvarende, landsdækkende fuglelokalitetsregistrering i årene 1993-95 som en del af projekt "Fuglenes Danmark". Her er kun vådområdet Kær Vig omtalt, som ligger umiddelbart uden for øvelsespladsen.

I det følgende gennemgås fuglelivet i henholdsvis de åbne, græsklædte områder, vådområderne, i skovene og omkring bygninger.

Fuglene på de åbne slettearealer

På de åbne græsslettearealer er der en lille ynglebestand af 5 par *Sanglærker* og ved MMT-banen yngler 1 par *Viber*. Der blev set 2 *Agerhøns*.

Herudover benyttes de åbne arealer som fødesøgningsområder for de lokale *Råger* samt flokke af *Stære*. Også det lokale ynglepar af henholdsvis *Musvåge* og *Tårnfalk* ses muse over områderne.

Af fuglearter, som er knyttet til spredt krat i det åbne land som ynglested, blev fundet *Gulspurv* (ikke mindre end 23 par registreret), *Tornsanger* (19 par), *Gærdesanger* (4 par), *Løvsanger* (3 par), *Tornirisk* (5 par) og *Husskade* (3 par).

Fuglelivet i vådområder

Områdets vandhuller er ofte for små til at huse vandfugle, men i de lidt større, åbne, med omgivende mose og/eller pilekrat blev registreret *Gråand* (1 par), *Blishøne* (1 par - i skovsøen i Løkkegårds Skov), *Gøg* (8 "par"), *Nattergal* (en stor bestand på ikke mindre end 13 par), *Rørsanger* (5 par), *Kærsanger* (5 par), *Græshoppesanger* (1 par), *Rødrygget Tornskade* (1 par ved mosestrøg øst for Bygegård) og *Rørspurv* (9 par). Vådområderne benyttes også som fødeområde for *Fiskehejrer*, som dog ikke yngler i området.

Kær Vig, som grænser umiddelbart op til øvelsespladsen, er en meget fin fuglelokalitet. Her blev i juni 2003 registreret *Toppet Lappedykker* (1 par), *Gråstrubet Lappedykker* (1 par), *Lille Lappedykker* (1 par), *Knopsvane* (1 par m. 3 unger), *Gråand* (8 hanner + 3 hunner med ællinger), *Troldand* (1 par + 12 hanner), *Taffeland* (5 hanner) og *Blishøne* (6 par).

Desuden rastende *Hejrer*, *Landsvale* og *Bysvale*.

Fuglelivet i krat og skov

I Løkkegård Skov yngler øvelsespladsens eneste par *Musvåge*. Desuden er her arter knyttet til gammel løvskov som *Halemejse* (1 par), *Stor Flagspætte* (1 par) og *Skovskade* (1 par). I et bredt, levende hegn eller skovbælte ud til Kærvej i øvelsespladsens sydøsthjørne er der en koloni på ca. 20 par *Råger*. I haven ved Fiskebæk Gård yngler fåtallige arter som *Gulbug* (2 par), *Stillits* (1 par) og *Dompap* (1 par). I kystskoven samt andre småskove på øvelsespladsen blev optalt mere almindelige skovfuglearter som *Fasan* (4 par), *Ringdue* (7 par), *Stor Flagspætte* (1 par i døde elme), *Solsort* (31 par), *Sangdrossel* (6 par), *Rødhals* (2 par), *Havesanger* (9 par), *Munk* (16 par), *Gulbug* (3 par), *Gransanger* (22 par), *Jernspurv* (11 par), *Gærdesmutte* (11 par), *Musvit* (6 par), *Blåmejse* (5 par), *Krage* (3 par - bl.a. et blandet sort- og gråkragepar), *Bogfinke* (14 par) og *Grønirisk* (3 par).

I skoven ved Ulkebøl Nørremark blev på den militære del fundet *Ravn* (1 par), *Solsort* (4 par), *Sangdrossel* (2 par), *Rødhals* (3 par), *Gransanger* (5 par), *Havesanger* (1 par), *Gærdesmutte* (3 par), *Musvit* (1 par) og *Bogfinke* (3 par).

Fugle ved kysten

Langs kysten af Als Sund ses bl.a. rastende *Knopsvane*, *Gråand* og *Sølvmåge*. En nervøs hun af *Toppet Skallesluger* tyder på, at det er en ynglefugl på stedet. Den stejle kystskrænt med tæt krat giver gode redemuligheder for denne art.

Fuglelivet i bygninger

Ved Skivedepotbygning i nordvestspidsen af Kær Vestermark Øvelsesplads yngler 1 par *Rødstjert* (i en opsat redekasse i haven) og 1 par *Grå Fluesnapper* på en redskabsbygning. Begge arter er fåtallige hulrugere. Desuden yngler *Hvid Vipstjert* på Skivedepotbygningen samt på Bygegård.

Loftet på den forladte Fiskebæk Gård blev undersøgt for Slørugle - uden resultat. Det ville være oplagt at opsætte en redekasse her.

Krybdyr og Padder

Den største biologiske attraktion på Kær Vestermark Øvelsesplads er den lille bestand af den sjældne *Løvfrø*. Løvfrø er optaget på "Gullisten 97 over planter og dyr i Danmark" som en såkaldt "opmærksomhedskrævende" art på grund af artens store tilbagegang. Den 16. juni 2003 om aftenen hørtes 3-4 kvækkende løvfrøer fra vådområdet nord for MMT-banen i forbindelse med Skov- og Naturstyrelsens biologiske registrering. Da det var sidst på kvækkesæsonen for løvfrøer (kvækker normalt medio maj til medio juni), er det muligt, at der kan være flere løvfrøer i andre af øvelsespladsens vådområder. Dette bør undersøges nærmere. Løvfrøernes vandhuller er truet af udtørring og tilgroning.

Løvfrøen er vores mindste padde - blot 4-5 cm lang. Uden for yngletiden opholder frøen sig i krat og levende hegn.

Foto: Niels D. Lisborg

Der blev ikke registreret andre padder under gennemgangen, men bjørneklo-bekæmper J. Clausen, Sønderborg oplyser, at han i samme periode fandt *Lille Vandsalamander* og ubestemte *haletudser* i løvfrøvandhullet.

SSG J.J. Frederiksen, Hærens Sergentskole oplyser desuden, at han i 2002 fandt masser af *Skrubtudseyngel*.

På Als findes den sjældne *Løvfrø*. Den er nataktiv og svær at registrere, men bør eftersøges på det militære terræn. Derimod er *Grøn Frø* uddød på Als og *Spidssnudet Frø* findes ikke.

Der blev ikke truffet krybdyr på øvelsespladsen under gennemgangen medio juni 2003. *Hugorm* findes ikke på Als, mens de 4 øvrige (*Markfirben*, *Alm. Firben*, *Stålorm* og *Snog*) teoretisk set kunne findes her. SSG J.J. Frederiksen oplyser dog, at han aldrig har set *Snog* på øvelsespladsen.

Dagsommerfugle

Als er fra naturens hånd meget fattig på dagsommerfuglearter. Under Skov- og Naturstyrelsens biologiske registrering medio juni blev der på det militære terræn fundet følgende arter: *Lille Kålsommerfugl*, *Grønåret Kålsommerfugl*, *Nældens Takvinge*, *Tidselfugl*, *Admiral*, *Græsrandøje*, *Okkergul Randøje* og *Alm. Blåfugl*. Alle er almindelige arter. De mest interessante er *Okkergul Randøje* og *Alm. Blåfugl*, som er indikator-arter for tørre, ugødede overdrevsarealer. De blev begge fundet i jordfyldbakkerne Nyhøje og Markhøje, som er ved at antage netop sådan en karakter.

Andre insekter

Af andre insekter blev ved vådområderne fundet den almindelige guldsmed *Blå Libel* og en blå vandnymfeart.

Sammenfatning af faunaen

Af størst faunistisk interesse er forekomsten af en lille bestand af den sjældne *Løvfrø* på øvelsespladsen. Bestanden er truet på grund af udtørring og tilgroning af frøernes vandhuller. Området rummer desuden en rig fuglefauna med forekomst af flere fåtallige og halvsjældne arter af ynglefugle, hvor bl.a. skal fremhæves *Ravn*, *Rødrygget Tornskade* og *Græshoppesanger*.

4.9 Kulturhistorie

Der findes tre fredede fortidsminder på Kær Vestermark Øvelsesplads – alle mindsten over faldne i 1864. Fortidsminderne er beskyttede efter naturbeskyttelseslovens § 12 (jvf. kap. 8.5). Fortidsmindernes beliggenhed er markeret på kortbilag 4 (i kortlomme bagest i planen) med en grøn signatur og et fredningsnummer (Fr. nr.).

Foruden de tre fortidsminder der ligger på selve området, og som forsvaret er ansvarlige for, findes der yderligere 2 fortidsminder – også mindsten – på vejarealet lige uden for. Mindestenene står dog så tæt på indkørslerne til øvelsespladsen, at forsvaret bør være opmærksom på deres tilstedeværelse, hvorfor de da også er indtegnet på kortet.

I Det Kulturhistoriske Centralregister er der endvidere registreret 21 arkæologiske fund på Kær Vestermark – 18 overpløjede høje/grave, 2 bopladser og 1 løsfund. Lokalteterne er ikke-fredede fortidsminder, men steder hvor museumslovens § 26 omgående vil træde i kraft, hvis der rodes i jorden (jvf. kap. 8.7).

Lokalteterne er forsynet med et sognebeskrivelsesnummer (Sb. nr.) indenfor Ulkebøl Sogn, og er afsat på kortbilag 4 med rød signatur.

Alle registrerede arkæologiske fund og fredede fortidsminder er indføjet i et katalog, der indeholder en stadfæstelse, frednings- og/eller sognebeskrivelsesnummer, en beskrivelse samt bemærkninger. Fortidsmindekataloget er indsat som bilag 6.

5 Nuværende anvendelse af Kær Vestermark Øvelsesplads

Øvelsespladsens nuværende anvendelse fremgår af nedenstående tabeller. Sektionsnummer henviser til terrænkortet, bilag 2.

Hele Kær Vestermark anvendes endvidere 40 dage om året til orienteringsløb samt orienteringsmarch.

Skovparcellen i Ulkebøl Nørreskov anvendes til beredskabsområde og integreret uddannelse 10 gange årligt.

SEKTION I				
Lokalitet	Anvendelse	Hyppighed	Kørsel	Ref.
Forhindringsbane samt 800 m løbebane.	Undervisning og uddannelse i idræt.	50 elever dagligt.	Kun ad grusvej til forhindringsbanen	HSGS 73, TJBS-C.2. pkt. 6
Møllested Bakke.	Kamp fra stilling. Elev som instruktør.	30 elever 8 gange pr. år. 30 elever 10 gange pr. år.	Enkelte lastvogne til af- og pålæsning af materiel.	
Frydendal.	Beredskabsområde.	30 elever 10 gange pr. år.	3 – 6 køretøjer.	HSGS 73, TJBS-C.3
Sprængningsområde.	Sprængningsøvelser med ladninger op til 100 g.	25 elever 8 gange pr. år.	Ingen kørsel.	Bek. Nr. 468 af 13 JUN 2002
Frydendal Hegn til Surløkke Hegn.	Daglig øvelse i fremrykning.	50 elever 1 gang pr. uge.	Med pansrede mandskabsvogne og lastvogne.	HSGS 73, TJBS-C.2. pkt. 14
Surløkke Hegn til T-hegnet.	Daglig øvelse i fremrykning. Elev som instruktør.	50 elever 1 gang pr. uge. 30 elever 10 gange pr. år.	Med pansrede mandskabsvogne og lastvogne.	HSGS 73, TJBS-C.2. pkt. 14
Vinkelhegn.	Kamp fra stilling. Elev som instruktør.	30 elever 8 gange pr. år. 30 elever 10 gange pr. år.	Enkelte lastvogne til af- og pålæsning af materiel.	

SEKTION II				
Lokalitet	Anvendelse	Hyppighed	Kørsel	Ref.
Møllestedgård.	Af Hjemmeværnet	Ugentligt.	Private køretøjer.	
Møllestedgård til Løkkegård.	Daglig øvelse i fremrykning. Elev som instruktør.	50 elever 1 gang pr. uge. 30 elever 20 gange pr. år.	Med pansrede mandskabsvogne og lastvogne. Enkelte lastvogne til af- og pålæsning af materiel.	HS GS 73, TJBS-C.2. pkt. 14
Løkkegård Skov.	Beredskabsområde, døgnøvelse og gravarbejde. Kamp i skov.	30 elever 10 gange pr. år.	Med pansrede mandskabsvogne og lastvogne.	HS GS 73, TJBS-C.2. pkt. 14
Helikopterlandingsplads.	Maks. 10 gange årligt.	Sjældent.		HS GS 73, TJBS-C.2. pkt. 9 Bek. nr. 468 af 13 JUN 2002
Styre- og bremsebane, Løkkegård.	Uddannelse i kørsel med forsyningskøretøjer.	3 gange pr. uge	Pansrede mandskabsvogne, lastvogne og personbiler.	
Løkkegård.	Undervisning til kørekort.	Hver dag.	Lastvogne og personbiler.	

SEKTION III				
Lokalitet	Anvendelse	Hyppighed	Kørsel	Ref.
Fiskebækgård.	Beredskabsområde.	30 elever 10 gange pr. år.	3 – 6 køretøjer.	HS GS 73, TJBS-C.3
T-hegnet til Dybbøl Hegn.	Daglig øvelse i fremrykning. Elev som instruktør.	50 elever 1 gang pr. uge. 30 elever 20 gange pr. år.	Med pansrede mandskabsvogne og lastvogne. Enkelte lastvogne til af- og pålæsning af materiel.	HS GS 73, TJBS-C.2. pkt. 14
Dybbøl Hegn til Skydebaneskov.	Daglig øvelse i fremrykning. Elev som instruktør.	50 elever 1 gang pr. uge. 30 elever 20 gange pr. år.	Med pansrede mandskabsvogne og lastvogne. Enkelte lastvogne til af- og pålæsning af materiel.	HS GS 73, TJBS-C.2. pkt. 14
Skydebaneskov.	Beredskabsområde, døgnøvelse og gravarbejde. Kamp i skov.	30 elever 10 gange pr. år.	Med pansrede mandskabsvogne og lastvogne.	HS GS 73, TJBS-C.2. pkt. 14

SEKTION IV				
Lokalitet	Anvendelse	Hyppighed	Kørsel	Ref.
Nærkampus.	Kamp i bebyggelse.	30 elever 10 gange pr. år.		
Stonors Vej til Kampvogns-hegnet	Daglig øvelse i fremrykning. Elev som instruktør.	50 elever 1 gang pr. uge. 30 elever 20 gange pr. år.	Med pansrede mand-skabsvogne og last-vogne. Enkelte lastvogne til af- og pålæsning af materiel.	HSGS 73, TJBS-C.2. pkt. 14
Hjørnet Kamp-vogns-hegnet/ Skytte Hegnet	Kamp fra stilling.	30 elever 8 gange pr. år.	Enkelte lastvogne til af- og pålæsning af materiel.	
Hjørnet Kamp-vogns-hegnet/ Jagtheget	Kamp fra stilling.	30 elever 8 gange pr. år.	Enkelte lastvogne til af- og pålæsning af materiel.	
Øst for Jagtheget	Elev som instruktør.	30 elever 10 gange pr. år.	Enkelte lastvogne til af- og pålæsning af materiel.	
Bygegård.	Undervisning og vedligeholdelse.	Hver dag	Pansrede mandskabsvogne, lastvogne og personbiler.	
12,7 mm salon.		30 gange pr. år		HSGS 73, TJBS-C.9
Nord for Byge-gård.	Elev som instruktør.	30 elever 5 gange pr. år.	Enkelte lastvogne til af- og pålæsning af materiel.	

6 Forsvarets nuværende drift og pleje af øvelsespladsen

6.1 Terrænvedligeholdelse

Forvaltning, pleje og vedligeholdelse af Kær Vestermarks Øvelsesplads forestås af kaserneelementet. Plejen indebærer oprensning af grøfter, beskæring af hegn samt vedligeholdelse af anlagte spor, naturstier, veje og pladser.

Diverse småreparationer foretages løbende på bygningerne, skydebaneanlæggene og forhindringsbanen.

6.2 Naturpleje

Græsarealerne omkring bygningerne samt forhindringsbanen klippes af kaserneelementet.

De øvrige græsarealer – i alt 90 ha – afhøstes af en lokal forpagter med kontrakt.

6.3 Vildtpleje

Jagtbestyrelsen ved Hærens Sergentskole sørger for tre vildtagre, fodring af fuglevildt samt regulering. Fuglevildtet fodres fra august til april hvert år. Af hensyn til vandkvaliteten må der ikke fodres i søer og vandhuller. I overensstemmelse med forsvarets jagtmæssige bestemmelser må der ikke ske udsætning.

Der er opsat i alt seks foderautomater til fasaner på øvelsespladsen, hovedsageligt i bevoksede arealer.

Der afholdes tre årlige jagter på øvelsespladsen.

6.4 Skovdrift

Driften af de fredskovspligtige arealer på Kær Vestermark varetages af Forsvarets Bygningstjeneste via kontrakt med entreprenør.

Skovdriften er fra 2001 gennemført efter naturnære principper.

6.5 Ressourcer og materiel

Til vedligeholdelse, drift og pleje af Kær Vestermark Øvelsesplads er der ansat 2 kaserne-medarbejdere på fuld tid (37 timer).

Til arealpleje udenfor de bygningsnære områder råder kaserneelementet over følgende materiel:

- 1 rendegraver, Hydrema 906B m. tilbehør (hegnsklipper, frontlæsser, bred og smal skovl).
- 1 traktor, Case IH 4210LP med tilbehør (saltspreder, sneplov, slagleklipper).
- 1 traktor, Valmet 355, 4x2, D.
- 2 påhængsvogne 4T, 2 akslet.

7 Nuværende regler for offentlighedens adgang

Offentligheden har generelt adgang til øvelsespladsen i overensstemmelse med gældende lovgivning og forsvarrets miljøpolitik.

Der er skiltning ved alle indfaldsveje med ”terrænet er åbent”. Når øvelsespladsen er lukket pga. øvelse, opsættes et skilt med teksten ”Militært område, al uvedkommende adgang forbudt”.

Skolen har udarbejdet en folder med bestemmelser for færdsel og ophold på øvelsespladsen. Folderen forefindes i en kasse ved en informationstavle opsat ved den naturlige indgang til øvelsespladsen.

Af folderen fremgår at:

”Færdsel udenfor de faste veje er kun tilladt til fods. Terrænet er åbent i perioden fra kl. 07.00 til solnedgang.

1. Det er forbudt at opsamle genstande i terrænet.
2. Al færdsel nærmere end 150 m. fra bygninger og installationer er forbudt.
3. Brug af forhindringsbanen er forbudt uden skriftlig tilladelse.
4. Motorkørsel/knallerter er forbudt.
5. Hunde skal føres i snor. Deres efterladenskaber skal fjernes.
6. Henkastning af affald er forbudt.
7. Bål forbudt.
8. Der er ingen adgang i hegnede arealer.
9. Ridning forbudt.
10. Al skiltning skal respekteres.

Bemærk: Når balloner er hejst, foregår der skydning i terrænet, hvilket betyder: ADGANG FORBUDT.

Henvisninger fra militært personel skal omgående efterkommes. Manglende efterkommelse medfører bortvisning og evt. politianmeldelse.

Terrænet vil i perioder være afspærret for civil færdsel. Skilt ”Militært område al uvedkommende adgang forbudt” vil være ophængt.

8 Lovmæssige brugsbegrænsninger eller bindinger

8.1 Generel lovpraksis for forsvarets arealer

Forsvarets arealer er som hovedregel underlagt den samme lovgivning som øvrige offentligt ejede arealer. Ved at området er udlagt som øvelsesplads for forsvaret ligger der dog samtidig en accept af den militære brug af arealet, og dermed af at forsvaret skal have den fornødne frihed til at gennemføre den nødvendige uddannelse af forsvarets personel og enheder. Afvejningen i nærværende drifts- og plejeplan mellem den militære anvendelse og naturbeskyttelsesmæssige hensyn til øvelsespladsen forventes derfor at foregå i et samarbejde mellem de statslige myndigheder (forsvaret og Skov- og Naturstyrelsen) og de administrerende myndigheder ved amt og kommune. Administration af relevant lovgivning sker således ud fra en samlet vurdering.

I det følgende er gennemgået de lovgivningsmæssige brugsbegrænsninger eller bindinger, som har særlig relevans for Kær Vestermark. Udover de nævnte, findes der et antal love eller bekendtgørelser, som regulerer forhold i det åbne land, men de herunder anførte må betragtes som de absolut vigtigste i relation til drifts- og plejeplanen.

8.2 Planloven

Bekendtgørelse af lov om planlægning (LBK nr. 518 af 11/6 2000) har til formål at sikre en overordnet planlægning og hensigtsmæssig udvikling i hele landet og i de enkelte amtskommuner og kommuner. Loven skal samtidig sikre, at planlægningen forener de samfundsmæssige interesser og medvirke til at værne om landets natur og miljø.

Hvor den overordnede landsplanlægning varetages af *landsplandirektiver*, udstikkes retningslinier for den enkelte amtskommune af *Rregionplaner*. Regionplanerne må ikke stride imod landsplanmæssige interesser (landsplandirektiver) og omfatter en periode på 12 år (de revideres dog hvert 4. år). Regionplanerne udpeger bl.a. områder med særlig naturbeskyttelsesinteresse, beliggenhed af skovrejsningsområder, kvaliteten af vandløb og søer samt områder med drikkevandsinteresser. Det er den enkelte amtskommune, der er planlægningsmyndighed for regionplanerne.

For den enkelte kommune skal der foreligge en *kommuneplan*. Kommuneplanen fastlægger en hovedstruktur for hele kommunen og angiver de overordnede mål for udvikling og arealanvendelse i kommunen. Kommuneplanen må ikke stride imod regionplanen.

Kommunalbestyrelsen kan endvidere udarbejde *lokalplaner*. Hvor kommuneplanerne gælder for hele kommunen, gælder lokalplanerne for et enkelt område og fastlægger mere detaljeret, hvordan området skal se ud. Lokalplaner skal altid udarbejdes, før der gennemføres større bygge- og anlægsarbejder, herunder nedrivning af bebyggelse. Afgørelsen af om der foreligger lokalplanpligt i den konkrete situation træffes af kommunalbestyrelsen ud fra en samlet vurdering. Opførelse af stationære kulisse-anlæg på et militært terræn i landzone er et eksempel på et anlæg, som normalt vil kræve udarbejdelse af en lokalplan.

Kommunen er planlægningsmyndighed for såvel kommuneplaner som lokalplaner.

Zoneinddeling

I planlovens kap. 7 opdeles landet i byzoner, sommerhusområder og landzoner, og begrænsninger for anvendelse i de enkelte zoneområder defineres.

Kær Vestermark er beliggende i landzone. I henhold til planlovens § 35 må der i landzone ikke uden tilladelse fra kommunalbestyrelsen foretages udstykning, opføres ny bebyggelse eller ske ændring i anvendelsen af bestående bebyggelse og ubebyggede arealer.

Afgørelsen af om zonetilladelse er påkrævet, træffes af kommunalbestyrelsen. På forsvarets arealer vil etablering eller flytning af permanente, militære anlæg og opstilling af faste terrænpunkter normalt kræve zonelovstilladelse.

Anlæg m.v., som etableres midlertidigt, men som ikke er fjernet inden 1 måned fra etablering, regnes som permanente.

8.3 Status i Regionplan 2001-2012

Kær Vestermark er ifølge regionplanen for Sønderjyllands Amt beliggende i en række interesseområder. Nedenstående er beskrevet de udpegninger, der vurderes at have interesse for drifts- og plejeplanlægningen.

Særlige naturområder

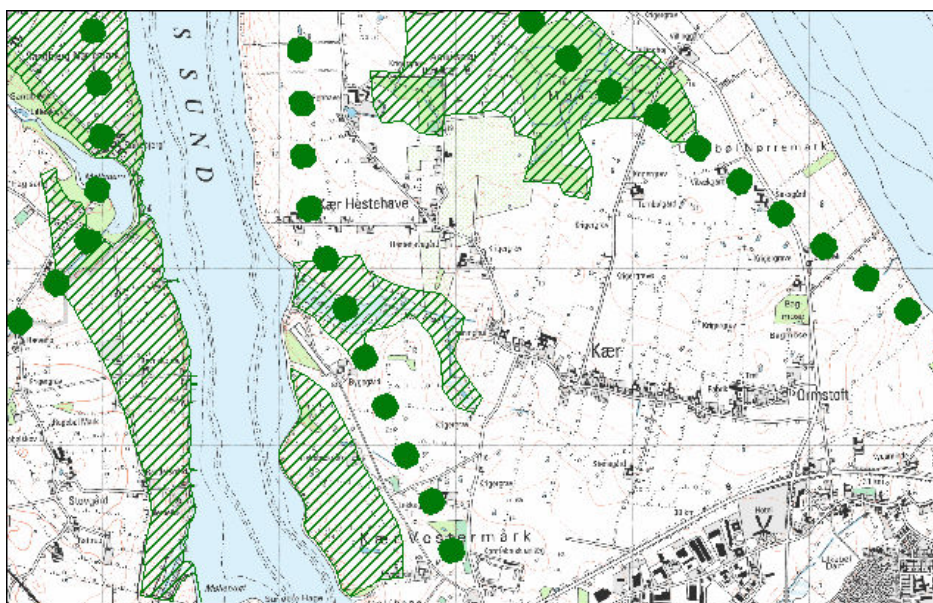
Regionplanen indeholder en udpegning af en række områder, der tilsammen skal sikre og forøge den biologiske mangfoldighed. I de udpegede områder skal der tages særlige naturhensyn, og levesteder for vilde dyr og planter skal bevares eller genskabes.

Regionplanforslagets naturområder er udpeget ud fra biologiske kriterier. Formålet er dels at beskytte den eksisterende natur, dels at sikre mulighederne for at genskabe natur og derved udvide og forbinde naturområder.

I regionplanen er der for området omkring Kær Vestermark udpeget:

- ♦ *Områder med naturinteresser.* Områderne består typisk af jordbrugs- eller skovbrugsarealer, der har biologisk værdi og hvor der er mulighed for at forbedre og udvide naturområderne, såfremt de biologiske værdier øges (dvs. såfremt driften ophører eller ekstensiveres). Områderne kan også være arealer, der sammenbinder eksisterende naturarealer. Ved ændring i arealanvendelsen skal der tages hensyn til naturinteresserne. Den eksisterende natur skal bevares og mulighederne for at skabe nye naturarealer bør ikke forringes.
- ♦ *Biologiske spredningskorridorer,* der er spredningsveje igennem agerlandet for dyr og planter. Korridorerne udgøres af småbiotoper, hegn, sten- og jorddiger, der bør bevares. De ligger typisk langs og imellem naturarealer samt i forbindelse med de internationale naturbeskyttelsesområder.

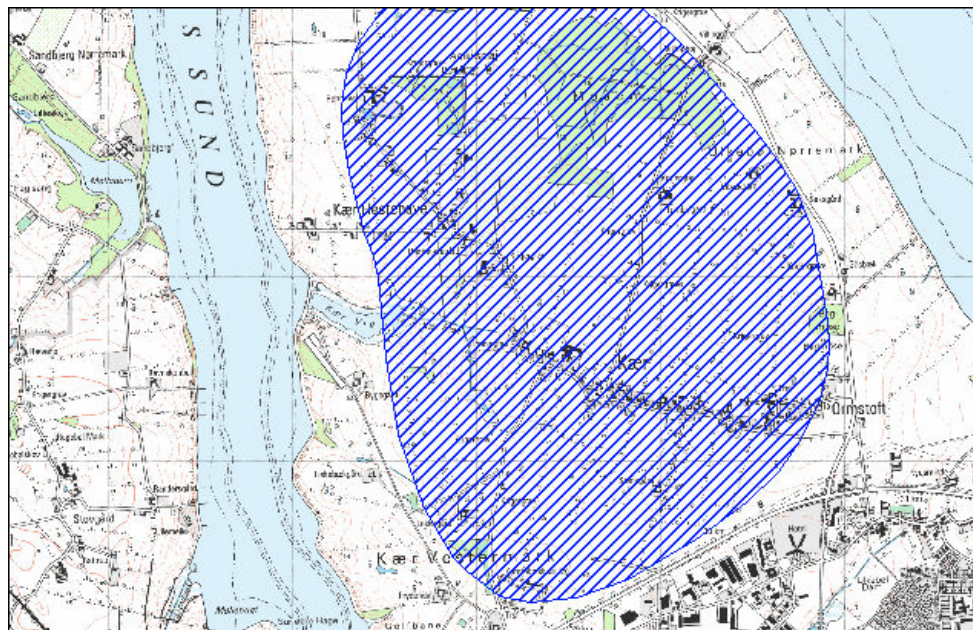
Af figur 4 fremgår det, at en del af selve øvelsespladsen er udpeget som *områder med naturinteresser*. Flere steder omkring øvelsespladsen er der udpeget *biologiske korridorer*.

Figur 4: Særlige naturområder. Grøn skravering er områder med naturinteresser og grøn priksignatur er biologiske korridorer.

Grundvand

En del af Kær Vestermark er, som landskabet omkring, udpeget som et område *med særlige drikkevandsinteresser* (jvf. figur 5). I retningslinierne angives, at arealanvendelsen indenfor disse områder ikke må ændres til en mere grundvandstruende art, og at aktiviteter, der sikrer en god grundvandskvalitet, skal fremmes. Virksomheder og anlæg, der medfører risiko for grundvandsforurening, må ikke placeres i området.

Figur 5: Blå skravering er områder med særlige drikkevandsinteresser.

Vandløb

Der fastsættes i regionplanen en miljømålsætning for alle større vandløb i amtet. Der skelnes imellem tre fiskevandsmålsætninger:

B1: Gyde- og yngelopvækstområde for laksefisk

B2: Laksefiskevand

B3: Karpefiskevand

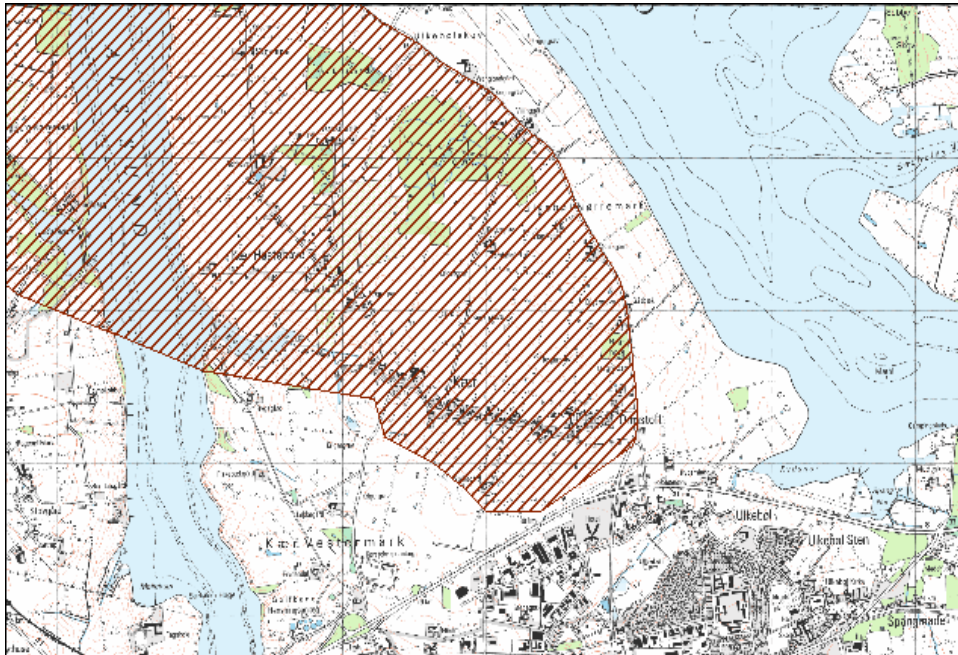
Målsætningerne sigter mod at bevare en miljøkvalitet, der er så god, at vandløbene kan rumme et naturligt fiskeliv (samt det øvrige dyre- og planteliv, der naturligt findes i de pågældende vandløb).

Vandløbet, der delvist rørlagt løber igennem øvelsespladsen fra Kraftvarmeværket til Als Sund, er udpeget som et *Karpefiskevandløb (B3)*, der på planlægningstidspunktet havde en *utilfredsstillende kvalitet*.

Kulturhistorie

Den nordlige del af øvelsespladsen samt skovområdet er i regionplanen udpeget som et *værdifuldt kulturmiljø* (jvf. figur 6) og beskrives som et "1864-kulturlandskab". Området indeholder endvidere offermose, herregårdsmiljø, voldsted/domænegård og husmandsudstyknin-ger. Af regionplanen fremgår det, at de udpegede kulturmiljøer skal beskyttes, og at byggeri,

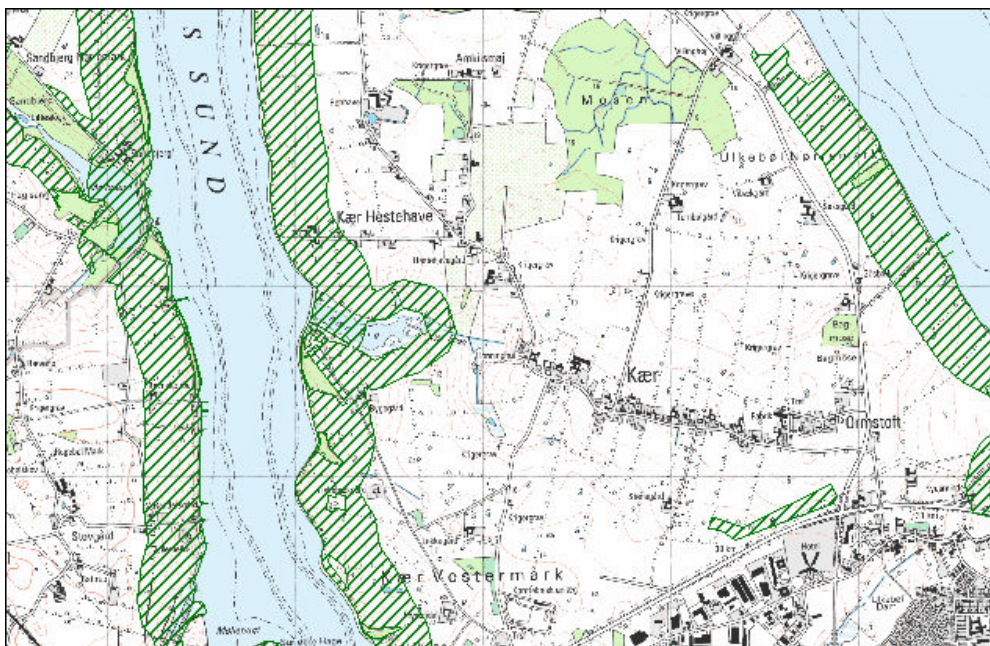
anlægsarbejde og andre indgreb, der i væsentlig grad vil forringe oplevelsen af de kulturhistoriske værdier, ikke må finde sted.

Figur 6: Den nordlige del af Kær Vestermark er udpeget som værdifuldt kulturmiljø.

Skovrejsning

Den vestlige del af Kær Vestermark ligger i et område, hvor skovrejsning er uønsket. Med skovplantning forstås tilplantning med henblik på at etablere sluttet skov med højstammede træer. Plantning af hegn og lignende er ikke omfattet af forbudet mod skovtilplantning.

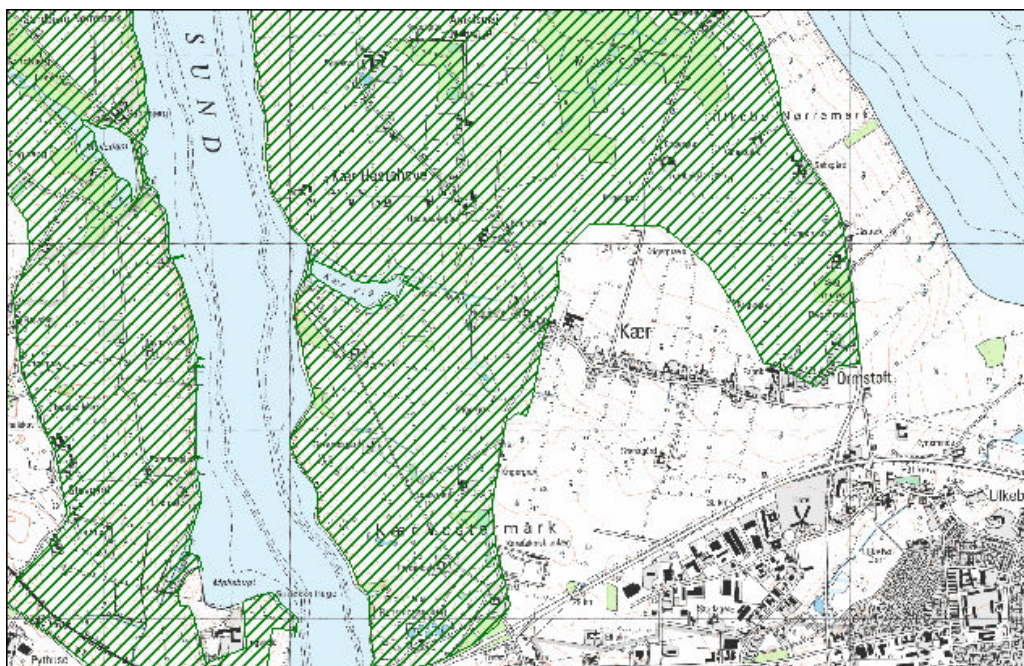

Figur 7: I den vestlige del af Kær Vestermark er skovrejsning uønsket.

Værdifuldt kystlandskab

Kær Vestermark ligger i et område, der er udpeget som *værdifuldt kystlandskab* (jvf. figur 8). Værdifulde kystlandskaber omfatter relativt åbne og ubebyggede arealer, hvorfra vandet kan ses eller hvor der på anden måde er en klar oplevelse af kystnærhed.

De værdifulde kystlandskaber skal som udgangspunkt friholdes for yderligere bebyggelse og tekniske anlæg, ligesom der ikke må opføres byggeri og udføres anlægsarbejde, der kan forringe kystens naturmæssige, landskabelige, kulturhistoriske eller rekreative værdi.

Figur 8: Kær Vestermark er omfattet af værdifuldt kystlandskab.

Kystnærhed

Kystnærhedszonen er en landskabsressource af national betydning og er fastlagt i Planloven. Kystnærhedszonen er i princippet alle arealer i en afstand af op til 3 km fra kysten (bortset fra byzonearealer) og hele Kær Vestermark er derfor beliggende i kystnærhedszonen.

Kystnærhedszonen skal søges friholdt fra nyt byggeri og nye anlæg, og sådanne kan derfor kun finde sted i de tilfælde, hvor der i regionplanen er udlagt arealer specifikt til formålet.

8.4 Kommuneplanlægning

Kommuneplanen for Sønderborg Kommune indeholder ingen udpegninger eller restriktioner for Kær Vestermark.

Lokalplaner

Der er ingen lokalplaner for Kær Vestermark.

Lokalplanen for Sønderborg Renseanlæg, nr. 9-0203 har dog som formål at sikre et stiforløb langs den østlige side af Als Sund – dette forslag følges op af Sønderborg Kommunes ”Promenadeplan”, der netop udpeger strækningen som en fremtidig promenade.

8.5 Naturbeskyttelsesloven

Bekendtgørelse af lov om naturbeskyttelse (LBK nr. 835 af 1/11 1997) skal medvirke til at værne om landets natur og miljø, så samfundsudviklingen kan ske på et bæredygtigt grundlag i respekt for menneskets livsvilkår og for bevarelsen af dyre- og plantelivet. Naturbeskyttelseslovens generelle beskyttelsesbestemmelser omfatter bl.a. en række naturtyper, beskyttelseslinier for nogle markante landskabselementer samt offentlighedens adgang.

Skov- og Naturstyrelsen har udarbejdet nogle generelle retningslinier for administrationen af de generelle beskyttelsesbestemmelser i naturbeskyttelseslovens §§ 3-4, set i forhold til forsvarets anvendelse af øvelsespladser og skyde- og øvelsespladser. Retningslinierne vedlægges som bilag 7.

På plantidspunktet er naturbeskyttelsesloven netop revideret med ikrafttræden pr. 1. oktober 2004.

Beskyttede naturtyper m.v.

Naturbeskyttelsesloven (NBL) indeholder en række bestemmelser om beskyttelse af naturtyper. Det drejer sig om:

- ♦ Søer, vandløb, heder, moser, strandenge, ferske enge, overdrev m.v. (NBL § 3)
- ♦ Sten og jorddiger (NBL § 4)
- ♦ Klitfredede arealer (NBL §§ 8-11)

I det følgende gives en kort beskrivelse af, hvilke restriktioner, der gælder for de beskyttede naturtyper, der forefindes på Kær Vestermark. Der henvises i øvrigt til siderne 20-53 i Skov- og Naturstyrelsens "Vejledning om registrering af beskyttede naturtyper" fra 1993.

Søer og vandløb

Der må ikke foretages ændring i tilstanden af naturlige søer, hvis areal er på over 100 m², eller af vandløb eller dele af vandløb som af amtet er udpeget som beskyttede efter loven. Dette gælder dog ikke for sædvanlige vedligeholdelsesarbejder i vandløb.

Søer mindre end 100 m² er beskyttede, når de ligger i en af de beskyttede naturtyper, hvis samlede område er på 2500 m² og derover. Søen vil her være beskyttet som en integreret del af området. Derudover er søer under 100 m² beskyttede, når de indgår som en del af et beskyttet vandløb eller ligger inden for fredskov.

Moser, overdrev og ferske enge

Der må ikke foretages ændringer i tilstanden af moser, overdrev samt ferske enge, når sådanne naturtyper enkeltvis, tilsammen eller i forbindelse med søer er større end 2500 m² i sammenhængende areal. Det skal her bemærkes, at *fortsat pleje* af arealerne i form af slåning, græsning o.lign. ikke strider imod denne bestemmelse.

Småbiotoper mindre end 2500 m² er i øvrigt omfattet af beskyttelsesordningen, hvis de støder op til eller indgår i arealer med andre beskyttede naturtyper, og det samlede areal er 2500 m² eller derover.

Beskyttelseslinier

Udover ovennævnte naturtype-beskyttelse fastsætter naturbeskyttelsesloven beskyttelseslinier for en række markante landskabselementer:

- ♦ Strande (NBL § 15)
- ♦ Søer og åer (NBL § 16)
- ♦ Skove (NBL § 17)
- ♦ Fortidsminder (NBL § 18)
- ♦ Kirker (NBL § 19)

Beskyttelseslinierne administreres af amtet.

Strandbeskyttelseslinien

Der må ikke foretages ændring i tilstanden af strandbredder og kyststrækninger, som ligger inden for kystbeskyttelseszonen på 300 m. Beskyttelseslinien var tidligere 100 m., men med **lov nr. 439 af 1. juni 1994** om ændring af lov om planlægning og lov om naturbeskyttelse (Beskyttelse af kystområderne) blev naturbeskyttelseslovens klitfrednings- og strandbeskyttelseslinie, Jvf. §§ 8 og 15, udvidet fra 100 m til 300 m.

Bestående forsvarsanlæg er undtaget fra denne beskyttelseslinie, jvf. § 15, stk. 2, nr. 4. Det bemærkes, at forsvarsanlæg efter Naturklagenævnets afgørelse af 24. juni 2003 karakteriseres som militære indretninger, hvis betydning og effektivitet *forudsætter en placering umiddelbart ved kysten*.

Søer og åer

Indenfor en afstand af 150 m fra søer med en vandflade på mindst 3 ha og for vandløb, der er registreret med en beskyttelseslinie i henhold til tidligere lovgivning, er der forbud mod at placere bebyggelse (bygninger, skure, campingvogne, master m.v.), foretage ændringer i øvelsespladsen, beplantning o.lign. Midlertidige terrænændringer som nedgravning af ledninger kræver ikke dispensation, såfremt øvelsespladsen straks reetableres til det oprindelige udseende. Vandløb med beskyttelseslinier er vandløb, der 1/9 1983 var offentlige og havde en bundbredde på mindst 2 m.

Skov

Indenfor en afstand af 300 m fra skove er der normalt forbud mod at placere bebyggelse.

Denne bestemmelse gælder dog ikke for nye anlæg til egentlige forsvarsformål, der placeres indenfor de naturlige rammer af bestående forsvarsanlæg.

Skov- og Naturstyrelsen har udarbejdet nogle generelle retningslinier for administrationen af de generelle beskyttelsesbestemmelser i naturbeskyttelseslovens §§ 3-4, set i forhold til forsvarets anvendelse af øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner. Retningslinierne vedlægges som bilag 5.

Fortidsminder

Der må ikke foretages ændring i tilstanden af arealet inden for 100 m fra fortidsminder, der er beskyttet efter bestemmelserne i museumsloven (Jvf. senere dette kapitel). Der må ikke etableres hegn, placeres campingvogne og lignende.

Forbudet gælder dog ikke for:

- ♦ Landbrugsmæssig drift bortset fra tilplantning
- ♦ Gentilplantning af skovarealer, der ligger uden for det areal, der er beskyttet efter Museumsloven, og beplantning i eksisterende haver og
- ♦ Sædvanlig hegning på jordbrugsejendomme.

Ovenstående regler gælder ikke for fortidsminder, der ikke er synlige i terrænet, samt for fortidsminder, der er nævnt i bilag 1 til naturbeskyttelsesloven.

Forbudet gælder dog ikke for:

- ♦ Landbrugsmæssig drift bortset fra tilplantning,
- ♦ Gentilplantning af skovarealer, der ligger uden for 2-meterzonen,
- ♦ Beplantning i eksisterende haver samt
- ♦ Sædvanlig hegning på jordbrugsejendomme.

Ovenstående regler gælder ikke for fortidsminder, der ikke er synlige i terrænet, samt for fortidsminder, der er nævnt i bilag 1 til naturbeskyttelsesloven.

Offentlighedens adgang til naturen

Naturbeskyttelseslovens kapitel 4 indeholder regler om offentlighedens adgang til naturen. For militære områder reguleres færdslen dog igennem ”Lov om ophold på og færdsel gennem forsvarrets skydeområder og andre militære områder” (Lov nr. 336 af 6/6 1991) med tilhørende ”Bekendtgørelse om forbud mod ophold på og færdsel gennem forsvarrets skydeområder og andre militære områder” (BEK nr. 64 af 30/01/2002). Se kap. 8.13.

Særlige retningslinier for administration af naturbeskyttelseslovens på forsvarrets arealer

Skov- og Naturstyrelsen har udarbejdet nogle retningslinier for administration af de generelle beskyttelsesbestemmelser i naturbeskyttelseslovens §§ 3-4 set i forhold til forsvarrets anvendelse af øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner. Retningslinierne vedlægges som bilag 5.

8.6 Plejepligt af beskyttede naturtyper og fortidsminder

Forsvaret har som en statslig arealforvaltende myndighed pligt til at pleje de af sine arealer, der er registreret som beskyttede naturtyper. Dette fremgår af ”Vejledning om Naturbeskyttelsesloven”, udgivet af Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen 1993, afsnit 16.5 s.d. 157, som lyder:

Efter lovens § 52, stk. 1, har amtskommuner og kommuner, som ejer ikke fredede arealer, der omfattes af bestemmelserne om beskyttede naturtyper og sten- og jorddiger i lovens § 3 og § 4, i og om fortidsminder i §§ 12-13 pligt til at pleje disse. Denne pligt gælder dog ikke for vandløb og søer.

Plejepligten indebærer, at den pågældende myndighed har ansvaret for, at de pågældende områder ikke varigt skifter karakter. Dette opnås ved fra tid til anden at fjerne f.eks. selvsåede træer fra hede- eller engarealer.

Når staten ikke udtrykkelig er nævnt, skyldes det, at det forudsættes, at de statslige arealforvaltende myndigheder løbende træffer de foranstaltninger, som er nødvendige for at holde deres arealer i en rimelig stand. Det bemærkes, at amtskommunerne i forbindelse med udøvelse af tilsynet i medfør af lovens § 73 kan gøre statslige arealforvaltende myndigheder opmærksom på eventuel manglende pleje.

8.7 Museumsloven

Museumsloven varetager den arkæologiske kulturarv (Lov nr. 473 af 7/6 2001). Med ændringen af naturbeskyttelsesloven er beskyttelsen af fortidsminder samt sten- og jorddiger endvidere flyttet over i museumsloven (jvf. Ændringslovens § 4).

Den arkæologiske kulturarv

Den arkæologiske kulturarv omfatter spor af menneskelig virksomhed, der er efterladt fra tidligere tider, dvs. strukturer, konstruktioner, bygningsgrupper, bopladser, grave og gravpladser, flytbare genstande og monumenter og den sammenhæng, hvori disse spor er anbragt. Findes der under jordarbejder fortidsminder, eller en for den pågældende lokalitet usædvanlig naturhistorisk genstand, skal arbejdet straks standses og fundet anmeldes til Kulturministeriet eller det nærmeste statslige eller statsanerkendte kulturhistoriske museum. Denne beslutter snarest, om arbejdet kan fortsætte eller om det eventuelt skal indstilles, indtil der er foretaget en arkæologisk undersøgelse.

Alle kendte arkæologiske fund er registreret i Dokumentationskontoret i Kulturarvsstyrelsen med et sognebeskrivelsesnummer ("Sb.nr."). Numrene er fortløbende indenfor de enkelte sogne. Fredede fortidsminder er udover ovennævnte nummer tillige forsynet med et fredningsnummer ("Fr.nr") og registreret i Kulturarvsstyrelsen.

Fortidsminder

Synlige eller tinglyste fortidsminder er fredede og omfattet af beskyttelsen i museumsloven (i bilag til loven er listet de fortidsminder der er omfattet af museumsloven). Der må ikke foretages ændring i tilstanden af fortidsminder, ligesom der ikke må foretages udstykninger, matrikulering eller arealoverførsel, der fastlægger skel gennem fortidsminder. Der må ikke foretages jordbehandling, gødes, plantes eller anvendes metaldetektorer på fortidsminder og inden for en afstand af 2 meter fra fortidsminderne.

Sten- og jorddiger

Der må ikke foretages ændringer i tilstanden af sten- og jorddiger og lignende. Ved sten- og jorddiger forstås menneskeskabte forhøjninger af sten, jord, græstørv eller lignende materialer, der fungerer eller har fungeret som hegn og har eller har haft til formål at markere administrativ ejendoms- eller anvendelsesmæssige skel i landskabet.

Ved ændringer forstås ethvert jordarbejde i diget – f.eks. etablering af gennemkørsler, fjernelse af digestrækninger, frapløjning eller afskrælning af diget, fjernelse af rødder og stød fra bevoksning.

Bevoksningen på diget er ikke beskyttet, men kan uden dispensation skæres ned – dog må rødder og stød ikke fjernes.

Fra 1. august 2001 er den generelle beskyttelse af sten- og jorddiger udvidet til at gælde:

- Alle stendiger
- Andre diger (jorddiger), der er angivet på det sidst reviderede kortværk fra Kort og Matrikelstyrelsen 1:25000 (4 cm kort) før 1. juli 1992 fra det pågældende område
- Alle offentligt ejede diger
- Alle diger på og ved beskyttede naturtyper som enge, overdrev, heder o.lign. - uanset om de er vist på de trykte kort eller ej

På kortbilagene til denne plan er indtegnet de sten- og jorddiger, som Skov- og Naturstyrelsen har konstateret ved markeregistrering, eller som fremgår af 4-cm kort.

Sten- og jorddiger kan i enkelte tilfælde være beskyttede som *fortidsminder*. Diger tilhører den kategori af fortidsminder, som først er fredet, når ejeren har modtaget meddelelse om digets tilstedeværelse på ejendommen. Et sten- eller jorddige, der er beskyttet som fortidsminde, er alene omfattet af reglerne om fortidsminder.

8.8 Vandløbsloven

Ved vandløbsloven tilstræbes det at sikre, at vandløb kan benyttes til afledning af vand, navnlig overfladevand, spildevand og drænvand.

Vandløbsloven omfatter alle vandløb, grøfter, kanaler, rørledninger og dræn samt søer, damme og andre lignende indvande, *som har betydning for mere end en enkelt ejendom*.

Loven regulerer en række forhold vedrørende vandløb, heriblandt vandløbenes almindelige benyttelse, vedligeholdelse, restaurering og regulering samt anlæg af nye vandløb og etablering af udpumpningsanlæg, broer, opstemningsanlæg m.m.

Vandløb inddeles administrativt i offentlige og private vandløb. De offentlige vandløb er endvidere inddelt i amtsvandløb og kommunevandløb, som udgangspunkt efter størrelse og betydning. Amtet er vandløbsmyndighed for amtsvandløb, mens kommunen er vandløbsmyndighed for kommune- og private vandløb.

For offentlige vandløb udarbejder vandløbsmyndigheden et regulativ, som indeholder bestemmelser om vandløbets skikkelse eller vandføringsevne, vedligeholdelse og restaureringsforanstaltninger samt andre relevante forhold.

For private vandløb kan der af kommunalbestyrelsen fastsættes bestemmelser om vandløbets vedligeholdelse.

Langs naturlige eller i regionplanen højt målsatte vandløb (såvel offentlige som private) og søer er der, i medfør af et tillæg til Vandløbslovens § 69, udlagt beskyttelsesbræmmer i 2 meters bredde. Indenfor bræmmen er der forbud mod dyrkning, jordbehandling m.v.

Herudover gælder en række generelle bestemmelser for alle vandløb, uanset om de er offentlige eller private. Udover bestemmelser vedrørende vedligeholdelse, sejlads m.v. gælder således bl.a., at vandløbsmyndigheden skal godkende følgende: Regulering af vandløbets skikkelse, herunder forløb, bredde, bundkote og skråningsanlæg; sænkning af vandstanden i eller tørlægning af søer; anlæg af nye vandløb; anlæg af broer, overkørsler eller lignende; anlæg eller ændring af opstemningsanlæg eller andre anlæg, der kan hindre vandets frie løb eller i øvrigt kan være til skade for vandløbet.

Vandløbsloven angiver en godkendelsesprocedure for ovennævnte ændringer.

8.9 Skovloven

Lovbekendtgørelse af skovloven (LBK nr. 959 af 2/11 1996) skal medvirke til at værne og bevare de danske skove, og sikre at skovene dyrkes efter principperne om god og flersidig skovdrift. Loven tilsigter således at skovene dyrkes med henblik på *både* at forøge og forbedre træproduktionen og varetage landskabelige, kulturhistoriske, naturhistoriske og miljøbeskyttende hensyn samt hensyn til friluftslivet.

I skovlovens formålskapitel er fremhævet, at der i offentligt ejede skove skal lægges særlig vægt på de landskabelige, naturhistoriske, kulturhistoriske og miljøbeskyttende hensyn, samt hensyn til friluftslivet.

Skovloven administreres af Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen ved det lokale statskovdistrikt (Gråsten Statsskovdistrikt).

På plantidspunktet er skovloven netop revideret med ikrafttræden pr. 1. oktober 2004.

Fredskovspligt

Siden skovforordningen af 27. september 1805 har der i Danmark eksisteret fredskovspligt. Skove, der tilhører staten er, jvf. skovlovens § 4, stk.1 fredskovspligtige. Hvorvidt et bevokset areal er at betragte som skov i lovens forstand beror på et konkret fagligt skøn. Af bemærkningerne til loven fremgår det dog, at man ved administration af loven som hovedregel vil karakterisere arealer som skov, hvis de er bevoksede med træer, som danner eller inden for et rimeligt tidsrum vil danne sluttet skov af højstammede træer, og hvis de som hovedregel er større end 0,5 ha og mere end 20 meter brede.

På plantidspunktet er der kun pålagt fredskovspligt på skovparcellen i Ulkebøl (afd. 5).

Fredskovspligt er en permanent reservation af arealer til skovbrugsformål, og fredskovspligtige arealer skal således som hovedregel holdes bevoksede med træer, der danner eller inden for et rimeligt tidsrum vil danne sluttet skov af højstammede træer. Varig udnyttelse af et fredskovspligtigt areal til andet end skovbrug kræver ophævelse af eller dispensation fra fredskovspligten.

På fredskovspligtige arealer må der ikke opføres bygninger, etableres anlæg eller gennemføres terrænændringer, medmindre det er nødvendigt for skovdriften. Samlede fredskovstrækninger må ikke udstykkes eller formindskes ved arealoverførelse.

Af skovloven fremgår det endvidere at ydre skovbryn af løvtræer og buske skal bevares, og at søer, vandløb, moser, heder, strandenge eller strandsumpe, ferske enge og overdrev, der hører til fredskov (og som ikke er omfattet af naturbeskyttelseslovens bestemmelser, fordi de er mindre end de deri fastsatte størrelsesgrænser), ikke må dyrkes, afvandes, tilplantes eller på anden måde ændres.

8.10 Deklarationsfredninger på Kær Vestermark Øvelsesplads

Der er ingen fredninger på Kær Vestermark Øvelsesplads.

8.11 Retningslinier for anvendelse af sprøjtegifte (pesticider) og gødning

Med udgangspunkt i forsvarets Pesticidhandlingsplan af 16. marts 2000 (Jvf. forsvarets interne bestemmelser FKOBST 610-6) er det med udgangen af 2002 forbudt at bruge pesticider på

forsvarets arealer, medmindre der er sikkerhedsmæssige eller andre særlige årsager, der gør sig gældende (f.eks. i forbindelse med flyvepladser eller til bekæmpelse af *Kæmpe-bjørneklo*).

Anvendelse af gødning på forsvarets arealer skal begrænses. I forbindelse med udarbejdelse af drifts- og plejeplanen skal behovet for anvendelse vurderes og beskrives.

8.12 Vildtpleje

Vildtplejen på forsvarets arealer gennemføres principielt efter samme regler, som gælder for Skov- og Naturstyrelsens arealer (Jvf. FKOBST 610-1). Heraf fremgår blandt andet:

I den udstrækning den militære brug gør det muligt, skal arealerne til enhver tid fremtræde som fristeder for den danske fauna. Vildtplejen skal være en integreret del af drifts- og plejeplanen og primært baseres på områdets egen naturlige balance.

Generelt gælder følgende vedrørende jagt:

- Eventuelle vildtagre placeres uden for fredskov og beskyttede naturområder og i overensstemmelse med drifts- og plejeplanens bestemmelser
- Gødskning begrænses i overensstemmelse med Skov- og Naturstyrelsens politik for landbrugsarealer til maksimalt 80 % af normal kvælstofnorm fastsat af Direktoratet for Fødevarer for de pågældende afgrøder
- Fældefangst må kun foregå af vildtarter, som er omfattet af Lov om Mark- og Vejfred, dvs. primært mink

Der må ikke:

- Gennemføres opdræt og udsætning til afskydning
- Foregå fodring af andefugle i og ved vandhuller og vådområder.
- Skydes fuglevildt på pladser, hvor der fodres i jagtsæsonen
- Drives jagt på vandfugle (gæs, ænder, vadefugle (minus skovsneppe), blishøne og måger) på søer og i vådområde med åben vandflade på over 2 ha, da disse områder regnes for vigtige rastepladser for vandfugle, og derfor skal sikres fred, eller
- Drives jagt i udpegede Ramsar, EF-fuglebeskyttelses- og Habitatområder på arter, som områderne er udpegede med henblik på at beskytte

8.13 Lov om forbud mod ophold på og færdsel gennem forsvarets skydeområder og andre militære områder

Af loven (Lov nr. 336 af 6/6 1991) fremgår, at Forsvarsministeren bemyndiges til at fastsætte regler om forbud mod ophold på og færdsel gennem forsvarets skydeområder og andre militære områder.

Af den opfølgende bekendtgørelse "*Bekendtgørelse om forbud mod ophold på og færdsel gennem forsvarets skydeområder og andre områder*" (BEK. nr. 64 af 30/1 2002) fremgår, at offentlighedens adgang skal tilgodeses, når hensynet til sikkerhed samt uddannelses- og øvelsesvirksomhed tillader dette.

Dette betyder, at når der ikke foregår militær aktivitet på terrænerne (typisk weekender og lignende), vil øvelsespladsen normalt være åben for publikum efter de retningslinier, der fremgår af drifts- og plejeplanen og ordensreglementet, der er placeret ved indfaldsveje til øvelsespladsen. Visse skydeområder og tekniske installationer kan være permanent afspærret

for publikum af hensyn til sikkerhed i form af fare for udetoneret, sprængfarlig ammunition i området.

FREMTIDIGE BEHOV OG ØNSKER

9 Forsvarets fremtidige behov og ønsker

I forbindelse med udarbejdelsen af nærværende drifts- og plejeplan har Sergentskolen beskrevet de fremtidige ønsker for anvendelsen af øvelsespladsen frem til år 2018.

9.1 Behov for faste uddannelsesfaciliteter

Hærens Sergentskole vil i fremtiden have samme behov for de faste faciliteter på Kær Vestermark som i dag.

9.2 Behov for ændringer i terræn og bevoksning

Idet skudafstande fra kampstillinger i dag skal være kortere og kamp i uoverskueligt terræn vil blive opprioriteret som kampmåde, har Hærens Sergentskole et ønske om yderligere beplantninger på Kær Vestermark.

Dels et ønske om oprettelse af små bevoksninger på 50 x 15 meter flere steder på øvelsespladsen, dels oprettelse af fire BSO-skove (beredskabsområde). Derudover er der et behov for renovering af de eksisterende BSO-skove.

De nye BSO-skove benævnes fremtidigt: BSO Møllested, BSO Løkkegård, BSO Stonorsvej, BSO Bygegård.

Hærens Sergentskole ønsker BSO-skovene beplantet efter følgende prioritering:

1. BSO Løkkegård
2. BSO Stonorsvej
3. BSO Bygegård
4. BSO Møllested

Skovene ønskes inddelt i kvadrater på 50 x 50 meter, således at lastvogne kan køre ind i eller igennem beredskabsområdet. Med hensyn til parceller, der ønskes sammenhængende, skal der være 8 meter imellem hver.

9.3 Drift og pleje af skovområder

Som beskrevet under pkt. 6.5 "Skovdrift" er det Forsvarets Bygningstjeneste, der er ansvarlig for den overordnede drift og pleje af fredskovspligtige skovarealer på Kær Vestermark (på plantidspunktet kun afd. 5 – Skoven ved Ulkebøl Nørremark). Bygningstjenesten har fremsendt nedenstående ønsker og forslag til den fremtidige drift og pleje af skovområderne.

Fredskovsareal	Skovstatus			Hovedtræ 2003	Blivende Træart	Bemærkninger (pr. 1. juli 2003)
	Naturnær	Urørt	Bivuak			
BSO Møllestedgård			x	Eg/bl. nål		Forslag til nyt BSO – prioritet 4. Tilplantes 2010
Løkkegårds skov – Østlig del	2045			Sgr	Bøg	Skærmslilles. Underplantes med bøg 2006
Løkkegårds skov – Vestlig del	2003			Eg	Eg	Bl. Løv. Tyndes 2 gange i planperioden. Første gang 2004
Småparcel V for Løkkegårdsskov				Bl. løv/nål		1 parcel foreslås etableret
BSO Løkkegård			x	Eg/bl. nål		Forslag til nyt BSO – prioritet 1. Tilplantes 2004
BSO Stonorsvej			x	Eg/bl. nål		Forslag til nyt BSO – prioritet 2. Tilplantes 2006
Småparcel Ø for Jagtheget				Bl. løv/nål		6-8 småparceller foreslås etableret langs det østlige skel
Småparcel S for Kampvognshegn				Bl. løv/nål		2 småparceller foreslås etableret
Småparcel S for Bygegård				Bl. løv/nål		1 småparcel foreslås etableret
Skydebaneskoven	2008			Eg	Eg	Bl. løv. Tyndes 3 gange i planperiode – aug. 2004.
BSO Bygegård			x	Eg/bl. nål	Eg/bl. løv	Forslag til nyt BSO. Prioritet 3. Tilplantes 2008
Fiskebæk Slugt	2008			Eg, Ask	Eg	Bl. løv. Tyndes 3 gange i planperiode – 2004.
Småparcel SV for Fiskebækgård				Bl. løv/nål		4 småparceller foreslås placeret
Småparcel SV for Fiskebæk hegn				Bl. løv/nål		4 småparceller foreslås placeret
Bevoksnings S for Fiskebæk hegn	2010			Bl. løv	Eg, bl. løv	30-40 årig bl. løv. Vandhul i bev. Skal tyndes indefor planperi- oden.
BSO Fiskebæk hegn			x	Eg	Eg	Beplantning etablere 1997. Kan fremover benyttes som BSO. Udrenses og tyndes 3 gange i planperiode. Udrenses 2005. Der etableres indkørsel og gennemkørsel
Småparcel SV for T-heget				Bl. løv/nål		6 småparceller foreslås etableret
BSO Surløkke batteri			x	Eg	Eg	Beplantningen er etableret 1997. Kan fremover benyttes som BSO
BSO AMM-magasin			x	Eg	Eg	Beplantningen er etableret i 1997. Kan fremover benyttes som BSO. Der etableres indkørsel og gennemkørsel
Frydendal hegn. Syd				Krat	Krat	Krattet foreslås udlagt som urørt
Frydendal Hegn. Nord	2003			Bøg	Bøg	Løvtræheget skal tyndes. Der skal hugges birk
Ulkebøl Mose	2003			Ask/Ær	Ask/Ær	BSO område i sydøstlige del. Overvej opdeling pga. slid

10 Skov- og Naturstyrelsens forslag til beskyttelse og forbedring af naturværdier og offentlighedens adgang

10.1 Forslag til en overordnet målsætning for områdets fremtidige naturtilstand

Det er Skov- og Naturstyrelsens ønske at bevare Kær Vestermark Øvelsesplads som et værdifuldt landskab, hvor balancen imellem naturtyperne sikrer bedst mulige forhold for et varieret dyre- og planteliv. Hensynet til naturværdierne skal ske med respekt for militærets aktiviteter.

Kær Vestermark fastholdes således som et stort, sammenhængende åbent landskab, hvor levende hegn binder de enkelte arealer sammen og fungerer som spredningskorridorer for områdets flora og fauna.

Af særlige naturværdier skal fremhæves vådområderne, ellesumpen, kystskrænten med gammel naturskovsbevoksning samt de levende hegn.

Plejetiltag skal udføres uden brug af gødning og sprøjtemidler, og de lovgivningsmæssige forpligtigelser, som beskrevet i kap. 8, efterleves.

Skov- og Naturstyrelsen skal foreslå følgende konkrete tiltag:

10.2 Forbedringer i plejen af græsarealer

En meget stor del af øvelsespladsens arealer er græsklædte og udnyttes på plantidspunktet til hø-produktion. Arealerne er forpagtede ud og drives traditionelt med slåning 1-2 gange årligt og gødskning.

Generelt er dyrkningsgrundlaget på øvelsespladsen næringsrigt og arealerne er karakteriserede af et artsfattigt vegetationsdække og insektliv. Med en omlægning af den nuværende drift vurderer Skov- og Naturstyrelsen imidlertid, at arealerne med tiden kan udvikle en *overdrevslignende karakter*¹. Foruden at tilgodese en mere artsrig plantesammensætning, vil en omlægning af driften kunne forbedre vilkårene for en række sjældne insekter, der er afhængige af den karakteristiske overdrevsflora.

Konkret foreslår Skov- og Naturstyrelsen følgende fremtidige plejemetode:

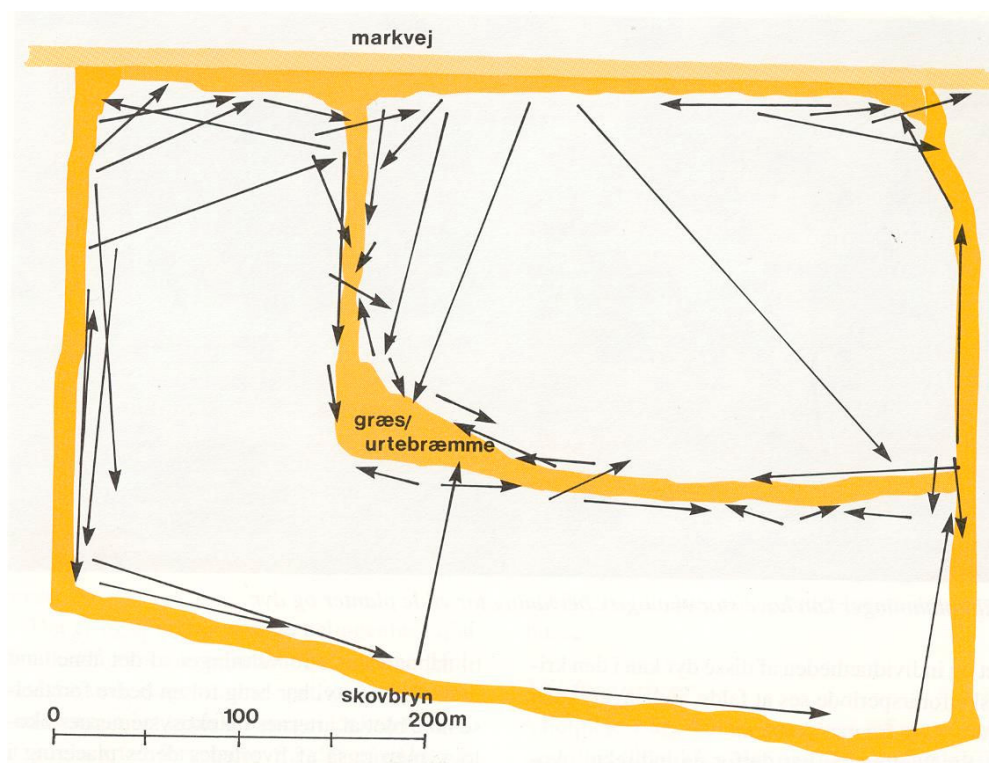
Slettearealerne plejes fremover fortsat ved slåning. Slåningen bør dog som hovedregel ikke foretages tidligere end d. 15. juli for at sikre, at sommerfuglelarver og insektpupper er fuldt udviklede. Skov- og Naturstyrelsen har dog forståelse for, at der vil være dele af arealerne, der af uddannelses- og øvelsesmæssige hensyn i forbindelse med sergentelevernes eksamener, bør slås *tidligere* end 15. juli for at sikre fri skudafgivelse og udsyn. En tidligere slåning på nogle af arealerne kan dog uden problemer kombineres med den senere slåning på de øvrige arealer, ligesom det fint kan varieres fra år til år.

¹ Overdrev karakteriseres traditionelt som tørbundsarealer med en lysåben, naturlig græs- og urteflora, som ikke har været gødsket, sprøjtet eller jordbearbejdet igennem en længere årrække. Overdrene har typisk et meget artsrigt og botanisk interessant vegetationsdække og insektliv. Overdrev opstår typisk på marginale, magre og tørre jorder, og på Kær Vestermark, der fra naturens side er næringsrig, vil en omlægning af driften give et overdrevslignende billede fremfor et egentligt overdrev.

Ved således at slå arealerne i mosaikker, efterlades vegetationen på terrænet i flere højder og på den måde opstår der overalt på øvelsespladsen forskellige udviklingsstadier af græsser og urter til gavn for en større biologisk mangfoldighed. Overgangen mellem høj og lav vegetation giver desuden krybdyr som *firben* og *snog*, gode muligheder for at kunne sole sig i den lave vegetation og hurtigt søge dækning i den højere vegetation.

Skov- og Naturstyrelsen vurderer, at der er arealer, der med fordel kan udlægges til varig græs uden slåning, og som kun plejes i form af nedskæring af krat- og buskopvækst. Sådanne arealer vil indenfor en kort årrække domineres af højstaudevegetation og fremstå som "øer" i landskabet, der er yndede skjuleområder for rådyr, såvel som en række fugle- og insektarter. Arealerne vil endvidere være anvendelige i øvelsesmæssige sammenhænge, da man hér vil kunne finde sløring i et i øvrigt tætklippet landskab.

Uslåede bræmmer langs de eksisterende levende hegn og vandløb samt på tværs af de åbne arealer, vil ikke mindst – som det ses af nedenstående figur – være uundværlige for sommerfugle.

Figuren viser sommerfugles bevægelsesmønster i det åbne land. Start, slutning og flyveretning vises med pilene. Bemærk hvor få sommerfugle, der krydser grænser og bevæger sig væk fra bræmmer og skovbryn. (Kilde: Skov- og Naturstyrelsen)

Græsarealerne er i dag dominerede af kulturgræsser og jorden vil være påvirket af næringsstof-ophobning på grund af den årelange gødskning. Overgangen til en mere artsrig og naturlig flora vil derfor først ske over en årrække - i takt med at jorden udpines, og de mere næringskrævende kulturgræsser efterhånden må vige pladsen for de mindre næringskrævende arter.

Denne udvikling forudsætter dog, at slettearealerne ikke får tilført yderligere gødning, og Skov- og Naturstyrelsen vil derfor anbefale, at *al gødskning på slettearealerne ophører*. I forbindelse med hver slåning er det endvidere vigtigt, at det afslåede plantemateriale fjernes fra arealet for at undgå, at de næringsstoffer, der findes i materialet, frigives tilbage til arealet. En *begrænset del* af det afslåede materiale kan sammen med grenaffald (så græsmaterialet ikke ”brænder sammen”) samles og udlægges som små kompostdynger i skovkanterne og i nærheden af vandhuller. Sådanne dynger er yndede ynglepladser for blandt andet *snoget* og *firben*.

Hvor vegetationen bliver længere imellem hver slåning og hvor arealerne slås tidligt på sæsonen (i vildtets yngleperiode – maj/ juni), bør man være særligt opmærksom på, at større fugle og pattedyr vil trykke sig til jorden under slåningen. Mest udsat er rålam, harekillinger samt rugende fugle.

Risikoen for at påkøre dyrene er størst i nærheden af de mange levende hegn, da de fleste reder og yngel som regel placeres her.

For at undgå overkørsler anbefales det at benytte en kombination af følgende forebyggende metoder:

- Arealet drives igennem forud for slåning af uddannede hunde og hundeførere (kan rekvireres igennem et landsdækkende vildtredderkorps)
- De yderste 50 meter ind mod de levende hegn slås *udenfor* vildtets yngleperiode eller udlægges som uslåede bræmmer
- Der slås fra arealets centrum mod kanten, så vildtet ikke fanges på midten
- Traktoren påmonteres en vildtalarm, der kan advare føreren
- Langsom kørsel med slåmaskinen

10.3 Levende hegn

Overalt på øvelsespladsen gennemskæres de åbne græsarealer af øst-vestgående levende hegn. Levende hegn er meget vigtige og uvurderlige som spredningsvej igennem det åbne land for insekter, planter og smådyr – ikke mindst den sjældne løvfrø. Skov- og Naturstyrelsen skal derfor stærkt anbefale, at hegnene bevares, og at de på plantidspunktet faste spor bevares for at sikre, at der ikke laves yderligere gennembrydninger.

De levende hegn har stor anvendelse i øvelsesmæssige sammenhænge som skjul og dække, og det er derfor vigtigt at bevare hegnenes tæthed og bredde. Skov- og Naturstyrelsen skal foreslå, at hegnene bevares uden forstlig drift – udgåede træer og buske vil hurtigt blive erstattet af naturlig opvækst. For at bevare bredden og forhindre at hegnene breder sig i det åbne land, kan det dog blive nødvendigt at skære selvsåede træer og buske ned. I perioden juli og august er de levende hegn opholdssted for den sjældne løvfrø, hvorfor det er særligt vigtigt, at en eventuel beskæring ikke sker i disse måneder.

10.4 Forbedringer i plejen og driften af skov og krat

Den centrale målsætning med skovarealerne på Kær Vestermark er, at arealerne kan opfylde behovene for varierende uddannelsesaktiviteter – herunder mulighed for sløring af køretøjer og installationer samt bivuakering. Hovedformålet med skovarealerne er således ikke at producere vedmasse til råtræindustrien, men at bevare et skovdække af stabil, naturnær og vedvarende skov, der kan fornye sig selv.

På den baggrund foreslår Skov- og Naturstyrelsen følgende fremtidige driftsform.

Skoven ved Ulkebøl Nørremark

Den militære del af skoven ved Ulkebøl Nørremark er en højstammet, fleretageret blandet løvskov. Hovedtræarterne er Ask, Bøg og Ær med enkelte Rødel og Stilkeg. En fin underetage af Bøg og Hassel understreger en skov med stort vækspotentiale. På trods af en rig grøftning, er skovbunden fugtig og har mange steder præg af askemose.

I forårsmånederne er skoven voksested for tre forskellige orkidéarter – Tyndakset Gøgeurt, Skov-hullæbe og Skov-Gøgelilje.

Bevoksningen drives forstligt ved en form for plukhugst – en driftsform, der efter Skov- og Naturstyrelsens vurdering synes optimal på en sådan lokalitet, og som, med enkelte justeringer, bør fortsættes. Således foreslår Skov- og Naturstyrelsen en fremtidig driftsform med *plukhugst efter naturnære principper*.

Plukhugst er et skovdyrkningssystem, hvor *enkeltræet* betragtes som driftsenheden. Herved adskiller driftsformen sig fra de mere traditionelle driftsformer, hvor *hele bevoksningen* opfattes som driftsenheden. Ved plukhugst fældes således de enkelte træer, der har nået den ønskede dimension eller kvalitet, eller som af hensyn til de omkringstående træer bør fjernes. Bevoksningen udvikler en fleretageret struktur med varierende træarter og dimensioner.

Skov- og Naturstyrelsen vurderer, at plukhugst er oplagt på lokaliteten, da den fleretagerede struktur opstår og fastholdes lettest under gunstige vækstforhold, hvor forsyningen med vand og næring er optimal.

Den nuværende artssammensætning bestående af blandet løv i forskellige aldre og sammensætninger er fin med henblik på at sikre *vedvarende skovdække* af stabile, sunde træarter, der villigt forynger sig selv. Særligt tilstedeværelsen af Bøg er vigtig for opretholdelsen af den rette struktur, idet Bøg – som skyggetræ – er i stand til at reagere på ændret lystilgang efter mange års undertrykkelse.

Foryngelse bør fremover udelukkende baseres på den *naturligt forekommende opvækst* af hjemmehørende træarter i de huller og lysbrønde, hugstindgreb medfører. Herved spares de meget omkostningskrævende nyplantninger, hvor skovbilledet (og dermed mikroklimaet) skal genopbygges forfra.

Alle døde og døende træer - i varierende dimension – efterlades til naturligt forfald. En lang række hulrugende fuglearter, flagermus, insekter og svampe er tilknyttede sådanne svækkede og døde træer. Af sikkerhedsmæssige hensyn kan kronerne på faretruende træer sprænges eller skæres bort. Materialet efterlades på skovbunden til forrådnelse.

Løkkegård Skov

Den gamle ellesump i skovkompleksets vestlige del vurderes ikke umiddelbart at have været stævnet tidligere, og Skov- og Naturstyrelsen foreslår, at arealet udlægges som urørt.

Den østlige del består af Sitkagran fra 1973 bærer præg af intensiv øvelsesanvendelse. Bevoksningen har kun ringe naturmæssigt indhold, og for at sikre en fremtidig anvendelse som bivaukeringsområde, foreslår Skov- og Naturstyrelsen derfor at bevoksningen i planperioden skærmstilles og underplantes med blandet nåletræ – f.eks. Douglas, Ædelgran, Skovfyr, som på lang sigt kan danne et mere spændende skovbillede end ensartet Sitkagran.

Skydebaneskoven

For at opbygge et mere stabilt og vedvarende skovbillede foreslår Skov- og Naturstyrelsen, at den ensaldrende egebevoksning langsomt konverteres til en fleretageret blandingsskov. Foruden at styrke bevoksningens stabilitet, giver et blandet skovbillede af løv i forskellige aldre større øvelsesmæssig udnyttelse af arealet. Eksempelvis kan man med passende hugstindgreb skabe områder med meget tæt underskov til brug for f.eks. øvelser i “kamp i lukkede terræner”, eller man kan hugge større lysninger til brug som faste bivaukeringsområder i en periode.

De udgåede Elme bør blive stående til naturligt forfald. Af hensyn til udsynet over Als Sund, kan man dog overveje at fjerne de træer, der står på vestsiden af vandrestien.

Kratarealer

De nye småbeplantninger i terrænet er generelt sammensat af en stor variation af hjemmehørende træer og buske, der byder på gode føde- og skjulemuligheder for fugle og pattedyr. Man kunne dog ønske sig, at der udelukkende blev anvendt hjemmehørende og mere egnskaraktæristisk plantemateriale – og at buskarter som f.eks. Havtorn og Syren i eventuelle fremtidige nybeplantninger undgås. Ved at satse på hjemmehørende, lokale træarter øges biodiversiteten, da disse træer og buske i højere grad kan opfylde mange forskellige dyre- og plantearters særlige tilpasningskrav.

På skrænten langs Als Sund vokser et flot gammelt løvbælte af Stilkeg og Ask. Et uigennemtrængeligt slåenkrat breder sig dog mange steder ned over skrænten og skjuler fuldstændig de store træer såvel som den flotte udsigt. Skov- og Naturstyrelsen skal derfor foreslå, at slåenkrattet reduceres *enkelte steder* for at skabe udsigtskiler og frilægge enkelte karakteristiske træer.

Fredskov

Af Kær Vestermarks 18,4 ha skov er blot 6,1 ha tinglyst fredskovspligt på plantidspunktet (skovparcellen i Ulkebøl, afd. 5). Skov- og Naturstyrelsen skal derfor foreslå, at de fredskovspligtige arealer opdateres i forbindelse med drifts- og plejeplanen. Konkret bør følgende arealer endvidere omfattes af fredskovspligten:

- Skovarealet vest for skydebanen, afd. 3b
- Løkkegårds Skov, afd. 2b, 2c, 2d og 2e
- Skovarealet nordvest og sydvest for Fiskebækgård, Afd. 3g, 3j, 3h (incl. dellitra 3b)
- Skovarealet øst for Bygegård, afd. 4e

- Skovarealet vest for Frydendal, afd. 1e
- Nybeplantninger, afd. 1d, 4d og 4f

10.5 Pleje, genopretning og beskyttelse af vådområder

Vandhuller

Der er et generelt stort behov for pleje og genopretning af flertallet af de mange vandhuller på Kær Vestermark. En forbedring af vandhullernes kvalitet vil tilgodese en række truede dyre- og plantearter, som er knyttede til vådområder – og ikke mindst den på landsplan sjældne *løvfrø*, der findes på øvelsespladsen.

Skov- og Naturstyrelsen vil derfor foreslå en pleje- og genopretningsplan for de plejekrævende vandhuller efter nedenstående, generelle retningslinier.

Hovedparten af de små vådområder på øvelsespladsen er omkranset af et stort set uigennemtrængeligt krat af Slåen, Tjørn og Pil. Ud over at bortskygge den naturlige kantvegetation, sænker krattene såvel vandstand som vandtemperatur i vandhullerne. Da mange af vandhullerne endvidere har meget stejle bredder, er de for nuværende ret uegnede som yngledamme for padder og vanddyr, hvis ynglesucces er betingede af en lavvandet, varm bredzone.

Ved at udjævne de stejle bredder og fjerne krattene kan vandtemperaturen hæves og vandhullerne gøres mere egnede som ynglelokalitet for padder og vanddyr. Af hensyn til den sjældne *løvfrø*, er det dog vigtigt at bevare træer, buske og levende hegn i nærheden af vandhullerne på den nordlige eller nordvestlige side – den optimale afstand fra vandhullet er højst 50 meter.

Nogle af vandhullerne har behov for en oprensning. Typisk har de omgivende træer og buske igennem en årrække kastet bladmateriale i vandhullet, samtidig med at vandhullets egen planteproduktion har aflejret sig på bunden. Da organisk materiale kun langsomt nedbrydes i ferskvand, har bunden igennem tiden hævet sig, ligesom de store mængder næringsstof forringer vandkvaliteten.

Ved oprensning såvel som etablering af svagt skrånende bredder er det vigtigt, at det opgravede jord og bundslam ikke danner unaturlige volde ved vandhullet. Jorden kan med fordel samles i nogle bunker/miler – evt. sammen med stendynger - 5-10 meter fra vandhullet. Sådanne bunker er gode overvintringssteder for bl.a. *snoge* og *firben*.

En optimal hældning på bredderne er et fald på 1 meter over 5 meter. Af hensyn til vandhullets fauna bør kun 1/3-1/2 af vandhulles oprensning pr. gang. Når vandhullet er blevet rensat op, kan der med fordel udlægges små stenbunker på bunden som skjul for padder og vanddyr.

Rundt om vandhullerne oprettes der en minimum 5 meter bred zone for opvækst af urter. Denne bredzone skal generelt plejes således at vegetationen holdes som lav urtevegetation. Stauder som *Brændenælder* og *Dueurt* bør skæres ned, hvis de dækker store dele af bredden. Dette bør hovedsageligt foregå *efter 20. juli* af hensyn til sommerfuglearter som *Dagpåfugleøje*, *Nældens takvinge*, *Admiral* m.fl., der er afhængige af *Nælder* i larvernes udklækningsperiode.

Ved nedskæring af Pil skal man være opmærksom på, at den skyder ret aggressivt, når den beskæres. Et plejeindgreb vil derfor kræve kontinuerlig nedskæring i den efterfølgende årrække. Ved nedskæring i vækstsæsonen, når bladene er under udvikling, hæmmes genvæksten dog i en vis grad, ligesom høje stødskud giver lavere stødfrekvens. Alternativt kan det være en god idé at trække pilen op med rod. En del af grenmaterialet kan efterlades i nærheden i bunker – evt. sammen med sten og jord fra oprensningen.

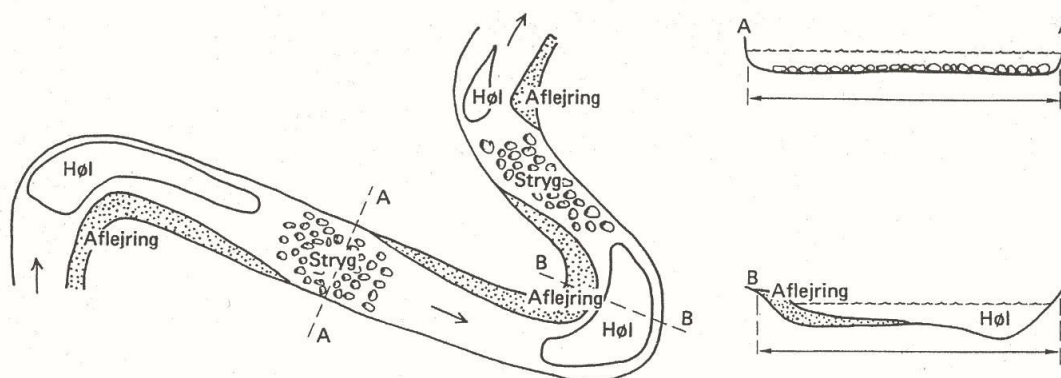
Der må under ingen omstændigheder udsættes fisk, krebs, gæs eller ænder i vandhullerne, ligesom der ikke må fodres i/ved dem, da dette forskyder vandhullets naturlige balance. Endvidere må der ikke etableres øer i vandhullerne eller opstilles andehuse.

Når vandhullerne pludselig frilægges, er det vigtigt at undgå kørsel for tæt på brinkerne. Kørsel kan ødelægge brinkerne, og der er fare for mudderskred ned i vandet. For at undgå dette forslår Skov- og Naturstyrelsen, at der etableres en "No-Go-Zone" for bæltekørsel rundt om alle vådområder på 10 m. Hvor vådområderne grænser op til tvangsspor, bør "No-Go-Zonen" markeres med lave, kraftige pæle i øvelsespladsen.

Vandstanden er meget lav i en række af vandhullerne. Hvor der findes et fraløb, bør det undersøges, om det kan etableres et overløb med henblik på at hæve vandstanden.

Vandløb

Det naturlige vandløb har normalt en stor variation i strømhastighed, dybde og bundmateriale – forhold, der er en forudsætning for et naturligt plante- og dyreliv. I modsætning hertil er de regulerede eller kunstigt anlagte vandløb ofte ensartede, brede, langsomtflydende og bundmaterialet består som regel udelukkende af slam og sand.

Det naturlige vandløb er karakteriseret ved stor variation i strømhastighed, dybde og bundmateriale (kilde: Skov- og Naturstyrelsen).

På Kær Vestermark er der kun enkelte åbne vandløbsstrækninger. Størstedelen af overfladevandet afledes via mindre grøfter og rørlagte dræn. Et enkelt gennemgående, større vandløb (kommunevandløb nr. 6) er dog naturmæssigt interessant – ikke mindst på grund af dets store påvirkning af tilstødende arealer.

Beskrivelse af kommunevandløb nr. 6

Vandløbet er 1050 meter langt og har et meget stort fald - fra kote 10,11 til 0 (svarende til et fald på 10 meter).

Vandløbet starter i øvelsespladsens østlige del overfor Kraftvarmeværket som en meget dyb grøft. Fra skovens sydvestlige kant er vandløbet rørlagt, til det igen på en kort strækning åbnes nord for Nærkamphuset. Fra vejen rørlægges vandløbet igen og løber rørlagt nord om mosen. Først fra skovkanten er vandløbet igen åbent og løber frit til sit udløb i Als Sund.

Med undtagelse af den sidste del, er vandløbet dermed stærkt reguleret – blot 318 meter af de i alt 1050 meter er *ikke* rørlagte. De rørlagte strækninger hindrer fisk og smådyrs naturlige vandring, ligesom vandløbets naturlige funktion som spredningskorridor er fjernet.

På den første strækning umiddelbart overfor Kraftvarmeværket i sydkanten af Løkkegård Skov er vandløbet gravet *meget* dybt med stejle, næsten lodrette kanter, for formodentligt at kunne aflede varierende vandmængder fra Kraftvarmeværket.

Den voldsomme uddybning har betydet, at vandstanden i den tilgrænsende ellesump er sunket betragteligt, da vandløbet *dels* er gravet så dybt, at vandet langsomt siver igennem jorden og ned i vandløbet, *dels* at der eksisterer et gammel dræn i ellesumpen, der formentlig nu pludselig står i forbindelse med vandløbet.

For at genskabe vandløbets naturlige funktion og forbedre forholdene for de omkringliggende arealer, foreslår Skov- og Naturstyrelsen, at de rørlagte strækninger åbnes, og at der genskabes et naturligt slynget vandløb med fri passage for fisk og smådyr.

10.6 Offentlighedens adgang

Som følge af Forsvarsministeriets bekendtgørelse vedrørende færdsel på militære områder (jvf. kap. 8.13), har publikum som udgangspunkt fri adgang til militære øvelsespladser udenfor øvelsestid, når det er sikkerhedsmæssigt forsvarligt. Hærens Sergentskole havde dog allerede inden bekendtgørelsen trådte i kraft åbnet øvelsespladsen op for publikum, og publikum har på plantidspunktet adgang til øvelsespladsen fra kl. 7.00 til solnedgang. Færdsel er tilladt *overalt på øvelsespladsen til fods* - dog ikke nærmere end 150 meter fra bygninger og installationer. Hærens Sergentskole har med en folder opsat ved indgang til terrænet foreslået tre forskellige vandreture.

Skov- og Naturstyrelsen foreslår, at Hærens Sergentskoles nuværende åbne holdning overfor offentlighedens adgang styrkes på enkelte områder.

I overensstemmelse med bekendtgørelsen og forsvarets interne bestemmelser (FKOBST 610-4) justeres de nuværende adgangsregler, således at publikum får adgang på hele øvelsespladsen hele døgnet, når der ikke afholdes øvelser.

Ideen med at foreslå vandreruter i de opstillede foldere er god, og det er Skov- og Naturstyrelsens klare erfaring, at langt den overvejende del af de besøgende vil anvende et sådant rute-forløb. Ruterne er dog på plantidspunktet svære at erkende i terrænet, og Skov- og Naturstyrelsen foreslår derfor, at ruterne afmærkes i terrænet. De afmærkede ruter bør vedligeholdes med slåning 1-2 gange i sommerperioden.

I forbindelse med renovering af ruterne, foreslår Skov- og Naturstyrelsen, at man overvejer, om ruterne ikke kan placeres lidt anderledes for at give publikum en større naturoplevelse.

F.eks. kunne man forestille sig, at man i stedet for at følge den befæstede vej som returrute, kunne bevæge sig tværs over det åbne græsareal – evt. langs de tidligere foreslåede uslåede bræmmer.

Én af de eksisterende ruter løber langs med Als Sund. For at give en bedre oplevelse for publikum, foreslår Skov- og Naturstyrelsen, at det uigennemtrængelige slåenkrat på skrænten ned til vandet enkelte steder – særligt omkring de i forvejen opstillede bænke – ryddes, for at forbedre udsynet ud over sundet.

I lighed med skiltestanderen med kort og informationsfoldere ved indkørslen til øvelsespladsen, bør der opstilles informationsmateriale på p-pladsen ved skivedepotet.

Skov- og Naturstyrelsen kan anbefale, at ryttere kan få adgang til øvelsespladsen – evt. via fastlagt sporsystem. Heste kan ofte være let påvirkelige overfor pludselige bevægelser og støj. Det er dog Skov- og Naturstyrelsens erfaring, at hestene hurtigt vænner sig til, at der er aktiviteter – som f.eks. på styrelsens egne arealer, hvor de til tider voldsomme aktiviteter med skovnings- og udkørselsmaskiner dagligt sker uden konflikter med heste og ryttere. Terrænet på Kær Vestermark har endvidere den klare fordel, at det er overvejende åbent, og derved giver et godt overblik.

Skov- og Naturstyrelsen foreslår, at drifts- og plejeplanen lægges på den allerede etablerede hjemmeside på Internettet.

10.7 Kulturhistorie

Foruden de tre fredede mindesten, er der, som tidligere nævnt, gjort en række fund på øvelsespladsen, der indikerer, at der findes overpløjede gravhøje, bopladser o.lign. Disse lokaliteter er ikke-fredede fortidsminder, men steder, hvor museumslovens § 26 vil træde i kraft, hvis der rodes i jorden. Skov- og Naturstyrelsen skal anbefale, at man på forhånd etablerer kontakt til det lokale arkæologiske museum – Haderslev Museum – inden der graves nye løbegrave eller anlægges andre faciliteter i terrænet nær de afsatte punkter.

10.8 Bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo

Enkelte steder på øvelsespladsen findes der Kæmpe-Bjørneklo (*Heracleum mantegazzianum*). Kæmpe-Bjørneklo stammer oprindeligt fra Kaukasus og kom til Danmark omkring 1870. Planten er som regel to-årig og bliver allerede det andet år 2-4 meter høj, nogle gange højere. Planten er yderst aggressiv og så konkurrencedygtig, at den kan fortrænge den naturlige danske vegetation. Frøene fra Kæmpe-Bjørneklo er flade og lette og kan blæse langt væk, ligesom de flyder fint i vand. Når dertil kommer, at en enkelt plante kan sætte ca. 50.000 frø, kan blot en lille bestand af planten hurtigt sprede sig til endog store arealer. Frøene kan bevare spireevnen i jorden i mindst 7-8 år. Planten visner helt ned om vinteren og efterlader jorden bar, hvorved der særligt langs vandløb kan ske en udvaskning af jorden samt en ødelæggelse af bredderne.

Skov- og Naturstyrelsen finder det væsentligt, at man på Kær Vestermark fortsætter sin ihærdige indsats i bekæmpelsen af Kæmpe-Bjørneklo på øvelsespladsen i den kommende 15 års periode, og skal foreslå en kombination af følgende forslag til fremtidig bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo:

Bekæmpelse kan foregå enten ved slåning, rodstikning i 5-10 cm dybde eller opgravning. *Slåning* er en forholdsvis arbejdskrævende proces, der kræver en stædig og tilbagevendende indsats. Frø i jorden kan sørge for nye planter i op mod en halv snes år, og rødderne fra afslåede planter kan sætte sideskud, der allerede samme år kan sætte frø. Slåning kan i nogen tilfælde med held kombineres med *punktsprøjtning* med Round-Up udenfor vådområderne.

Det er meget vigtigt, at planterne slås første gang om foråret, *inden* der udvikles blomsterskærme (uudviklede blomsterskærme kan i nogle tilfælde færdigudvikles og afmodne selv *efter* slåning). Ved senere behandling fjernes blomsterskærmen fra arealet og destrueres (brændes). På nogle arealer vil gentagen behandling i løbet af vækstsæsonen være nødvendig.

Mindre, nyspirede planter kan med fordel *rodstikkes* i 5-10 cm dybde. Rodstikning er den mest sikre metode, og om end det umiddelbart virker tidskrævende skal man, i modsætning til den nuværende praksis, ikke gentage behandlingen. Rodstikning er kun mulig ved nyetablerede planter – og også her er det meget vigtigt, at det sker, inden der udvikles blomsterskærme.

Mindre, velafgrænsede bestande kan forsøgsvist efter afslåning afdækkes med plastic. Plastic forhindrer formodentlig planterne i at spire og begrænser derfor ressourceforbruget

Kæmpe-Bjørnekloen kan forveksles med den mindre Alm. Bjørneklo, Grønblomstret Bjørneklo, Kvan og Angelik. Plantearter det er vigtigt ikke at fjerne.

11 Kommentarer og ønsker fra eksterne bidragydere

Ved en skrivelse af den 14. maj 2003 orienterede Skov- og Naturstyrelsen de eksterne bidragydere, bestående af Sønderjyllands Amt, Sønderborg Kommune, Friluftsrådet, Danmarks Naturfredningsforening, Dansk Ornitologisk Forening, Kulturmiljørådet, Entomologisk Fredningsudvalg, Dansk Botanisk Forening samt Danmarks Jægerforbund om, at en drifts- og plejeplanlægning for Kær Vestermark Øvelsesplads var igangsat. Styrelsen indkaldte i den anledning eventuelle bidrag fra de pågældende myndigheder og organisationer til planlægningen. Om formålet med drifts- og plejeplanlægningen hed det, at

“Planen skal fastlægge retningslinierne for benyttelse, drift og pleje af terrænerne, og dermed sikre en tilfredsstillende opfyldelse af forsvarets behov for uddannelse og træning af enheder, samtidig med at de naturbeskyttelsesmæssige, rekreative og kulturhistoriske interesser tilgodeses.

Drifts- og plejeplanlægning vil omfatte udarbejdelse af kort, registrering af naturtyper og flora- og faunamæssige forhold, fastlæggelse af plejebehov samt en afvejning af benyttelses- og beskyttelseshensyn.

Bidrag

Det er et vigtigt formål med planlægningen at tilvejebringe al relevant information om terrænerne og sikre, at de til områderne knyttede interesser kan indgå i afvejningerne. Materiale, som bør indgå i den kommende driftsplanlægning, og ønsker til den kommende arealdrift ønskes derfor oplyst.”

Endvidere hed det, at

“Skov- og Naturstyrelsen er opmærksom på, at amtet og kommunen ikke kan give en generel godkendelse af en kommende drifts- og plejeplan for området, men at der skal søges om tilladelse til de af planens tiltag, der vurderes at kræve en sådan. Skov- og Naturstyrelsen håber dog, at amtet og kommunen vil involvere sig i og acceptere afvejningen mellem de forskellige interesser i forbindelse med drifts- og plejeplanlægningen.

Efter styrelsens opfattelse bør det herefter være således, at forsvaret, som bruger af planen, kan have en berettiget forventning om, at amtet og kommunen vil administrere relevant lovgivning med udgangspunkt i drifts- og plejeplanen. Der tænkes her navnlig på Lov om Planlægning, Naturbeskyttelsesloven og Vandløbsloven. Tiltag, som der i forbindelse med udarbejdelse af planen har været enighed om, og som kræver tilladelse, bør der således umiddelbart kunne meddeles tilladelse til. Dette er en af baggrundene for i det hele taget at iværksætte en planlægning af denne type.”

Det blev endvidere meddelt, at Skov- og Naturstyrelsen, efter modtagelse af materiale og gennemførelse af egen kortlægning og registrering af arealet, ville udarbejde et forslag til en drifts- og plejeplan. Dette planforslag ville blive tilsendt bidragyderne til kommentering og blive drøftet på et efterfølgende møde. Styrelsen bad om, at eventuelle bidrag var fremsendt til styrelsen senest den 15. juli 2003.

Efter afleveringsfristen har Skov- og Naturstyrelsen modtaget bidrag fra Sønderjyllands Amt, Sønderborg Områdets Miljøcenter (Sønderborg Kommune), Danmarks Naturfredningsforening, Dansk Ornitologisk Forening, Danmarks Jægerforbund, Friluftsrådet samt Samvirken- de danske Turistforeninger (Friluftsrådet).

Det skal bemærkes, at Friluftsrådet er fællesrepræsentation for friluftslivet i Danmark, og som sådan sørger for at varetage såvel de tilsluttede organisationers som den almene befolknings behov for og interesser i et aktivt friluftsliv.

Bidragene er generelt set indføjet ordret.

11.1 Sønderjyllands Amt

Amtet skal indledningsvist bemærke, at amtet gerne bidrager med oplysninger om området, idet bl.a. amtet administrerer forskellige love og bekendtgørelser, som regulerer arealudnyttelsen, og der er visse miljø-, natur-, kultur-, landskabs- og friluftslivsværdier indenfor området, som amtet gerne ser fremmet. Amtet har følgende bemærkninger til drifts- og plejeplanen:

Regionplanen

I regionplanen er dele af området udpeget som bl.a. ”interesseområde for friluftslivet” (ønske om muligheder for vandre- og cykelture m. m.), ”værdifuldt kystlandskab” (ønske om at bevare det relativt åbne landskab med udsigt over Als Sund. Skovrejsning er således uønsket), ”område med særlige drikkevandsinteresser” (ønske om særlig beskyttelse af grundvandet) samt ”biologisk korridor” og ”område med naturinteresser” (ønske om større naturindhold).

Amtet skal anbefale, at det i plejeplanen generelt søges at fremme disse forhold. Bl. a. kunne der etableres stier langs - og ned til - kysten, særligt gode udsigter kunne friholdes for nye hegn/skov, gødskning kunne ophøre eller begrænses, og der kunne ske naturpleje eller etableres ny natur.

Naturbeskyttelsesloven

Indenfor området forekommer en mængde naturarealer og sten- og jorddiger, som er beskyttede efter naturbeskyttelseslovens (NBL) §§ 3 og 4. Tilstandsændringer af disse kræver amtets tilladelse (dispensation).

En registrering af beskyttede naturarealer (vejledende) og diger kan ses på amtets hjemmeside (www.sja.dk, ”Information på landkort”). Det bemærkes, at der kan forekomme beskyttede naturarealer, som ikke er vist på kortet, og at siden den 1. august 2001 er alle sten- og jorddiger som ligger i beskyttede naturarealer eller på offentligt ejede ejendomme beskyttede. Disse ses ikke nødvendigvis på hjemmesiden.

På og i umiddelbar nærhed af øvelsesområdet forekommer 5 fortidsminder (krigergrave), der er omfattet af NBL § 12. Ændringer af disse kræver amtets tilladelse.

En del af området er desuden omfattet af NBL § 15 (Strandbeskyttelseslinien - bælte langs Als Sund) og NBL § 16 (Søbeskyttelseslinje - syd for Kær Vig), hvorfor terrænændringer, ny bebyggelse m. m. kan kræve amtets tilladelse.

Også punkter/arealer omfattet af NBL §§ 12 og 16 kan ses på amtets hjemmeside.

Amtet skal anbefale, at plejeplanen indeholder en registrering af ovennævnte.

Anbefalede tiltag

Området er bynært, og der er allerede gode muligheder for, at befolkningen kan gå ture i området. Dog kunne der med fordel ske en udbygning af stisystemet, sådan at der også blev adgang til (og langs) stranden ved Als Sund. Særligt værdifuldt ville det være at få skabt stiforbindelse mellem P-pladsen ved "Verdens ende" og stien på øvelsesterrænet langs Als Sund (blå rute i eksisterende folder). Der kunne evt. tillige etableres 1-2 opholdspladser på øvelsesterrænet (med grillplads og om muligt primitive overnatningsmuligheder), som kunne bruges både fra vand- og landsiden.

Der er lavet en lille folder med forslag til 3 ruter i området, som evt. kunne udbygges med mere information, et bedre kort m. m.. Området kunne evt. indarbejdes i styrelsens folder "Als Sund".

Da der forekommer løvfrøer i området, og området så vidt vides kun er åbent for besøgende i dagtimerne, kunne det overvejes at udvide "besøgstiden" i maj/juni måned, hvor løvfrøerne natte-kvækker (stor oplevelse).

Der er igennem tiden gjort en del for at fremme netop områdets bestand af løvfrøer, og dette kunne evt. fortsætte. Bl.a. kunne tilgroede/opfyldte vandhuller oprensnes, og der kunne etableres flade bredzoner. Evt. kunne der plantes omkring dele af vandhullerne.

Det er oplyst, at der på mange lysåbne arealer gødskes og slås hø, og amtet skal anbefale, at gødningstilførslen begrænses mest muligt. Dette er særlig vigtigt omkring naturarealer (vandhuller, moser, vandløb, levende hegn m. fl.), idet natur og miljø derved fremmes.

Der forekommer et mindre kommunalt vandløb i en slugt netop nord for Fiskebækgård. Vandløbet er rørlagt i den øverste del (fjernet udløb), og der kunne med naturmæssig fordel ske en åbning af rørlægningen. Amtet har tidligere forureningsbedømt vandløbet, og vurderer at en åbning af rørlægningen kombineret med udlægning af grus i vandløbet m. m. vil medføre, at vandløbet får markant forbedret biologisk værdi. Til oplysning har Sønderborg Kommune udarbejdet et regulativ for vandløbet.

Øvelsesområdet netop syd for Kær Vig skråner betydeligt mod søen, og der er derfor risiko for, at gødningsstoffer m. m. som udsprede på arealet, vil sive til søen, og derved yderligere forringe søens naturværdier. Amtet skal derfor anbefale, at der ikke gødskes på arealer der skråner mod søen. Der kunne endvidere ske en åbning af dræn, som leder vand til søen, sådan at drænvandet siver igennem jord/vegetation, før det når søen (vil mindske indholdet af næringsstoffer).

Netop vest for varmeværket ligger et 1-1,5 ha stort moseområde (ellesump). Mosen er under tilgroning, og der kunne med naturmæssig fordel ske en vandstandshævning i mosen. Syd og sydvest for mosen er der etableret en dyb grøft, som evt. afvander mosen. Dette bør undersøges nøjere.

Kriggergravene i f. m. området er nummereret som nr. 4211-88 (ligger formentlig på vejareal), 4211-89, 4311-242, 4311-243 og 4311-244 (ligger formentlig på vejareal). De 2 af stenene ligger formentlig på et vejareal, og det er derfor kommunens ansvar at passe disse. Evt. kunne militæret overtage plejen af alle stenene. Det bemærkes, at jvf. Naturbeskyttelseslovens bestemmelser skal pleje og evt. restaurering af stenene ske i samråd med amtet. Til orientering

ligger amtet inde med en liste med dels beskrivelse af gravene dels oplysninger om hvem der er plejeansvarlig.

Det ca. 6 ha store skovdækkede areal ("mosen") øst for Arnkilmaj, indeholder betydelige biologiske værdier (ekstensiv skovdrift), som det bør tilstræbes at bevare. Evt. kunne der ske en (delvis) lukning af grøfter i området.

I forhold til geologiske interesser bemærkes at visse terrænelementer har særlig interesse. Mod vest afgrænses arealet af Als Sund, som er en druknet tunneldal. Som noget helt specielt krydses Als Sund af en endnu ældre (og mindre) tunneldal, der strækker sig fra Kær Vig på Als over til Sandbjerg på Sundved og videre op til Nydam Mose. Det er gennem denne lille tunneldal, at de berømte skibe i sin tid blev bugseret op til mosen.

Parallelt med Kær Vig tunneldalen løber der en lille dal på selve øvelsesterrænet. Den strækker sig fra kysten ca. 670 m syd for Kær Vig og op forbi Fiskebækgård og Løkkegård.

Klinterne langs kysten kan potentielt fremvise interessante profiler gennem den geologiske lagserie (amtet har dog ikke set nærmere på disse klinter).

Ud fra en geologisk synsvinkel har amtet følgende ønsker til plejeplanen:

- Der bør sikres god adgang til og god udsigt over dalen ved Kær Vig. Denne dal er en geologisk perle, som længe har været næsten utilgængelig for lægmand.
- Der bør sikres adgang til klinterne langs Als Sund, og enhver form for kystsikring skal undgås. Hvis der allerede findes kystsikring, bør den fjernes, så den frie erosion kan skaffe pædagogisk og videnskabeligt gode profiler til veje.
- Den lille dal, som strækker sig over Fiskebækgård og Løkkegård, bør være synlig i terrænet og ikke sløres af bebyggelse eller beplantning.

11.2 Sønderborg Kommune, Plan og Teknik

Sønderborg Kommune er særdeles interesseret i, at der etableres en sammenhængende sti-forbindelse langs Als Sund forløbende fra Nørre Havnegade ved renseanlægget via øvelsesterrænet på Kær Vestermark til tilslutning til Skydebanevej.

I kommunens plan vedr. Promenader langs Als Sund (Sønderborg Kommune 2002) er stiforløbet nærmere angivet. Stianlægget påregnes placeret i terræn umiddelbart ovenfor kystskrænten. På sigt regner kommunen med, at det skal udformes på en sådan måde, at det kan bruges af både gående og cyklister; men i første omgang kan man nøjes med at udføre stianlægget som en trampesti beliggende i terræn. Græsset forudsættes slået ca. 3 gange i løbet af en sæson. Ca. 120-160 meter nord for øvelsesterrænets sydlige skel, skal man passere en lavning med blødbundsforekomster, der ligger i kote ca. 0,5. Det betyder, at lavningen ved højvande står under vand. Her forestiller kommunen sig, at passagen sikres ved udførelse af en "plankebro" bestående af 3 planker på 20x5 cm, sømmet på 10x10x150 cm lasker med en afstand på ca. 1,5 m. Plankebroen lægges direkte ovenpå terrænet og vil således ligge under vand i de perioder, hvor der er højvande på mere end ca. 0,5 m. Plankebroen foreslås udført af sibirisk lærk.

Skov- og Naturstyrelsen har i forbindelse med indkaldelse af bidrag fået tilsendt en skitse udarbejdet på baggrund af en rekognoscering som kommunen foretog i 2002. Af skitsen fremgår

det, at man foreslår, at der på udvalgte steder udføres nogle udsigtskorridorer gennem beplantningen.

Kommunen skriver endvidere, at en fastlæggelse af stiforløbet lettest kan udføres ved en besigtigelse på stedet sammen med dem, der skal udføre stianlægget i praksis.

Kommunen gør opmærksom på, at man er indstillet på at finde midler til udførelse af forbindelsstien mod syd fra øvelsesterrænet til tilslutning til det offentlige vejanlæg ved renseanlægget. Stien forløber på denne strækning på et kommunalt ejet areal.

11.3 Sønderborg Kommune, Sønderborg Områdets Miljøcenter

Sønderborg Områdets Miljøcenter på vegne af Sønderborg Kommune vil foreslå, at plejeplanen giver mulighed for, at den rørlagte del af kommunevandløb nr. 6 ”Vestermærk” åbnes. Åbningen af vandløbet kunne falde sammen med den ønskede skovrejsning i området. Vandløbet har sin begyndelse i brønden for enden af den åbne grøft, der modtager overfladevand fra Sønderborg Kraftvarmeværk. Det er miljøcenterets opfattelse, at denne åbne grøft virker drænende på det nærtliggende moseområde. Miljøcentret foreslår derfor, at plejeplanen giver mulighed for at bunden i den åbne grøft hæves, således at mosen kan genfinde sin oprindelige størrelse.

Sønderborg Kommune er myndighed i forholdet til vandløbet (vandløbsloven), mens Sønderjyllands Amt er myndighed i forholdet til mosen og vandløbet i forbindelse med evt. regulering/genopretning af området (naturbeskyttelsesloven).

Miljøcenteret vil yderligere foreslå, at områdets potentielle levesteder for løvfrøer i særlig grad beskyttes og vedligeholdes, samt at man ved nyetablering af skov/krat og søer sikrer, at området bliver attraktivt for løvfrøer og andre padder og krybdyr.

Slutteligt har miljøcenteret et ønske om, at plejeplanen fremmer yngle- og rastemulighederne for rovfugle. Dette kan evt. ske ved opsætning af redekasser og ved vinterfodring.

11.4 Bidrag fra Danmarks Naturfredningsforening

Den lokale afdeling af Danmarks Naturfredningsforening (DN) har plejeforslag til nedenstående punkter.

- Vandhuller
- Løvfrøer/salamandre
- Hegn og diger
- Fugle
- Dræning/grøftning i skoven
- Orkideer i skoven
- Sprøjtning/gødning
- Græsning
- Vandløb
- Bjørneklo
- Træbevoksning mod kysten

- Krigergrave

Mose-skoven

Danmarks Naturfredningsforening forestiller sig, at skoven skal udvikles hen imod naturskov med varieret flora og fauna.

Skoven er blandet løvtræ af varierende alder, med de normale blomsterplanter. Desuden findes orkidéarterne *Tyndakset Gøgeurt* og sandsynligvis *Skov Gøgelilje* og *Rederod*. De to sidstnævnte findes med sikkerhed i andre dele af skoven. De to førstnævnte overvåges som led i DMU's orkidéprojekt.

Skoven bør fortsat drives med primær fokus på naturindhold og ikke med henblik på kommerciel udnyttelse. Derfor bør dræning og grøftning minimeres, så der opstår/bevares små vandhuller og våde partier.

Eventuel stævningsdrift bør genoptages for at skabe variation.

Nogle træer bør efterlades til naturlig forfald og forvitring til glæde for fugle og insekter.

Der bør selvsagt ikke bruges kemikalier.

Kær Vestermark

Danmarks Naturfredningsforening forestiller sig, at området bibeholdes som åbent græsland med spredte vandhuller og levende hegn, og at der skal arbejdes hen imod et mere overdrevslignende område med varieret flora og fauna.

DN mener, der skal arbejdes aktivt for at give området en mere overdrevsagtig karakter med afvekslende flora. Det vil sige store næringsfattige græsområder med levende hegn og med uregelmæssige kratbevoksninger med skarpe afgrænsninger mod det åbne land.

Hvis området bliver næringsfattigt, fremmes mulighederne for en interessant og varieret blomstrende flora.

Det ideelle ville være, at områderne bliver afgræsset, så de ikke gror til i buske og så krattene bliver holdt i ave. Samtidig bliver næring fjernet fra området.

Som et alternativ kan græsset høstes som hø og fjernes fra området.

For yderligere at arbejde mod overdrevs-karakter bør områderne ikke gødes og sprøjtes.

Det vil også betyde, at vandhullerne bliver mindre næringsbelastet.

Der er et antal vandhuller i området, som blev oprenset for efterhånden 8-10 år siden. Vandhullerne og deres omgivende beplantning kunne trænge til en vedligeholdelse, således at bl.a. løvfrøens muligheder for at overleve i området kunne fastholdes og forbedres. Se beskrivelse af *løvfrøens krav til vandhuller* senere i afsnittet.

Hele området er uvurderligt vigtigt for løvfrøbestanden i området og som basis for bestanden på Kær halvø.

Der findes også stor *vandsalamander* i området.

Da begge arter er med på Habitatdirektivet, anfører DN, at det offentlige bør gå forrest i forsøget på at sikre arten gode muligheder.

Hvis der sættes arbejder i gang med hensyn til løvfrøer, er det vigtigt at oprensning og vedligehold af lokaliteterne bliver rigtigt udført i forhold til de krav, løvfrøen stiller til en god yngledam. DN har i den forbindelse lovning på, at en lokal frøekspert vil deltage i en gennemgang af lokaliteterne for at opstille en liste over, hvad der skal til, for at det enkelte vandhul bliver bedst muligt.

Også de levende hegn i området bør bevares, således at de får lov til at vokse ureguleret i bredde og højde. De mange krat og hjørner er gode leve- og opholdssteder for mange dyr, insekter og fugle.

Rørlagte vandløb bør åbnes for at skabe mulighed for større botanisk variation.

Omkring Kær Vig og ved dæmningen findes *Kæmpe-bjørneklo*. Der bør arbejdes målrettet på at begrænse udbredelsen og helst helt fjerne den fra området, da den er meget aggressiv og breder sig kraftigt, hvis den ikke holdes nede.

Træbevoksningen mod kysten bør bevares og have mulighed for at udvikle sig og henfalde på naturlig måde.

DN anfører, at eventuelle krigergrave bør værnes om og vedligeholdes.

Ved besigtigelsen 24. juni 2003 blev flere individer af orkideen *Skov Hullæbe* iagttaget i nærheden af Bygegård.

Fugleliv

Området er særdeles interessant for småfugle. Dels på grund af de meget brede levende hegn. Dels på grund af de store arealer med plantevækst af forskellig art, og dels på grund af fugtige arealer, hvor også Kær Vig hører med. Der er ikke kun mange småfugle, men også en del rovfugle som *musvåge*, *spurvehøg*, *tårnfalk* og ind imellem *lærkefalk*.

Dog vil det være hensigtsmæssigt ikke at slå det høje græs til og med juni måned, ligesom færdslen ikke bør øges. Som det er nu, bliver der dræbt mange dyr – det kan man se efter slåningen ved at der fouragerer mange *fiskehejrer*, mange *måger* og *ræv*.

Løvefrøenes krav til vandhuller

Danmarks Naturfredningsforening har i bilag vedlagt følgende retningslinier for løvfrøers krav til vandhuller:

- Yngledammene skal være lysåbne, dvs. uden opvækst af skyggegivende træer og buske – især på vandhullets sydside
- Der må ikke være dræntilløb
- Vandhullerne må ikke være for dybe, og må gerne i nedbørsfattige år kunne tørre ud i sensommeren, dvs. august, september

- Brinkerne, dvs. skråningsanlæggene må ikke være mere end 1:4. Stejle kanter skal undgås
- Der skal være en stor, lavvandet zone langs vandhullets kant, særligt på nordsiden af vandhullet
- Der må ikke udsættes fisk, ænder, krebs o.lign.
- Bedst er det, hvis der også kan etableres afgræsning, hvor dyrene har fri adgang til vandhullets bredder
- Gødskning og sprøjtning bør ikke forekomme i nærheden af vandhullet
- Dunkammer og grenet pindsvineknop bør fjernes, dvs. de graves op og fjernes fra vandhullet for at undgå genvækst
- Oprensninger udføres bedst om efteråret

11.5 Bidrag fra Friluftsrådet

Indledningsvist ønsker Friluftsrådet at udtrykke glæde over udarbejdelsen af drifts- og plejeplaner for de militære øvelsespladser, idet disse ofte indeholder naturværdier af en størrelse og grad, der gør dem helt unikke. Friluftsrådet mener, at det er meget positivt, at der i disse planer skal indarbejdes, i hvilket omfang og under hvilke vilkår offentligheden skal have adgang til disse naturskønne områder.

Offentlighedens adgang generelt

Der findes allerede på nuværende tidspunkt mange forskellige rekreative ønsker til brugen af Kær Vestermark Øvelsesplads. Dette skyldes bl.a. øvelsespladsens placering nær ved Sønderborg by og en række mindre boligområder.

Hærens Sergentskole har igennem en årrække været åbne overfor offentlighedens adgang til arealerne til fods. Yderligere bliver øvelsespladsen brugt fra tid til anden af en række lokale brugergrupper til organiserede arrangementer efter fast aftale med Hærens Sergentskole. Endelig er der også på nuværende tidspunkt udarbejdet en lille folder, hvor interesserede kan læse ordensreglementet og få oplysninger om øvelsespladsens flora og fauna.

Friluftsrådet ønsker dog, at arealet åbnes yderligere for den generelle offentlige adgang og for en række brugergrupper. Dette, mener Friluftsrådet, vil være i god tråd med formålet med drifts- og plejeplanlægningen generelt. Samtidig ønsker Friluftsrådet at henvise til følgebrevet til det nyligt udsendte udkast til bekendtgørelser i medfør af lov om ophold på og færdsel gennem Forsvarets skydeområder og andre militære arealer, j.nr. 9. kt. 99-0018-5, hvor Forsvarsministeriet "*...fremhæver, at hensigten med loven og de dertil hørende bekendtgørelser ikke er at indskrænke offentlighedens adgang til forsvarrets arealer eller i øvrigt at skærpe retstilstanden, tværtimod.*"

I tråd med ovenstående ønsker Friluftsrådet, at der på øvelsespladsen bliver mulighed for at færdes i terrænet og ad veje og stier. Yderligere ønsker Friluftsrådet, at denne færdsel udvides, så der også er mulighed for at færdes til hest og på cykel af egnede veje og stier.

Samtidig ønsker Friluftsrådet at støtte det forslag, der blev fremsat på rundvisningen om at forbedre den generelle skiltning på Kær Vestermark Øvelsesplads overordnet og specielt i et lille skovområde ved Mosen.

Ridning

Mulighederne for færdsel til hest på Kær-halvøen er på nuværende tidspunkt meget begrænset og består primært af færdsel langs tæt trafikerede veje. Friluftsrådet ønsker derfor, at der på Kær Vestermark Øvelsesplads bliver mulighed for at ride ad de eksisterende vandruter og offentlige veje, der krydser gennem området. Specielt ønsker Rådet, at der bliver forbindelse til hest langs Kær bæk til Honninghul i Kær og Hestehave. Derved kan der åbnes op for et større sammenhængende ridestinet i området, som der i dag er stor mangel på.

Der er yderligere fremsat ønske om mulighed for afmærkede strækninger, hvor rytterne kan galopere. Disse strækninger skal have et godt udsyn, så rytterne har mulighed for at stoppe i tide i tilfælde af, at der kommer forbipasserende. Ved møde med andre færdende, foregår gangen i roligt tempo med passagen i skridt.

Dansk Islandshesteforening har udarbejdet en folder med reglerne for færdsel til hest i det åbne land, som henvender sig til alle slags ryttere. Her står der bl.a. beskrevet reglerne for passage af andre færdende på veje og stier. Dette foregår i skridttempo og gerne med stop, så eventuelle børn har mulighed for at klappe hesten.

Dansk Islandshesteforening har givet udtryk for, at de ønsker en dialog om færdsel på hest på Kær Vestermark Øvelsesplads. En sådan dialog kan være med til at skabe en bedre forståelse rytterne og Hærens Sergentskole imellem. Samtidig vil man på denne måde kunne komme nogle myter om heste og ridning til livs og forebygge eventuelle brugerkonflikter.

Vedlagt bidraget fra Friluftsrådet er kort over Kær Vestermark, hvor forslag til fremtidige ruderuter er indtegnede. Vedlagt endvidere brev fra Dansk Islandshesteforening med fremsatte ønsker om brugen af Kær Vestermark samt kopi af ovennævnte brochure.

Brug af eksisterende faciliteter

Kær Vestermark Øvelsesplads rummer i dag faciliteter, der med fordel kan anvendes af andre brugere end forsvaret. Her tænkes bl.a. på skydebaner og lignende som lokale skytteklubber, sortkrudtskytter, jægerne, politiet m.fl. gerne ser anvendt i deres træning.

Aftaler med lokale organisationer

Der findes allerede på nuværende tidspunkt faste aftaler om brug af Kær Vestermark Øvelsesplads. Det blev på rundvisningen oplyst, at den lokale hundeklub bruger et område af øvelsespladsen til træning og har adgang til en af bygningerne. Derudover ønsker motorsporten fortsat at benytte vejen som hidtil til klubrally og orienteringsløb med biler en til to gange om året.

Det er Friluftsrådets håb, at Hærens Sergentskole fortsat vil være åbne overfor eksisterende og eventuelle nye ønsker om aftaler om brugen af øvelsespladsen.

Bidrag fra lokal repræsentant for Samvirkende danske Turistforeninger

Friluftsrådet har efter afsendelse af ovenstående bidrag, modtaget bidrag fra den lokale repræsentant for Samvirkende danske Turistforeninger.

Turistforeningen anfører at terrænet indeholder flere mindre søer og vandhuller, og at disse alle er svært tilgængelige på grund af bevoksningen. Turistforeningen foreslår derfor, at en stor del af bevoksningerne fjernes, således at der åbnes for adgang og kig til søerne.

Endvidere anfører turistforeningen, at stien langs med Als Sund bør udvides, således at der er plads til også at fremføre en barnevogn og cykle langs sundet. Endvidere bør stien føres igennem mod syd med forbindelse til vendepladsen under den nye Als Sundbro ved ”Verdens Ende”.

Slutteligt foreslår turistforeningen, at der etableres en teltplads ved sundet nord for skydebanen om Skivedepothbygningen.

11.6 Bidrag fra Dansk Ornitologisk Forening

Dansk Ornitologisk Forening (DOF) indleder med at fastslå, at de ornitologiske interesser harmonerer meget flot med de interesser, man vurderer militæret har til områdets drift og pleje.

I den forbindelse fremhæves især opdelingen i mange delområder af levende hegn og beplantning afvekslende med græsarealer, hvori der er nogle vandhuller, giver et meget varieret landskab med mange biotoper. Heraf følger, at der opstår mange forskelligartede niches og dermed mange muligheder for ynglepladser for fugle, planter, padder og vildt.

Med hensyn til driften har DOF bemærket sig, at der høstes græs på flere arealer. Dette anses for udmærket ud fra betragtningen om, at der skal være arealer friholdt for opvækst. DOF fremhæver, at der bør tages vide hensyn til dyrelivet i forbindelse med planlægning af høsttidspunktet. Græssets næringsværdi er måske på det højeste samtidig med at vildt og fugle er midt i yngletiden. DOF opfordrer derfor til, at man i driftsplanen tager hensyn til det faktum, at dyrelivet benytter græsmarker som skjul og yngleplads i maj-juni.

DOF har gjort sig nogle aktuelle iagttagelser fra terrænet:

- En anlagt og markeret sti delvis eftergroet i højt græs
- Flere døde elmetræer
- Område med Bjørneklo-vækst
- Områdets vandhuller bør oprenses af hensyn til løvfrøen. Måske bør der anlægges nogle flere

Sluttelig fastslår DOF, at området som bynært område betragtet, rummer store rekreative, faunistiske og ornitologiske interesser. Især vil den rekreative side blive forøget, hvis adgangsforholdene vil blive mere tilgængelige.

11.7 Bidrag fra Danmarks Jægerforbund

De lokale jægere og Danmarks Jægerforbund har været brugere af området i mange år. Brugen har mest knyttet sig til skydeanlægget, dvs. riffelbanen, hvor banen lejes på timebasis. Jægerforbundet ser frem til stadig at kunne benytte banen, og at den løbende kan tilpasses jægerens behov for træning med riffel, således at jagt-relevante kalibre med tilhørende ammunition kan benyttes på banen.

De lokale jægere- og jagthundeudvalg har benyttet, og er fortsat interesserede i at benytte arealerne på øvelsespladsen til træning af jagthunde.

Udover at benytte skydeanlægget og øvelsesterrænet til hundetræning, vil Jægerforbundet være interesseret i at afholde frivillige jagtprøver og jagtsti-arrangementer. Aktiviteterne kræver ikke ændringer i terrænet.

Jægerforbundet ser frem til samarbejdet med Hærens Sergentskole om jagtforeningens fortsatte brug af skydeanlægget og øvelsesterrænet Kær Vestermark i sin helhed.

11.8 Bidrag fra Entomologisk Fredningsudvalg

Entomologisk Fredningsudvalg skriver, at biotopen kan forbedres ved at undlade gødskning og fjerne hø fra området. Det vil især begunstige blomsterplanterne, som igen vil tilgode se insekterne.

Gravning af skålformige små vandhuller, hvor vegetationen holdes nede udenom, vil fremme ynglemulighederne for padder og guldsmede, gerne med sten og sand på bredderne. Der skal være et mikroklima med høj temperatur.

Strandtuds vil gerne have vandhuller tæt ved strandkanten, men de kan træffes et godt stykke fra kystområdet især om natten.

Vårfluelarve *Enoicly pusilla* (billedet) som blev fundet under rundvisningen i skovområdet mod nord i Ulkebøl Skov "Moseskoven" findes i fugtig skov i det sydlige Jylland. Udbredelsen bliver forsøgt fastlagt. Således var dette, og et fund i Als Nørreskov samme dag, nye.

Smeldere, der findes på våde enge og lever i dødt træ tilgodeses ved åbning/rydning i skoven, således at der kommer mere lys. Hvis man samtidig lader de fældede stammer ligge i bunden, kan de bruges af smelderlarver og svirrefluelarver. Alternativt kan man ringe træerne og lade dem stå til de vælter – det vil skabe optimale betingelser for insekter, ligesom for mejser og hulrugende fugle.

Vårfluelarven *Enoicly pusilla* med sit "hus" af sand og meget små sten (Foto: S. Michael Nielsen)

AFVEJNING

12 Afvejning af benyttelse og beskyttelse

Som sidste led i planprocessen har forsvaret og Skov- og Naturstyrelsen i fællesskab drøftet og foretaget en afvejning af de forskellige ønsker og forslag til den fremtidige benyttelse og beskyttelse, som er beskrevet i de tre foregående kapitler.

Afvejningen blev foretaget på et afvejningsmøde på Hærens Sergentskole den 3. februar 2004 med deltagelse af Hærens Operative Kommando, Forsvarets Bygningstjeneste, Hærens Sergentskole og Skov- og Naturstyrelsen.

12.1 Vurdering af ønsker og forslag fra forsvaret

Behov for ændringer i terræn og bevoksning

Hærens Sergentskole ønsker at tilplante fire nye BSO-skove (beredskabsområder). For så vidt angår arealet i umiddelbart forlængelse af den eksisterende Skydebaneskov, gjorde Skov- og Naturstyrelsen opmærksom på, at det ikke er i overensstemmelse med regionplanens udpegning som ”Skovrejsning uønsket” og strandbeskyttelseslinien. På baggrund af dette blev der enighed om at nøjes med de tre øvrige tilplantningsområder, der alle placeres øst for Skydebanevej.

Da der er et øget behov for, at enhederne øver i kamp i mere uoverskueligt terræn og over kortere afstande, ønsker Hærens Sergentskole desuden at etablere en række mindre skovparceller spredt over terrænet. Skov- og Naturstyrelsen gjorde opmærksom på, at etablering af de 12 skovparceller umiddelbart ud mod Als Sund er problematisk, da området – som ovenfor nævnt – dels er omfattet af strandbeskyttelseslinien, dels udpeget som ”Skovrejsning uønsket”. Det blev foreslået, at de kystnære skovparceller i stedet blev placeret øst for Skydebanevej, men terrænet hér byder ikke på samme øvelsesmæssige anvendelsesmuligheder på grund af de topografiske forhold, og forslaget blev forkastet. I stedet blev det aftalt, at antallet af kystnære reduceres til 5, og at de bliver udformet som mindre, afrundede krat, der tilpasses landskabet. Krattene bygges op af hjemmehørende, egnskarakteristiske *buske*, der ikke danner højstammet skov.

Der var ingen kommentarer til placeringen af de øvrige kratparceller på terrænet.

Drift og pleje af skovområder

Den fremtidige drift og pleje af skovområderne blev drøftet på baggrund af Forsvarets Bygningstjeneste og Skov- og Naturstyrelsens forslag.

Skoven ved Ulkebøl Nørremark

Der var en generel enighed om at fortsætte den nuværende plukhugstdrift og basere et vedvarende skovdække på naturligt forekommende opvækst. Skov- og Naturstyrelsens forslag om at efterlade alle døde og døende træer til naturligt forfald kunne, af hensyn til soldaternes fremkommelighed og dermed den øvelsesmæssige anvendelse af området, ikke umiddelbart tilsluttes af forsvaret. Der blev dog enighed om, at dødt ved *bevares på arealet*, men at det skal kunne flyttes, hvis det er til gene for den uddannelsesmæssige anvendelse.

Løkkegårdsskov

Der var enighed om at udlægge ellesumpen som urørt skov.

Skov- og Naturstyrelsens forslag om at skærmstille, underplante og dermed forynge det eksisterende BSO-område med nåletræarter kunne forsvaret umiddelbart tilslutte sig.

Hærens Sergentskole anførte, at indplantning af nåletræer i de øvrige BSO-områder er et generelt ønske for at øge den øvelsesmæssige anvendelse i vinterhalvåret. Skov- og Naturstyrelsen gjorde opmærksom på, at optimale træarter på de pågældende lokaliteter udfra et biologisk synspunkt ville være egnskarakteristiske *løvtræarter*. De pågældende bevoksninger er dog i forvejen meget slidte på grund af intensiv øvelsesvirksomhed og uden væsentlige naturmæssige interesser. Af øvelsesmæssige hensyn blev der derfor enighed om at underplante med blandet løv og enkelte nåletræer i eksisterende såvel som nyanlagte skovområder (Ulkebøl dog undtaget).

Skydebaneskov

Der var enighed om, at bevoksningen skal forynges i planperioden. Hovedvægten lægges på naturlig foryngelse – dog suppleret med enkelte nåletræer af hensyn til at sikre dække i vinterhalvåret.

Skov- og Naturstyrelsens forslag om at fjerne alle de døde træer langs stien ud mod Als Sund af landskabelige årsager, kunne imødekommes af forsvaret.

Generelt

Sergentskolen anførte, at såvel de nyetablerede krat som de underplantede BSO-områder skal hegnes i opstartsfasen for at forhindre soldaterne i at benytte dem, før de er slidstærke.

For så vidt angår BSO-områderne Surløkke og Fiskebæk samt fremtidige BSO-områder ønsker sergentskolen, at der i planperioden etableres ind- og gennemkørsel. Skov- og Naturstyrelsen havde ingen kommentarer til hverken hegning eller gennemkørsler.

12.2 Skov- og Naturstyrelsens ønsker til forbedringer af naturområder

Forbedringer i plejen af græsarealer

Der var generelt enighed om at omlægge den nuværende drift af de åbne græsarealer til en mere ekstensiv høslet-løsning uden gødskning, med slåning tidligst 15. juli og med fjernelse af det afslåede materiale. Forsvarets Bygningstjeneste udtrykte bekymring over, at områderne vil udvikle sig til overdrev. Skov- og Naturstyrelsen oplyste, at på den pågældende lokalitet, der fra naturens hånd er næringsrig, vil der ikke udvikle sig ægte overdrev i naturbeskyttelseslovens forstand – derimod vil lokaliteterne kunne udvikle en *overdrevslignende flora*.

Af hensyn til afholdelse af sergentelevernes eksamen ønskede sergentskolen at sikre, at arealerne omkring kampstillingerne kunne holdes kortklippede i juni måned. Som konsekvens af det nye forsvarsforlig (offentliggjort *efter* afvejningsmødet) er eksamen imidlertid flyttet således at skolen ikke længere har behov for at slå græsset forud for 15. juli.

Muligheden for at få udlagt de åbne arealer som Særligt Følsomt Landbrugsområde (SFL) blev drøftet. En sådan udpegning vil give en eventuel fremtidig forpagter mulighed for at opnå MVJ-støtte (MiljøVenlige Jordbrugsforanstaltninger) ved udlæg af vedvarede græs. En mulighed, der vil gøre det nemmere at finde en forpagter, der vil være interesseret i drifts- og plejeplanens vilkår.

Levende hegn

Der var enighed om, at de levende hegn skal bevares, og at eventuelt beskæring af bredden ikke må finde sted i juli og august af hensyn til løvfrøerne.

Pleje, genopretning og beskyttelse af vådområder

Søer

Der var enighed om at pleje terrænets søer med henblik på at genskabe og forbedre forholdene for løvfrøer og vanddyr.

Vandløb

Hærens Sergentskole kunne imødekomme Skov- og Naturstyrelsens forslag om at åbne det rør-lagte vandløb og hæve vandstanden i den tilstødende ellesump.

Bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo

Der var udbredt enighed om at fortsætte den målrettede indsats mod Kæmpe-Bjørneklo.

Offentlighedens adgang

Der var enighed om at udvide adgangsbetingelserne i overensstemmelse med FKOBST 610-4, pkt., så publikum sikres adgang døgnet rundt. Sergentskolen kunne imødekomme Skov- og Naturstyrelsens ønske om at afmærke og vedligeholde de eksisterende vandreruter i terrænet og opstille informationsmateriale på P-pladsen ved Skivedepotet. Sergentskolen kunne endvidere imødekomme styrelsens forslag om, at drifts- og plejeplanen gøres tilgængelig på Internettet.

Hærens Sergentskole kunne ikke imødekomme forslaget om at tillade ridning på terrænet af følgende grunde: Terrænet afspærres *ikke* for nuværende i forbindelse med øvelsesaktiviteter – en praksis, der har fungeret uden problemer et par år. Hvis ridning skal accepteres, vil det – af sikkerhedsmæssige grunde for hest såvel som rytter – betyde, at terrænet skal spærres af hver gang der forekommer øvelse i området (typisk på alle hverdage fra kl. 8.00-16.00). Dette vil, foruden at forringe vilkårene betydeligt for de øvrige besøgende til terrænet, give etablerementet et relativt stort administrativt arbejde med annoncering og opstilling af aktivitetsoversigter 14 dage forud for alle øvelser.

Terrænet benyttes endvidere øvelsesmæssigt intensivt og af hensyn til soldaterne, der skal kravle rundt, sove og grave sig ned i terrænet, må hunde derfor kun medtages under forudsætning af, at ejeren opsamler alle efterladenskaber – en praksis, man forudser er urealistisk for ryttere.

12.3 Afvejning af ønsker og forslag fra bidragyderne

Sønderjyllands Amts forslag og ønsker

Amtets forslag om at etablere forbindelse mellem P-pladsen ved ”Verdens Ende” og den eksisterende sti på øvelsespladsen kan imødekommes af sergentskolen (forslaget er i overensstemmelse med forslag fra Sønderborg Kommune – jvf. senere dette afsnit).

Sergentskolen kunne imødekomme ønsket om at åbne terrænet hele døgnet og vil i den forbindelse revidere den eksisterende folder på terrænet. Etablering af primitive overnatningspladser og grillpladser på terrænet kunne derimod ikke imødekommes af forsvaret. Der er ofte natøvelse i området, og det vil være et øvelsesmæssigt problem for soldaterne, at der samtidig er overnatende gæster på terrænet. Der findes endvidere ingen toiletfaciliteter på terrænet, hvorfor publi-

kum vil være henvist til at bruge skovbunden – et hygiejnemæssigt problem i forhold til at soldaterne bruger området til nedgravning og bivuakering.

Sønderjyllands Amts ønske om at forbedre forholdene for løvfrøerne kan imødekommes af forsvaret, ligesom al gødskning af terrænet vil ophøre.

Sergentskolen kunne imødekomme forslaget om at åbne det rørslagte vandløb og i den forbindelse genoprette vandstanden i ellesumpen.

Den ekstensive drift fortsættes i skoven ved Ulkebøl Nørremark, hvorimod en eventuel lukning af grøfterne ikke kunne imødekommes af forsvaret, da vandstanden er meget høj og området bruges til bivuakering.

Amtets geologiske synspunkter blev drøftet, og der var enighed om, at de tages med i betragtning.

Sønderborg Kommune, plan og teknik

Sønderborg Kommunes ønske om at etablere en sammenhængende stiforbindelse langs Als Sund fra renseanlægget til skivedepotet kunne imødekommes af forsvaret – dog således at stien føres øst om mosen og skoven ved Frydendal Hegn. Forsvaret er indforstået med at stien anvendes af cyklister, men da stien etableres som en slået trampesti, kan det ikke garanteres, at stien er egnet året rundt.

Sønderborg Kommune, Sønderborg Områdets Miljøcenter

Områdecenterets ønske om at åbne de rørslagte strækninger af kommunevandløbet imødekommes af forsvaret, ligesom der – igennem en restaurering af områdets vandhuller - vil blive gjort en indsats for at forbedre forholdene for løvfrøerne.

Hærens Sergentskole er åben for at interesserede efter aftale opsætter redekasser for rovfugle i området. Vinterfodring af rovfuglene er interessant, men det vurderes, at terrænet ikke er særlig egnet på grund af de mange levende hegn og dermed manglende udsyn.

Danmarks Naturfredningsforenings forslag og ønsker

Danmarks Naturfredningsforenings ønske om at lade Ulkebøl udvikle sig imod naturskov kan delvist imødekommes, da den fremtidige driftsform vil være plukhugst efter naturnære principper, hvor døde og døende træer i en vis grad efterlades på terrænet til naturlig forfald og forrådnelse. Grøftningen kan desværre ikke mindskes mere end på plantidspunktet, da det er en forudsætning for den fortsatte øvelsesmæssige anvendelse – ny grøftning vil dog undgås.

Danmarks Naturfredningsforenings forslag til den fremtidige pleje af de åbne græsarealer kan imødekommes, idet der var enighed om at omlægge driften, så der – igennem sen høstet, fjernelse af materiale og uden gødning - med tiden udvikles en overdrevslignende karakter.

Der var enighed om at bevare de mange levende hegn – dog således at eventuel ny selvsået opvækst i bredden kan fjernes. Med undtagelse af reducere af træopvæksten enkelte steder af landskabelige hensyn, bevares krattet på kystskrænten mod Als Sund.

Naturfredningsforeningens ønske om at pleje terrænets vandhuller, og dermed sikre løvfrøernes leveduligheder, imødekommes af forsvaret. Der var endvidere enighed om at åbne det rørlagte kommunevandløb.

Friluftsrådets forslag og ønsker

Friluftsrådets ønske om, at der bliver mulighed for at færdes i hele terrænet, imødekommes allerede af sergentskolen. Sergentskolen kan derudover imødekomme ønsket om at få mulighed for at færdes på cykel på veje og stier, mens der, jvf. tidligere, ikke kan åbnes op for adgang til hest. I forbindelse med at terrænet åbnes op for adgang hele døgnet, revideres den eksisterende folder, ligesom skiltningen forbedres.

Friluftsrådets ønske om, at skydebanen kan benyttes af andre end forsvaret kan imødekommes, idet der fortsættes som hidtil, hvor bl.a. jægerne, Hjemmeværnet og politiet har adgang til faciliteterne.

Endvidere kan den nuværende hundeklub fortsætte brugen af det udpegede område, ligesom motorsporten fortsat kan benytte vejen til klubrally og orienteringsløb med biler (på vejen).

Samvirkende danske Turistforeninger

Turistforeningens forslag om, at terrænets søer renses op og fritlægges, kan imødekommes.

Stien langs Als Sund anlægges som en slået trampesti, og det kan derfor ikke garanteres, at den er farbar på cykel og med barnevogn året rundt.

Som tidligere beskrevet, kan forsvaret ikke imødekomme ønsket om en teltplads nord for skydebanen.

Dansk Ornitologisk Forenings forslag og ønsker

Dansk Ornitologisk Forenings ønske om, at der i forbindelse med høstet tages hensyn til fuglenes yngleperiode i juni, kan imødekommes af forsvaret, idet græsset fremover ikke må slås før efter den 15. juli.

Danmarks Jægerforbunds forslag og ønsker

Jægerforbundets ønske om fortsat at kunne anvende skydebanens faciliteter kan imødekommes af forsvaret.

Der er i dag en fast hundeklub tilknyttet arealet, og forsvaret ønsker ikke at give adgang til flere hundeklubber.

Jægerforbundets ønske om at kunne afholde jagtsti-arrangementer og frivillige jagtprøver kan ikke imødekommes af forsvaret. Skydning på forsvarets øvelsespladser reguleres af en støjbekendtgørelsen hvori den enkelte skyde- og øvelsesplads er tildelt et antal årlige skydedage. Civil skydning skal holdes indenfor dette aktivitetsniveau, og antallet af eksisterende skydninger på Kær Vestermark er i forvejen udnyttet til maksimum, hvorfor yderligere skydninger ikke kan imødekommes. Terrænet er endvidere åbent for offentlighedens frie færdsel, og af sikkerhedsmæssige grunde finder forsvaret ikke at det er foreneligt med håndtering af skydevåben af skytter uden jagttegn.

Entomologisk Fredningsudvalg

Fredningsudvalgets ønsker om at ændre driften af de åbne arealer til gavn for blomster og insekter, kan tilgodeses af forsvaret. Endvidere var der enighed om at forbedre vandhullerne til fordel for bl.a. padde og guldsmede.

Driften i skoven ved Ulkebøl Nørremark vil fremover fortsat være baseret på plukhugst, der ved hugstindgreb giver naturlige lysninger i skovbunden. Døde og døende træer efterlades så vidt muligt på terrænet til naturligt forfald.

PLAN

Denne del af drifts- og plejeplanen indeholder en anvisning af, hvorledes den ovenfor gennemgåede afvejning kan realiseres i praksis, herunder hvordan den skal udmøntes i retningslinier for øvelsespladsens fremtidige benyttelse, pleje og forbedring.

Sidst i dette afsnit, kap. 13.10, er der opstillet en handlingsplan (endvidere indsat som bilag 9). Handlingsplanen skal – foruden at give et overblik over de plejemæssige tiltag – sprede plejeaktiviteterne og derved ressourceanvendelsen over hele planperioden.

Planforskrifterne er endvidere illustreret på drifts- og plejekortet, indsat som kortbilag 3.

13 Retningslinier for den fremtidige anvendelse af Kær Vestermark Øvelsesplads

Retningslinierne for den fremtidige anvendelse af øvelsespladsen skal tilgodese følgende forhold:

- At øvelsespladsen er udlagt som militær øvelsesplads og derfor fortsat skal kunne opfylde forsvarets behov for uddannelsesaktiviteter.
- At den forsvarsmæssige benyttelse sker under hensyntagen til landskabelige og biologiske værdier, som i drifts- og plejeplanperioden søges fastholdt og udbygget.
- At den rekreative benyttelse sker i det omfang, det er sikkerhedsmæssigt forsvarligt og ikke forstyrrer forsvarets brug samt er foreneligt med hensynet til de natur- og kulturmæssige værdier.

13.1 Retningslinier for pleje af græsarealer

De store græsklædte arealer omlægges til en plejeform, der med tiden vil øge artsdiversiteten, forbedre den biologiske værdi og give arealerne overdrevslignende karakter. Såfremt arealerne fortsat forpagtes ud, skal det fremgå af forpagtningsaftalen, at forpagteren forpligtes til at pleje arealerne efter følgende retningslinier:

- Arealerne slås med så lav klippehøjde som muligt
- Arealerne slås årligt og generelt ikke tidligere end 15. juli for at sikre udviklingen af insekt-popper og plantefrøenes modning
- Af kortbilaget fremgår en række større arealer, der *ikke* slås, og som kun plejes i form af nedskæring af busk- og træopvækst for at forhindre tilgroning
- Det afklippede materiale fjernes fra arealet – gerne efter tørring på arealet. Hermed fjernes næringsstofferne og sandsynligheden for spiring og etablering af små langsomtvoksende overdrevsarter øges pga. øget lystilgang
- Langs levende hegn og vandløbet udlægges en uslået bræmme *uden* slåning
- Der kan med fordel tages 1-2 efterslæt sidst på sensommeren – dog kun såfremt det afklippede materiale fjernes fra arealet
- Arealerne slås fra centrum mod kanten, så vildtet ikke fanges på midten. Traktoren påmonteres evt. en vildtalarm
- Arealerne må ikke jordbearbejdes, gødskes eller sprøjtes

Arealerne kan ved amtet ansøges udlagt som SFL-område (Særligt Følsomt Landbrugsområde) for dermed at give en eventuel forpagter mulighed for at opnå MVJ-tilskud (MiljøVenlige Jordbrugsforanstaltninger) for at pleje græsarealerne efter drifts- og plejeplanens retningslinier.

13.2 Retningslinier for pleje af levende hegn

De levende hegn bevares uden forstlig drift og der etableres ikke flere gennemkørsler. Udgåede træer og buske kan fjernes, såfremt de generer færdslen på terrænet - dog ikke i perioden juli og august, hvor hegnene er opholdssted for den sjældne løvfrø. Selvsåede træer og buske, der breder sig fra hegnet til de tilstødende, uslåede græsarealer kan fjernes.

13.3 Retningslinier for pleje og drift af skov og krat

Den overordnede målsætning for skovarealerne på øvelsespladsen er at sikre en stabil, naturnær og vedvarende skov, der er i stand til at forynge sig selv. Ved nybeplantninger anvendes alt overvejende *hjemmehørende og egnskarakteristisk plantemateriale* – dog med mulighed for at indblande nåletræarter af hensyn til den øvelsesmæssige anvendelse i vinterhalvåret. Alle nybeplantninger – incl. underplantning af eksisterende skovarealer – hegnes for at forhindre soldaterne i at benytte dem, før de er slidstærke.

Nedenstående beskrivelse af den fremtidige driftsform er endvidere skitseret i figur 9.

Skoven ved Ulkebøl Nørremark

Bevoksningen sikres et vedvarende skovdække og drives fremover som plukhugst efter naturnære principper. Foryngelse baseres udelukkende på den naturligt forekommende opvækst af hjemmehørende træarter i de huller og lysbrønde hugstindgreb medfører.

For at tilgodese insekter og hulrugende fugle efterlades døde og døende træer på arealet. Af hensyn til soldaternes sikkerhed og den uddannelsesmæssige anvendelse, kan træerne fældes og evt. flyttes – dog således at de bevares på arealet.

Løkkegårdsskov

Ellesumpen, afd. 2b, udlægges som urørt skov. Dette indebærer, at skoven friholdes fra kulturindgreb (dvs. der ikke må foretages hugstindgreb eller plantes).

Egebevoksningen, afd. 2c, tyndes 2 gange i planperioden.

Sitka-arealet i den østlige del, afd. 2d, underplantes med Bøg og Douglasgran. For dels at beskytte den relativt frostfølsomme douglasgran, dels – af hensyn til den uddannelsesmæssige anvendelse – at bevare bevoksningsstrukturen, skærmstilles arealet før underplantningen.

Skydebaneskov

Bevoksningen konverteres i planperioden til fleretageret blandingsskov med hovedvægten på naturlig, spontan opvækst. For at sikre den øvelsesmæssige anvendelse i vinterhalvåret, suppleres den naturlige opvækst med Douglasgran, Edelgran og Skovfyr.

De døde træer langs stien ud mod Als Sund fjernes af landskabelige årsager (træerne på østsiden bevares – dog kan de fældes og efterlades i skovbunden af sikkerhedsmæssige hensyn).

Eksisterende småbeplantninger

De eksisterende småbeplantninger (afd. 1d, 1e, 3h, 3j, 3g og 4d) indblandes Douglasgran og skovfyr under hegn for at sikre den øvelsesmæssige anvendelse i vinterhalvåret. Der etableres ind- og gennemkørsler, og områderne kan herefter anvendes som BSO.

Nybeplantninger

Der plantes tre nye bevoksninger (BSO-områder). I prioriteret rækkefølge: BSO-Løkkegård, BSO-Stonorsvej og BSO-Møllested. (jvf. drifts- og plejekortet, kortbilag 3).

Omkring bevoksningerne etableres et *skovbryn*, der sikrer stabilitet for den bagvedliggende bevoksning. Til såvel bryn som bevoksning anvendes primært hjemmehørende plantearter, der har en større betydning for en lang række fugle og insekter end nyindførte arter. Flere organismer har tilpasset sig eller lært at udnytte disse træer og buske til føde, skjul og redebyggeri, netop fordi de gennem århundreder har fungeret sammen.

Bevoksningerne etableres af en blanding af enten Bøg eller Eg. Hvor jordbunden er meget fugtig anvendes Ask. For at sikre den øvelsesmæssige anvendelse af arealerne i vinterhalvåret indblandes nåletræarterne Douglasgran eller Skovfyr.

Skovbrynene bygges op af Eg og Fuglekirsebær samt en række hjemmehørende buske som Hassel, Rød Kornel, Vildæble, Hyld og Benved. Buskene plantes således at skovbrynet får en stigende højde imod den bagvedliggende bevoksning – Eg og Fuglekirsebær plantes således kun i de sidste rækker ind mod bevoksningen. Der anvendes *ikke* nåletræer i skovbrynene, da disse ikke levner lys nok til de buskarter, der plantes nedenunder.

Spredt over området etableres derudover 20 nye *småbeplantninger* (placering fremgår af drifts- og plejekortet, kortbilag 3). Beplantningerne udformes som mindre, afrundede krat, der tilpasses landskabet. Krattene bygges op af buskarter som Hassel, Vildæble, Rød Kornel og Benved med enkelte Fuglekirsebær.

Opdatering af fredskovsarealer

Følgende arealer tinglyses fredskovspligtige efter skovloven af Gråsten Statsskovdistrikt:

- Skydebaneskoven, afd. 3b
- Løkkegårdsskov, afd. 2b, 2c, 2d og 2e
- Skovarealet NV og SV for Fiskebækgård, afd. 3g, 3j, 3h (incl. dellitra 3b)
- Skovarealet øst for Bygegård, afd. 4e
- Skovarealet vest for Frydendal, afd. 1e
- Eksisterende nybeplantninger, afd. 1d, 4d og 4f

I takt med etablering af de nye BSO-områder skal disse endvidere tinglyses fredskovspligt. I henhold til lovovens § 3, stk. 6 påhviler det forsvaret at rette henvendelse til statsskovdistriktet, når skoven er etableret.

Fredskovsarealerne fremgår af kortbilag 4.

Skovareal	Afd.	Skovstatus			Nybe-plant.	Hoved-træ 2003	Blivende træart	Bemærkninger
		Naturnær	Bivuak	Ny skov				
BSO AMM-magasin	1d		X		Dgr, Skf	Eg	Eg	Underplantes med Dgr og Skf. Benyttes fremover som BSO.
BSO Surløkke Batteri	1d		X		Dgr, Skf	Eg	Eg	Underplantes med Dgr og Skf. Der etableres ind- og gennemkørsel. Benyttes fremover som BSO.
Løkkegårdsskov - Vest	2c	2004				Eg	Eg	Bl. løv. Tyndes 2 gange i planperioden. Første gang 2005.
Løkkegård Skov - Øst	2d	2045	X		Bøg, Dgr	Sgr	Bøg	Skærmstilles. Underplantes m. Bøg og Dgr i 2006.
Skydebaneskoven	3b	2008	X			Eg	Bl. løv	Konverteres til fleretageret, blandet løvskov. Indplantes Dgr, Ægr og Skf. Tyndes 3 gange i perioden. Første gang i 2005
Bevoksning S for Fiskebæk Hegn	3b	2010				Bl. løv	Eg, bl. løv	30-40 årig bl. løv. Vandhul i bev. Skal tyndes i slutning af planperiode.
Fiskebæk Slugt	3j, 3g	2008				Eg, Ask	Eg, bl. løv	Bl. løv. Tyndes 3 gange i planperioden. Først gang i 2005
skoven ved Ulkebøl Nørremark	5a, 5b	2003	X					Plukhugst eft. naturnære principper
BSO-Løkkegård	2a		X	X	Bøg, Eg, Ask, Skf, Dgr			1. prioritet. Træartsvalg vurderes eft. pløjning. Skovbryn af hjemmehørende buske. Se tekst.
BSO-Stonorsvej	4a		X	X	Bøg, Eg, Ask, Skf, Dgr			2. prioritet. Træartsvalg vurderes eft. pløjning.. Skovbryn af hjemmehørende buske. Se tekst.
BSO-Møllested	2a		X	X	Bøg, Eg, Ask, Skf, Dgr			3. prioritet Træartsvalg vurderes eft. pløjning.. Skovbryn af hjemmehørende buske. Se tekst.
Småbeplantninger	spredt			X	Se tekst			Placering ses af kortbilag 3. S sammensætning ses af ovenstående tekst.

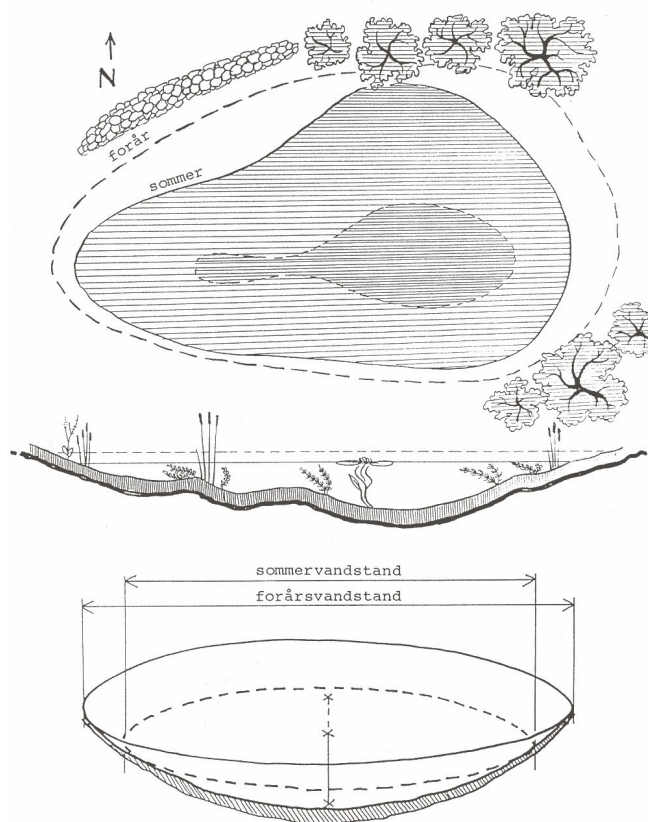
Figur 9: Fremtidige driftstiltag for skovarealerne

13.4 Retningslinier for pleje af vådområder

Vandhuller

For at tilgodese en række truede dyre- og plantearter, der er knyttede til vådområder, plejes områdets vandhuller. De generelle retningslinier er beskrevet i kap. 10.5 – kort opsummeret nedenfor:

- For at hæve vandtemperaturen fjernes omkransende krat - dog bevares enkelte træer, buske og levende hegn mod nord og nordvest af hensyn til løvfrøer. Pilebuske trækkes om muligt op med rod.
- Stejle brinker udjævnes og der etableres en varm, lavvandet bredzone. Optimal hældning på bredderne er et fald på 1 meter over 5 meter.
- Oprensning af vandhullerne sker gerne ad 2 gange. Det dybeste sted skal helst være 1,5-2 meter.
- Det opgravede jord og bundslam må ikke danne unaturlige volde og trækkes jævnt ud over det tilstødende areal.
- Efter oprensning udlægges små stembunker på bunden af vandhullet.
- Overvintringsplads (stendynger) for vandhulsdyr etableres i nærheden af vandhullet.
- Der oprettes en min. 5 meter "No-Go-Zone" for alle køretøjer. Denne bredzone holdes som lav urtevegetation. Evt. nedskæring af *brændenælde* og *dueurt* skal foregå efter 20. juli.
- Der må ikke udsættes fisk, krebs, gæs eller ænder i vandhullerne, ligesom der ikke må fodres i/ved dem.
- Al gravning og oprensning skal foregå i vinterhalvåret – dvs. fra oktober t.o.m. marts.
- Efter en årrække bør plejetiltaget evalueres.

Figuren viser eksempel på udformning af et vandhul (kilde: Skov- og Naturstyrelsen). Bemærk grusdyngen i midten af vandhullet, stendyngen nord for vandhullet (i skitsen set fra oven) og de svagt skrånende bredder (på profilskitzen nederst).

Konkret iværksættes nedenstående plejeforanstaltninger i og ved vandhullerne (nummer henviser til drifts- og plejekortet, kortbilag 3) i samarbejde med Sønderborg Områdets Miljøcenter:

Vandhul nr. 1

Vandhullet er helt skjult i store træer og har kun en meget lille vandflade på ca. 5x5 m. Vandhullet er sandsynligvis en gammel mergelgrav og ligger meget dybt med stejle skrænter.

Det er tvivlsomt om plejeforanstaltninger vil have gavnlig virkning på vandhullet, og vandhullet plejes derfor *ikke*.

Vandhul nr. 2

Vandhullet er lille, meget dybtliggende og helt omkranset af krat. I foråret 2003 var vandfladen på ca. 15x12 m – i efteråret 2003 var det stort set tørret ud. Der er tidligere fundet løvfrø i vandhullet.

For at hæve vandtemperaturen og dermed tilgodese de varmeelskende vandorganismer fjernes krattet – med undtagelse af tjørnen mod øst.

For at gøre vandhullet egnet som yngledam for padder og vanddyr oprensnes vandhullet lidt mod syd, brinkerne udjævnes og der skabes en lavvandet, varm bredzone.

Vandhul nr. 3

Det lille vandhul er dybvandet og mørkt med et vandflade på ca. 15x15 m. Vandhullet ligger umiddelbart syd for skovarealet og er omgivet af en bræmme af lave tjørne- og pilebuske, der dog ikke overskygger hele vandfladen. Vandet er formodentligt næringsberiget og kvaliteten er ret dårlig.

Vandspejlet er stort set dækket af Stor Andemad. Herudover vokser der *Svømmende Vandaks*, *Vejbredskeblad* og *Bredbladet Dunhammer*.

For at skabe et vandhul af en rimelig kvalitet vil det kræve både oprensning, nedskæring og udjævning af brinkerne – et plejeniveau, der ikke vurderes at stå mål med det formodede resultat, den ringe vandkvalitet taget i betragtning.

Vandhul nr. 4

Et meget fint lille lavvandet og lysåbent vandhul med en god vandkvalitet og en udjævnet bredzone. Vandflade på ca. 10x12 m. Vandhullet er uden tvivl et potentielt levested for løvfrøer. Langs kanten vokser *Lysesiv*, *Bredbladet Dunhammer*, *Smalbladet Dunhammer*, *Svømmende Vandaks*, *Alm. Sumpstrå*, *mos sp.*, *Tyakakset Star*, *Bittersød Natskygge*, *Sværtevæld*.

Helt afgørende for paddernes ynglesucces er, at vandet har en tilstrækkelig høj temperatur, og buskene langs syd- og vestkanten fjernes derfor for at sikre optimal soleksponering.

Vandhul nr. 5

Fint lavvandet vandhul på nordsiden af levende hegn. En vandflade på ca. 10x25 m. Vandhullet er groet til og helt overskygget af træer og buske.

Krattet omkring vandhullet ryddes for at sikre soltilgang – dog med undtagelse af det levende hegn mod syd.

Vandhul nr. 6

Lille vandhul med en grumset vandkvalitet og et tæt bælte af Tjørn, Hunderose og Mirabel omkring. Vandflade på ca. 10x10 m, der er helt dækket af *andemad*. Bredvegetationen består af *Smalbladet Dunhammer*, *Sværtevæld*, *Lysesiv*, *Mannasødgræs* og *Tyakakset Star*.

Vandhullet oprensnes over 2–3 etaper og al skyggende buskopvækst bortskæres. Enkelte markante Tjørnebuske på nordsiden kan bevares.

Vandhul nr. 7

Et forholdsvis stort vandhul, der er helt skjult i et uigennemtrængeligt krat af mirabel. Vandflade på ca. 25x30 meter.

For at sikre opvarmning af vandhullet og skabe fri vandflade, ryddes al opvækst med undtagelse af enkelte store buske på nordsiden. Brinkerne trækkes lidt ud mod syd.

Vandhul nr. 8

Helt mørkt og tillukket vandhul, der ligger dybt i terrænet og har meget stejle brinker. Vandet er meget grumset – sandsynligvis på grund af bladnedfald fra de omkringstående træer og buske. Vandspejl på ca. 10x10 meter.

For at skabe et vandhul af en rimelig kvalitet vil det kræve både oprensning, nedskæring og omfattende udjævning af brinkerne – et plejeniveau, der ikke vurderes at stå mål med det formodede resultat, og vandhullet plejes derfor ikke.

Oprensningen skal foregå over 2-3 etaper af hensyn til flora og fauna – og ikke tidligere end august måned.

Vandhul nr. 9

Et fint lysåbent vandhul med et vandspejl på ca. 10x20 m. Vandet er klart – dog kan der i perioder pludselig forekomme misfarvninger, hvilket tyder på tilløb af drænvand. Vegetationen består af *Svømmende Vandaks*, *Vandranunkel*, *Liden Andemad* og en bredvegetation af *Tagrør* og *Bredbladet Dunhammer*. Enkelte Pilebuske på syd- og østkant.

Pilebuskene mod syd og øst fjernes og stødene graves op. For at skabe en lavvandet, varm bredzone udjævnes brinkerne mod syd og øst.

Vandhul nr. 10

Højtliggende, lille vandhul umiddelbart nord for Fiskebæk Slugt med en vandflade på ca. 15x15 m. En bræmme af *Bredbladet Dunhammer* omgiver vandhullet – mod nord et tæt krat af Birk, El, Pil og Tjørn. Øvrig bredvegetation består af *Alm. Sumpstrå*, *Sværtevæld*, *Lysesiv* og *Star sp.* Vandet er meget grumset.

For at forbedre vandkvaliteten og forholdene for de varmeelskende padder, reduceres krattet til enkelte Tjørn på nord/nordøstsiden. Stødene rykkes/graves op. I forbindelse med udjævning af de stejle brinker, renses vandhullet let op og dunhammer-bræmmen fjernes.

Vandhul nr. 11

Stort vandhul med en vandflade på ca. 80x15 m. Et af de vigtigste og mest værdifulde vandhuller på terrænet og levested for den sjældne løvfrø. Vandhullet ligger lysåbent i en større moselavning på græssletten og munder ud i Fiskebækken, som strømmer vest gennem Fiskebæk Slugt ud i Als Sund. Vådområdet har en god vandkvalitet, men er stærkt truet af udtørring og tilgroning af *Dunhammer*.

Udtørringen skyldes sandsynligvis, at vandhullet ligger i forbindelse med et delvist rørlagt grøftesystem, der løber igennem området nord for. I forbindelse med fritlægning af det rørlagte vandløb (jvf. næste afsnit), vurderes det, at vandstanden i vådområdet kan tilbageføres til naturligt leje.

Dunhammeren bør fjernes i forbindelse med en let oprensning af vandhullet.

Vandhul nr. 12

Et meget lille vandhul, der er næsten udtørret. Ligger i en gryde med stejle brinker og er helt overskygget af træer.

Vandhullet kan ikke holde vand i alle sommermånederne og det vurderes, at vandhullet er for lille og for vandfattigt til, at et eventuelt plejeforslag er relevant.

Vandhul nr. 13

Et dybtliggende, lysåbent vandhul med stejle sider og en god vandkvalitet. Med undtagelse af en enkelt tjørnebusk er der ingen omkringstående beplantning. Vandfladen er ca. 10x15 meter og omgivet af et bælte af *Dunhammer*. Af øvrig vegetation findes *Blærestar*, *Lysesiv*, *Kærsnerre*, *Sværtvæld*, *Alm. Kællingetand*, *Lodden Dueurt* og *Svømmende Vandaks*. Der er opsat rød-hvide pæle for at beskytte vådområdet mod bæltekorretøjer.

Vandhullet er et potentielt løvfrøvandhul, men det forudsætter, at de stejle brinker udjævnes, så der skabes en lavvandet, varm bredzone mod syd og øst. Endvidere er det vigtigt, at det omgivende bælte af *Dunhammer* reduceres – evt. graves op i forbindelse med udjævning af brinkerne.

Vandhul nr. 14

Et dybtliggende vandhul med stejle brinker – formentlig en gammel mergelgrav. Vandspejl på ca. 100 m², der er tæt dækket af *andemad*. Vandhullet er overskygget og fuldstændig omgivet af et tæt krat. I midten vokser store Piletræer. Vandhullet kan ikke holde vand og tørrer ud det meste af sommeren.

At etablere et biologisk mere interessant vandhul vil kræve meget store ressourcer, der ikke vurderes at stå mål med det formodede resultat. Vandhullet plejes derfor ikke.

Vandhul nr. 15

Et meget fint vådområde, der er levested for den sjældne løvfrø. Vandhullet er beliggende i en fugtig moselavning som strækker sig mod øst og nordvest på de to sider af vandhullet. Hele vådområdet er lysåbent med undtagelse af lidt pilekrat i vestsiden. Søen er lavvandet med en rig sø- og moseflora. Langs søen vokser *Tagrør* og *Bredbladet Dunhammer*, *Bittersød Natskygge*, *Alm. Sumpstrå*, *Vejbred-Skeblad*, *Vandpileurt*, *Vandmynte*, *Sværtvæls*, *Tyksakset Star*, *Gåsepotentil*, *Knæbøjet Rævehale*, *Vandpest* og *Vandranunkel*.

I selve søen er der et overløbsrør, der leder vandet ud til en brønd i vest. Røret er desværre sat meget lavt og medfører derfor en unaturligt lav vandstand i søen. I juni 2003 kan den langvarige tørke således tydeligt ses i hele dalsænkningen. Den lave vandstand betyder foruden risiko for udtørring og bundfrysning i henholdsvis sommer- og vinterhalvåret, at søen hurtigere gror til.

Ved at fjerne drænet, kan vandstanden hæves betragteligt, og vandhullets udbredelse udvides mod øst. Evt. kan der skræbes lidt af mod øst forud for tilstopning af drænet

Vandhul nr. 16

Et fint lavvandet vandhul med svagt skrånende brinker. Søen er omgivet af El og Pil og grænser op til en nyplantning mod nord. På overfladen vokser *Svømmende Vandaks* og *Mannasødgræs* og langs bredden *Engforglemmevej*. Vandet er ret grumset – sandsynligvis på grund af bladnedfald fra de omkringstående træer og buske. Vandhullet er en vigtig lokalitet for padder.

For at hæve vandtemperaturen - og til en vis grad vanddybden - reduceres de omkringstående buske (særligt pilebuske har et højt vandtryk). Tjørn på nordsiden bevares. For at forbedre sigt-

barheden i vandet og undgå udtørring på sigt, kan det blive nødvendigt at rense vandhullet let op ved at fjerne en del af bundslammet.

Vandhul nr. 17

Et lille vandhul, der er groet helt til i Pil, Tjørn og Slåen. Vandkvaliteten er ret dårlig og vandfladen er dækket af andemad.

De stejle brinker jævnes og bundslammet renses op. Krattet fjernes (opgraves), dog bør enkelte tjørnebuske mod sydvest efterlades til fuglene

Vandhul nr. 18

Et pænt stort vandhul på den flade græsslette øst for Løkkegård ud til Kærvej med en vandflade på ca. 20x20m. Der er en fin bredzone med *Eng-forglemmigej*, *Alm. Fredløs*, *Lysesiv*, *Gul Fladbælg*, *Tyakset Star* og *Lodden Dueurt*. I vandet vokser *Svømmende Vandaks*, *Vejbred-Skeblad*, *Bredbladet Dunhammer* og *Grønalger* i bunden.

En lav bevoksning af Tjørn og Pil omkranser vandhullet.

Vandhullet har en fin plejetilstand på plantidspunktet, men den begyndende tilgroning med buske bør i planperioden reduceres.

Vandhul nr. 19

Skovsø og ellesump i den vestlige del af Løkkegård Skov. Søen er lavvandet, lysåben og tilstedeværelsen af *Vandrøllike* understreger, at vandkvaliteten er god. Søen er omgivet af *Tagrør* og lave pilebuske, der har bredt sig til selve søen.

I tilknytning til søen ligger en lysåben ellesump – visse steder med blankt vand. Der er en fin vegetation af *Mannasødgræs*, *Alm. Fredløs*, *Tagrør* og *Tyakset Star*.

I forbindelse med etablering af en meget dyb afvandingskanal, der afleder overfladevand fra Kraftvarmeværket på østsiden af terrænet, er vandstanden i såvel ellesump som sø svundet ganske meget. At vandstanden er svundet, understreges af den pludselig etablering af pilebuske i selve søen, ligesom skovbunden i tilknytning til ellesumpen bærer tydelig tegn på at have været dækket af vand. Dræningen skyldes sandsynligvis dels et gammelt dræn i ellesumpen, der nu pludselig står i forbindelse med afvandingskanalen, dels at afvandingskanalen ligger så dybt, at vandet langsomt siver væk.

For at genskabe den naturlige vandstand i skovområdet, skal drænet igennem ellesumpen om muligt lokaliseres og fjernes. Endvidere bør afvandingskanalens profil og vandføring justeres – dette behandles i afsnittet om vandløb, se senere.

Vandhul nr. 20

Vandhullet ligger på det åbne sletteareal øst for Frydendal og er helt skjult af et tæt pilekrat.

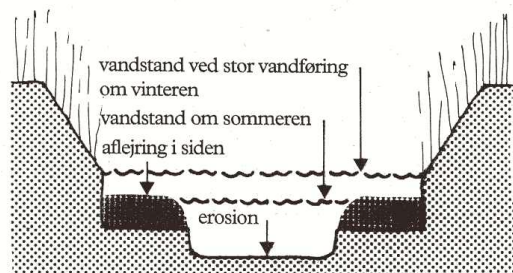
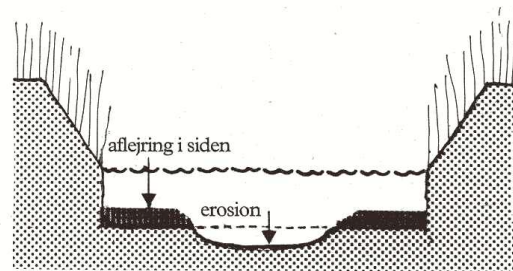
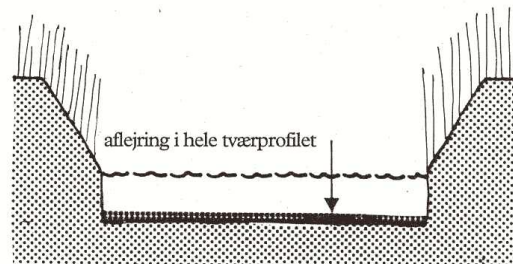
Brinkerne er meget stejle og vandet er mørkt, uklart og helt dækket af andemad – vandflade på ca. 25x25 m. Der er tidligere registreret *Svømmende Vandaks* og *Liden Andemad*. Der er en forhøjning i midten af vandhullet.

For at gøre vandhullet egnet som yngledam for vanddyr og padder fjernes pilekrattet helt og brinkerne udjævnes mod syd og nord. I forbindelse med etablering af svagt skrånende bredder, renses vandhullet let op og forhøjningen i midten fjernes. Efter oprensning udlægges stenbunker på bunden

Vandløb

Det gennemgående, delvist rørlagte vandløb på terrænet (kommunevandløb nr. 6) restaureres efter følgende retningslinier i to etaper i samarbejde med Sønderborg Områdets Miljøcenter:

- De rørlagte strækninger åbnes, og der genskabes et naturligt slynget vandløb med fri passage for fisk og smådyr. Vandløbet skal som hovedregel slynge sig ca. 1 gang for hver 7 gange bundbredde. I bunden udlægges grusbanker og sten som gydebanker og skjul for fisk.
- Bundkoten på den dybe strækning umiddelbart overfor Kraftvarmeværket hæves for at genskabe den oprindelige vandstand i ellesumpen. I den forbindelse bør det gamle dræn i selve ellesumpen lokaliseres og lukkes eller graves op.
- Vandløbets profil på den dybe strækning kan om nødvendigt graves i dobbeltprofil for at sikre, at pludselige store vandmængder kan transporteres væk (jvf. figur. Kilde: Skov- og Naturstyrelsen). Princippet er, at ved lave vandføringer løber vandet i en relativ smal og lavtliggende profil. I et lidt højere niveau etableres en væsentligt bredere profil, som kan transportere de tidvise store vandmængder. Et vandløb med dobbeltprofil er specielt egnet, hvor der er stor variation i vandføringen og sikrer en god miljøkvalitet og stabile fysiske forhold. På den måde sikres en langt bedre vandkvalitet end i brede, ensartede vandløb.
- Langs vandløbet udlægges en bred bræmme (5-10 meter), der *friholdes* for slåning. Uslåede bræmmer har en værdifuld funktion som spredningskorridor for insekter, pattedyr og fugle igennem det åbne land, ligesom det giver vandløbet en god beskyttelse imod tilførsel af jord o.lign. Bredvegetationens beskygning giver endvidere en god beskyttelse mod for stærk opvarmning af vandet på solrige sommerdage (stigende temperatur øger organismernes respiration samtidig med at vandets iltindhold aftager), ligesom skyggegivende bredvegetation kan dæmpe vandløbets grødevækst i stort set samme omfang, som lysindstrålingen til vandløbet reduceres.
- For at forhindre vandstuvning i perioder med høj vandstand, rørlægges vandløbet under de to vejføringer med to rør forskudt vertikalt. Det laveste rørs bund lægges 1/3 under vandløbets bundkote. I rørene lægges en stenbund, der fikses af et jernnet for at forhindre udvaskning.
- Den naturlige opvækst af træer og buske, der vil indfinde sig langs de uslåede bræmmer, fjernes helt eller delvist 1 gang i planperioden.

13.5 Retningslinier for offentlighedens adgang til Kær Vestermark Øvelsesplads

Offentligheden har i dag adgang til Kær Vestermark Øvelsesplads i dagtimerne. Adgangsbetingelserne bliver i forbindelse med drifts- og plejeplanen udvidet, så publikum sikres adgang døgnet rundt til fods og på cykel. Reglerne for offentlighedens adgang fremover er beskrevet i bilag 8: "Ordensreglement for offentlighedens adgang til Kær Vestermark Øvelsesplads". Ordensreg-

lementet indarbejdes i den eksisterende folder for terrænet, der ved samme lejlighed revideres. Folderen placeres som for nuværende ved indgangen til terrænet, ligesom der sættes en folderkasse op ved P-pladsen ved Skivedepothuset. Skiltningen på terrænet opdateres i henhold til forsvarets interne bestemmelser.

Placeringen af det eksisterende vandrestisystem justeres for at give publikum en større naturmæssig oplevelse. Stierne afmærkes i terrænet med maling på træerne og pæle og slås 1-3 gange i sommerperioden.

Stien langs Als Sund udbygges i samarbejde med Sønderborg Kommune, så der skabes forbindelse til P-pladsen ”Verdens Ende”, syd for terrænet. Stien føres udenom Frydendal skov og mose, og der etableres udsigtskiler ud mod Als Sund efter kommunens anbefalinger.

Drifts- og plejeplanen gøres tilgængelig på Internettet på sergentskolens eksisterende hjemmeside såvel som på Skov- og Naturstyrelsens hjemmeside.

13.6 Retningslinier for bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo

Hærens Sergentskole har kortlagt forekomsten af Kæmpe-Bjørneklo og bekæmper planten intensivt ved slåning flere gange årligt. Indsatsen fortsættes i planperioden. Der kan evt. eksperimenteres med afdækning med plast af mindre arealer.

13.7 Retningslinier for brug af gødning og sprøjtemidler

Fra 1. januar 2003 er sprøjtning med kemiske bekæmpelsesmidler ikke tilladt på forsvarets arealer. Der kan, jf. forsvarets interne retningslinier, dog indhentes dispensation til at punktsprøjte med Glyphosat (Round-Up) i forbindelse med bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo.

Brug af gødning på forsvarets arealer skal begrænses og kun anvendes hvor det er absolut påkrævet. På Kær Vestermark må der fremover *ikke* anvendes gødning eller andre jordforbedrende midler (f.eks. kalk eller slam).

13.8 Nødvendige tilladelser til planens tiltag

Flere af planens tiltag kræver tilladelse fra forskellige myndigheder, specielt fra amtet, der har dispensationskompetencen vedrørende størstedelen af naturbeskyttelsesloven. Det må i hvert enkelt tilfælde vurderes, hvorvidt en given foranstaltning kræver tilladelse eller ej. I bekræftende fald indhentes myndighedernes godkendelse inden iværksættelse – i tvivlstilfælde bør spørgsmålet forelægges den pågældende myndighed.

Der er i det følgende givet en vurdering af, hvilke lovgivninger, der kan være relevante i de enkelte tilfælde. Listen skal dog ikke betragtes som en komplet facitliste, og der bør, som nævnt, i tvivlstilfælde rettes henvendelse til relevant myndighed. Yderligere beskrivelse af den relevante lovgivning fremgår af kap. 8.

Faste stillinger og anlæg i relation til myndighedsgodkendelse

Flytning af eksisterende, permanente anlæg samt etablering af nye, permanente anlæg og opstilling af faste terrænpunkter kan kræve tilladelse fra myndighederne. Afgørelsen om, hvorvidt der kræves zonetilladelse, træffes af Sønderborg Kommune. Tilsvarende er det kommunalbestyrelsen, der ud fra en samlet vurdering træffer afgørelse om, hvorvidt der foreligger lokalpligt.

Naturpleje

Naturlige søer over 100 m² og vandløb, som af amtet er udpeget som beskyttet, er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, og ændringer af tilstanden på disse arealer kræver derfor tilladelse fra Sønderjyllands Amt. Konkret vurderer Skov- og Naturstyrelsen, at der skal indhentes tilladelse efter naturbeskyttelsesloven forud for de beskrevne plejetiltag i områdets vandhuller (evt. samlet).

For så vidt angår frilægningen af vandløbet, skal der indhentes tilladelse hos såvel amt som kommune. Amtet er myndighed ift. mosen (der berøres ved hævnning af bundkoten), men kommunen er myndighed ift. vandløbsloven.

Skovdrift

Drifts- og plejeplanens retningslinier for skovdriften kræver ikke dispensation efter skovloven. I forbindelse med tilplantning af de tre nye BSO-skove skal arealerne tinglyses fredskovspligt af Gråsten Statsskovdistrikt.

Opstilling af anlæg, skure eller lignende på skovbevoksede arealer kræver, foruden en eventuel zonetilladelse som nævnt ovenfor, desuden tilladelse af statsskovdistriktet.

Kulturhistoriske minder

Der findes tre fredede fortidsminder på Kær Vestermark Øvelsesplads. Derudover findes der en række fund på øvelsespladsen, der indikerer, at der findes overpløjede gravhøje, bopladser o.lign. Der skal i denne del af øvelsespladsen udvises agtpågivenhed ved jordbearbejdning og eventuelle fund skal anmeldes til Rigsantikvaren. I øvrigt henvises til kap. 8.7 om museumsloven.

13.9 Planændringer

Det kan i planperioden være nødvendigt at foretage løbende ændringer i drifts- og plejeplanen, jf. kap. 2.3. Planændringer indsættes bagest i planen.

Særligt gøres opmærksom på:

Nye, faste stillinger/anlæg kræver planændringer i relation til nærværende drifts- og plejeplan.

Etablering eller flytning af permanente anlæg og opstilling af faste terrænpunkter, som ikke fremgår af grundkort og terrænkort, kræver planændring. Anlæg m.v. som etableres midlertidigt, men som *ikke* er fjernet inden 1 måned fra etablering, regnes som permanente.

Ved midlertidige anlæg og terrænpunkter forstås anlæg og terrænpunkter, der er fjernet inden 1 måned fra etablering/opstilling. Sådanne kan frit placeres indenfor terrænet, forudsat at etableringen ikke indebærer en påvirkning af arealet eller de omgivende arealer, der er i strid med de retningslinier/restriktioner, der er givet for det pågældende område.

13.10 Handlingsplan

[illegible]

ØKONOMI

14 Økonomiske konsekvensberegninger

En forudsætning for at handlingsplanen gennemføres er dels, at der opstilles et budget over de økonomiske konsekvenser, dels at den årlige tildeling af ressourcer er i overensstemmelse med budgettet.

I det følgende er de økonomiske konsekvenser af planens implementering vurderet på baggrund af det bedst mulige skøn på planlægningstidspunktet.

Konsekvensberegningerne omfatter udelukkende de af planens aktiviteter, der ligger *ud over* den nuværende løbende drift af øvelsespladsen. Udgifter i forbindelse med den almindelige drift og vedligeholdelse af grønne områder, veje og militære anlæg samt tiltag som allerede udføres, er således ikke medtaget. Således indgår følgende arbejdsopgaver fra drifts- og plejeplanen ikke i budgetoverslaget:

- ♦ Bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo
- ♦ Skovdrift (incl. plantning). Varetages af Forsvarets Bygningstjeneste

Endvidere medregnes ikke udgifter i forbindelse med vildtpleje, idet planen ikke medfører aktiviteter inden for dette område.

Indgåelse af en ny forpagtningsaftale indebærer, som beskrevet i kap. 13, at forpagteren forpligter sig til at pleje de græsklædte arealer efter drifts- og plejeplanens retningslinier. Såfremt forpagtningen ophører – og en ny aftale ikke kan opnås – skal der påregnes en merudgift til slåning og bortkørsel af græsmateriale på skønsmæssigt 63.000 kr./år (pris såvel som totalpris er angivet i budgetoverslaget med kursiv).

14.1 Budgetoverslag over udgifter til gennemførelse af drifts- og plejeplanen

UDREGNINGSGRUNDLAG	
Timelønning, specialarbejder	180 kr./time
Almindelig traktor, incl. traktorfører	450 kr./time
Anhænger til traktor (vogn)	90 kr./time
Grønthøster m. vogn	120 kr./time
Slåmaskine (slagleklipper) v. årlig ydetimer på over 150 timer/år	90 kr./time
Flishugger	100 kr./time
Motorsav	25 kr./time
Spil	25 kr./time
Markeringspæle (anslået pris) – 200 stk. á ca. 40 kr./stk.	8.000 kr./stk.
Skiltestandere til kort	3.500 kr./stk.

KALKULE OVER DRIFTS- OG PLEJETILTAG				
Græsarealer				
Slåning af græsarealer	2	timer/ha x (traktor m. fører + grønthøster m. vogn)	1.140	kr./ha
Nedskæring af buske på udlåede arealer, grøntflisning og bortkørsel	2,5	timer/ha x (mand + motorsav + traktor m. fører + flishugger + vogn)	2.113	kr./ha
Vådområder				
Omkostninger pr. vandhul (angivet som gennemsnit)			8.000	kr.
Frilægning af vandløb			100	kr./lb. m.
Nedskæring langs vandløb	7,5	timer (mand + motorsav + traktor m. fører + flishugger + vogn)	6.338	kr.
Offentlig adgang				
Markering af vandreruter	25	timer + 200 pæle (ekskl. maling)	8.000	kr.
Slåning af vandreruter	14	timer (traktor m. fører + slagleklipper)	7.560	kr.
Nedskæring ifm. udsigtskiler, grøntflisning og bortkørsel	7,5	timer x (mand + motorsav + traktor m. fører + spil + flishugger + vogn)	5.850	kr./stk.
Renovering af ordensreglement, folder og skilte			30.000	kr.

14.2 Samlet oversigt over drifts- og plejeplanens økonomiske konsekvenser

Arbejdsopgave	Antal	Enhed	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Total
Græsarealer																		
<i>Slåning af græsarealer</i>	73,60	ha	62.928	62.928	62.928	62.928	62.928	62.928	62.928	62.928	62.928	62.928	62.928	62.928	62.928	62.928	62.928	943.920
Nedskæring af buske, uslåede arealer	7,50	ha			15.844			15.844			15.844			15.844			15.844	79.219
Vandløb																		
Frilægning af vandløb (incl. ødelæggelse af dræn i vandhul 19). Fordelt over 2 etaper.	1.050	meter	52.500	52.500														105.000
Nedskæring langs vandløbsbræmme												6.338						6.338
Vandhuller																		
Oprensning og restaurering af vandhuller:																		
- Vandhulsnr. 10 og 11	3	Stk.		24.000								24.000						48.000
- Vandhulsnr. 13, 15, 16 og 17	3	Stk.				24.000								24.000				48.000
- Vandhulsnr. 2, 4, 5, 6 og 7	4	Stk.						32.000								32.000		64.000
- Vandhulsnr. 9, 18 og 20	4	Stk.								32.000								32.000
Offentlighedens adgang																		
Renovering af ordensreglement, folder og skilte			30.000															30.000
Markering af vandreruter			12.500															12.500
Slåning af vandreruter (1-3 gange pr. år)	2	gange	15.120	15.120	15.120	15.120	15.120	15.120	15.120	15.120	15.120	15.120	15.120	15.120	15.120	15.120	15.120	226.800
Etablering af udsigtskiler langs Als Sund	6	Stk.		35.100														35.100
Total - ekskl. slåning af græsarealer			110.120	126.720	30.964	39.120	15.120	62.964	15.120	47.120	30.964	45.458	15.120	54.964	15.120	47.120	30.964	686.956
<i>Total- incl. slåning af græsarealer</i>			<i>173.048</i>	<i>189.648</i>	<i>93.892</i>	<i>102.048</i>	<i>78.048</i>	<i>125.892</i>	<i>78.048</i>	<i>110.048</i>	<i>93.892</i>	<i>108.386</i>	<i>78.048</i>	<i>117.892</i>	<i>78.048</i>	<i>110.048</i>	<i>93.892</i>	<i>1.630.876</i>

BILAG

15 Oversigt over bilag

Bilag 1: Grundkort over Kær Vestermark (i kortlomme bagest).

Bilag 2: Terrænkort for Kær Vestermark (i kortlomme bagest).

Bilag 3: Drifts- og plejekort over Kær Vestermark (i kortlomme bagest).

Bilag 4: Kort over fredskovspligtige arealer og kulturminder (i kortlomme bagest).

Bilag 5: Bevoksningsliste for Kær Vestermark.

Bilag 6: Katalog over fortidsminder på Kær Vestermark.

Bilag 7: Retningslinier for forsvarets anvendelse af skyde- og øvelsespladser i relation til naturbeskyttelseslovens §§ 3-4.

Bilag 8: Ordensreglement for offentlighedens adgang til Kær Vestermark

Bilag 9: Handlingsplan

Bevoksningsliste for Kær Vestermark Øvelsesplads

Bevoksningslisten (afdelingernes særlige beskrivelse) er statusopgørelsen litra for litra.

Til de enkelte kolonner gives følgende kommentarer:

Afd.	Afdelingsnummer
Lit.	Litra (delareal)
Areal	Litraareal i hektar
B %	Bevoksningsprocent. For ikke fuldt sluttede bevoksninger angiver tallet % af normal slutning.
Årgang	Året for plantning (eller etableret selvforryngelse). Er sædvanligvis beregnet ud fra alderen fra frø ved at antage en plantealder på 2 år for løvtræ og 4 (3) år for nåletræ.
Alder	Alder fra frø på plantetidspunktet.
I %	Indblandingsprocent. Den indre arealfordeling mellem træarterne i en blandingsbevoksning.
PK	Boniteten for samtlige træartsforekomster udtrykt som produktionsklasse (gennemsnitlig årlig tilvækst pr. ha i m ³)
T	Taksationsmetode. E: enkelt-træmåling F: fuldtaksation, S: skøn, T: tælling
H	Højde i meter med 1 decimal.
D	Diameter i cm med 1 decimal.
Masse	Kubikmeterfastmasse – dels for litraen og dels pr. ha.

Bevoksningslisten er en status og indeholder derfor ikke tilvækst- og hugstoplysninger samt evt. afviklingstid for de enkelte bevoksninger.

Forkortelser

ALØ	= Andet løv	KRT	= Krat
ASK	= Ask	MOS	= Mose
BØG	= Bøg	RGR	= Rødgran
EG	= Eg (stilkeg/vintereg)	SGR	= Sitkagran
REL	= Rødel	SLE	= Slette/kulturgræs
POP	= Poppel	STB	= Strandbred
FUT	= Idrætsanlæg	SØ	= Sø
KLG	= Kaserne, lejr, garageområde	VEJ	= Bilfaste veje

Tabel 1
Side 1

Bevoksningsliste 2004

[illegible]

Tabel 1
Side 2

Bevoksningsliste 2004

[illegible]

Tabel I
Side 3

Bevoksningsliste 2004

[illegible]

Taaron
Skov- og Naturstyrelsen

Tabel I
Side 4

Distrikt 6174: Kaer Vestermark.
Skovpart 1: Kaer Vestermark
Skov 101: Kaer Vestermark

Bevoksningsliste 2004

Afd.	Lit	Areal ha	B%	Anv.	År- gang	Al- der	I%	PK	T	H	D	Masse Ialt	Masse /ha	Bemærkninger
5	a	5.80		ASK	1920	86	30	4	E	16.2	23.5	131	23	Alder skønnet. El, kirsebær
				ÆR	1920	86	30	4	E	16.2	23.5	131	23	Meget ær-opvækst
				BØG	1920	86	20	5	E	18.1	26.4	250	43	
				ÆR	1890	116	10	4	E	20.1	44.5	65	11	
				EG	1920	86	10	4	E	16.1	23.3	92	16	
669*														
b		0.30		ASK	1995	11		6	E	4.5	5.5	6	20	Ibl. birk
		6.10*												
		145.40**												

Distrikt 6174: Kær Vestermark

AREALTABEL 2004
Driftsklassevis oversigt

Træart/anvendelse	Areal	Driftsklasse	Areal
EG eg	4.40	Eg	4.40
ASK ask	6.10	Ask og Ær	6.10
ALØ diverse løvtræ	5.90	Andet løv	7.60
EL el	1.60		
POP poppel o.l.	0.10		
SGR sitkagran	0.30	Gran	0.30
Ialt produktiv skov			18.40 *
SLE slette	99.40		
KRT krat	7.80		
VEJ vej	4.10		
KLK Kaserne/Lejr/Garageo	3.70		
MOS mose	3.10		
FUT Idrætsanlæg	2.70		
SKB Skydebane	2.30		
BAN NMT/Miniaturebane/In	1.70		
STB strandbred	0.90		
HUS hus og have	0.60		
SØ sø	0.60		
VLB vandløb	0.10	Ubevokset	127.00 *
Total			145.40 **

Distrikt 6174: Kaer Vestermark

ALDESKLASSETABEL 2004
Driftsklassevis oversigt

anlægs- år	alder f.anl.	D r i f t s k l a s s e				Areal ialt
		Eg	Ask og Ær	Andet løv	Gran	
1995-	-9	-	0.30	3.20	-	3.50
1985-94	10-19	-	-	-	-	-
1975-84	20-29	3.90	-	3.50	-	7.40
1965-74	30-39	0.50	-	0.90	0.30	1.70
1955-64	40-49	-	-	-	-	-
1945-54	50-59	-	-	-	-	-
1935-44	60-69	-	-	-	-	-
1925-34	70-79	-	-	-	-	-
1915-24	80-89	-	5.80	-	-	5.80
Areal ialt		4.40	6.10	7.60	0.30	18.40

Specifikation af Ubevokset

Anvendelse	Areal
KRT krat	7.80
HUS hus og have	0.60
SLE slette	99.40
MOS mose	3.10
SØ sø	0.60
VLB vandløb	0.10
STB strandbred	0.90
VEJ vej	4.10
SKB Skydebane	2.30
BAN NMT/Miniaturebane/In	1.70
KLK Kaserne/Lejr/Garageo	3.70
FUT Idrætsanlæg	2.70
Areal ialt	127.00

Fredede Fortidsminder

Fr. nr.	Beskrivelse	Bemærkninger
4211:89	Dansk mindesten fra 1864 Natursten af granit m. spids top. 80*70*50 cm. Inskriptionen vender mod V. Sort tekst i versaler: HER FALDT PRLT. W.B. STONER VED 5. REGT. DEN 29.6.1864	Stenen er rejst af ”Komiteen til rejsning af Mindesten for Faldne i de slesvigske Krige” den 9. marts 1938. William Brown Stonor fødtes i 1828 på Nygård i Tikøb Sogn. Efter sin konfirmation kom han på et tidspunkt på et skibsmæglerkontor i Helsingør. –Hans lyst stod imidlertid til at blive soldat. I 1848 blev han en af de første frivillige, der meldte sig, og han rykkede ud med 2. Jægerkorps. I de første krigsår avancerede han til overjæger. Herefter uddannede han sig til officer og i foråret 1849 udnævntes han til sekundløjtnant i linien. Han blev ansat ved 2. Bataljon og deltog i slaget ved Fredericia. I 1850 stod han ved 10. Bataljon og var med ved Mysunde. Samme år blev han Premierløjtnant. I 1863 blev han forsat til 5. Bataljon og med 5. Regiment rykkede han i felten som chef for 1. Kompagni. I kampen den 17. marts og under Dybbøls forsvar udmærkede han sig flere gange. Under forsvaret af Løkkegård den 29. juni blev han såret og døde den 19. juli på lazarettet i København. Mindestenen er opstillet Ø for den N-lige indkørsel til Løkkegård. Tilstanden er fin og bør bevares.
4311:242	Dansk mindesten fra 1864 Natursten af granit m. spids top. 60*80*50 cm. Inskriptionen vender mod ØSØ. Sort tekst i versaler: HER FALDT SKLT. H. H. PETERSEN VED 5. REGT. DEN 25.6.1864	Stenen er rejst af ”Komiteen til rejsning af Mindesten for Faldne i de slesvigske Krige” den 9. september 1937. Harald Hirschfeld Petersen, født i Nyborg, mødte 1862 som soldat ved 5. Bataljon. Med 5. Regiment gik han i krigen. På grund af sin dygtighed udnævntes han den 30. maj 1864 til sekundløjtnant i Infanteriets Krigsreserve. Han faldt den 29. juni under forsvaret af Møllestedgård. Hans hvilested kendes ikke. Mindestenen er opstillet ved hækken på S-siden af indkørsel til Møllestedgård, og er flankeret af 2 birke-træer. Tilstanden er fin, og bør bevares.
44311:243	Dansk mindesten fra 1864 Natursten af granit m. spids top. 65*65*35 cm. Ret affladet forside med inskriptionen mod V. Sort tekst i versaler:	Stenen er rejst af ”Komiteen til rejsning af Mindesten for Faldne i de slesvigske Krige” den 22. november 1939. 3. Fæstningskompagni Grove stod den 29. juni i batteriet ved Møllestedgård. Batteriet blev stærkt beskadigt. Under forsvaret blev korporal Gustav Hammerstrøm og konstabel Frederiksen dødeligt såret. De faldt begge i fangenskab og bragtes til Augustenborgs lazaret, hvor de døde omtrent samtidigt. Begge blev begravet den 8. juli på Augustenborg kirkegård. Graven kendes ikke mere.

	HER FALDT SVENSK FRIVILLIG KORPORAL G. HAMMARSTRÖM OG KONSTABEL CHR. FREDERIKSEN VED 3. FÆSTN.KOM. DEN 29.6.1864	Mindestenen er opstillet i vejrabatten midt i en kreds af mindre sten Tilstanden er fin og bør bevares.
4211:88 NB: Stenen er udenfor det mili- tære om- råde!	Dansk mindesten fra 1864 Natursten af granit m. spids top. 60*65*40 cm. Inskriptionen vender mod N. Sort tekst i versaler: HER FALDT SKLT. R. L. MØLLER VED 5. REGT. DEN 29.6.1864	Stenen er rejst af ”Komiteen til rejsning af Mindesten for Faldne i de slesvigske Krige” den 9. september 1937. R.L. Møller, født 1840 i Viby Mølle ved Kerteminde, havde lært gartneri, da han kom på aspirantskolen. I marts 1864 afgik han fra skolen i 5. Regiments 6. Kompagni. Den 30. maj udnævntes han til sekundløjtnant i krigsreserven og blev ved samme afdeling som officer. Den 29. juni såredes han i kampen ved Løkkegård, da 5. Regiment forsøgte at hindre Goebens Brigades fremrykning mod Sønderborg. Han faldt i fjendens hånd, der førte ham til Augustenborgs lazaret, hvor han døde. Jordfæstelsen fandt sted på Augustenborg kirkegård den 15. august. Mindestenen er opstillet i vejrabat mellem vej og cykelsti, lige S for indkørslen til Løkkegård.
4211:244 NB: Stenen er udenfor det mili- tære om- råde!	Dansk mindesten fra 1864 Natursten af granit m. spids top. 65*60*50 cm. Inskriptionen vender mod S. Sort tekst i versaler: HER FALDT SVENSK FRIV. MENIG P.F.C. LINDBLAD VED 5. REGT. DEN 29.6.1864	Stenen er rejst af ”Komiteen til rejsning af Mindesten for Faldne i de slesvigske Krige” den 9. september 1937. Svensk frivillig Peter Frederik Christoffer Lindblad var fra Lindköbing. Han stod som menig nr. 18 ved 5. Regiments 3. Kompagni. Under kampen om Frydendal den 29. juni blev han, hårdt såret af prøjserne, bragt til lazaretet på Sønderborg Slot, hvor han døde den 5. juni. Den 10. juni blev han jordet på Sønderborg kirkegård. Mindestenen er opstillet i vejrabat mellem vej og cykelsti, lige N for indkørslen til Frydendal.

Arkæologiske lokaliteter beskyttet efter Museumsloven

Sb. nr.	Sognebeskrivelsestekst (forkortet)	Bemærkninger
128	År 1925. Bortgravet og sløjfet høj med stenkammer fra Tragtbægerkulturen	Stedet ligger i tæt bevoksning og er ikke lokaliseret.
129 130 131	År 1925. Tre overpløjede og stærkt udpløjede høje – formentlig fra Tragtbægerkulturen – endnu dog af tydelig form. Der er fra disse høje i de seneste år bortkørt store sten, tillige af meget betydelig størrelse.	Højene ligger hen i græsareal, og anes stadig i terrænet.
132	År 1925. Sløjfet høj måske fra Tragtbægerkulturen. Endnu kendelig i nogen afstand som en let højning. Meget brændt flint i jorden. Der vides at være fundet flere flintøkser i højen.	Henligger i græsareal, men kan ikke længere ses.
133 134 135 136	År 1925. Fire overpløjede høje – formentlig fra Tragtbægerkulturen – endnu dog tydelige i terrænet. I alle fire høje meget brændt flint. I den NØ-ligste (sb. 136) er fundet en flintøkse og en del af en stridsøkse.	Alle fire i græsareal. Sb. 133 er formentlig den svage forhøjning, hvorpå der ses en ung ahorn. Sb. 134 er formentlig den svage forhøjning på det skrånede terræn. Sb. 135 er formentlig det højeste punkt. Sb. 136 ses ikke...
306 307 308	År 1955. Tre overpløjede højtomter.	I græsareal. Kun sb. 308 anes som en svag forhøjning i terrænet.
309	År 1955. Jernalderboplads under 30-40 cm tykt muldrag. Kulturlag af askeblandet jord, ildskørnede sten og mange karskår.	I græsareal. Intet at se.
310	År 1955. Overpløjet høj/grav, muligvis fra Tragtbægerkulturen.	I græsareal. Intet at se.
311	År 1955. Overpløjet gravhøj	I græsareal. Intet at se.

312	År 1955. Stenbygget grav fra yngre stenalder eller bronzealder, måske Tragtbægerkulturen. I 1924 anmeldt som et dyssekammer af 4 bæresten uden dæksten. Antageligt helt fjernet i 1955.	I græsareal. Intet at se.
314	År 1955. Overpløjet høj/grav måske fra Tragtbægerkulturen. Næsten udjævnet. Der findes brændt flint.	I græsareal. Intet at se.
334 335	År 1955. To helt over- og udpløjede høje fra yngre sten- eller bronzealder, hvorfra ejeren engang selv har bortgravet store stenpakninger.	Delvis i græsareal og delvis bevokset. Intet at se.
386	År 1955. I forbindelse med ledningsarbejde til kraftværket blev der konstateret bopladsgruber med keramik. Her er tale om en boplads fra yngre førromersk jernalder.	I græsareal. Intet at se.
398	Løsfund. Flintdolk opsamlet på lavt vand	

Retningslinier for forsvarets anvendelse af skyde- og øvelsespladser i relation til naturbeskyttelseslovens §§ 3-4

Store dele af forsvarets skyde- og øvelsespladser er tidligere landbrugsarealer. Ved overgangen til militære øvelsesområder ekstensiveres landbrugsdriften enten kraftigt eller ophører helt, hvilket ofte muliggør forskellige beskyttede naturtypers opståen. Imidlertid hindrer dette ikke fortsat gennemførelse af de militære aktiviteter, som er områdernes hovedformål.

Som efter de hidtil gældende regler er naturbeskyttelseslovens §§ 3-4 nemlig ikke til hinder for en fortsættelse af de beskyttede arealers hidtidige benyttelse. Dette gælder også forsvarets hidtidige benyttelse af arealer og anlæg m.v.

Såfremt forsvaret ejer, erhverver eller lejer arealer, som ikke hidtil har været anvendt til øvelsesformål, vil en overgang til øvelsesformål, der medfører ændringer i tilstanden, derimod kræve tilladelse.

En væsentlig intensivering af en hidtil militær benyttelse vil ligeledes kræve tilladelse fra den pågældende amtskommune, jfr. lovens §§ 3-4 og § 65, stk. 3.

Militære aktiviteter

I tilfælde hvor et større areal anvendes til øvelsesformål (f.eks. Oksbøl skydeterræn) vil forskellige dele af området kunne have forskellig benyttelsesintensitet. Vurderingen af, om en aktivitet kræver tilladelse efter lovens §§ 3-4, bør derfor ske på grundlag af intensiteten af den pågældende "delområdes" hidtidige anvendelse. Indenfor hvert "delområde" vil den hidtidige anvendelsesgrad kunne fortsætte.

F.eks. vil "delområder", hvor kørsel og lejlighedsvis bortslidning af vegetationen samt dozing, gravning og indgreb i vandløb har fundet sted, fortsat kunne benyttes på denne måde. Dette omfatter også flytning af de enkelte aktiviteter indenfor delområdet, f.eks. flytning af spor efter bælte køretøjer. Variationer i aktiviteten, f.eks. ændringer af koncentrationen af bælte spor indenfor de mest benyttede arealer, må anses som i overensstemmelse med hidtidig benyttelse, i hvert fald inden for ret vide rammer.

Derimod vil et sammenhængende areal, der f.eks. ikke hidtil har været anvendt til kørsel med bælte køretøjer eller lejlighedsvis indgreb i vandløb, ikke uden tilladelse kunne anvendes på denne måde.

Opførelse af permanente anlæg kræver som udgangspunkt tilladelse, f.eks. bygninger, skydevolde og skydebaner. Mindre enkeltstående indretninger (f.eks. "kulisser") af træ eller tilsvarende materiale, som let kan fjernes, kan dog etableres uden tilladelse.

Foranstaltninger som bevirker, at et areal varigt glider ud af den pågældende naturtypedefinition kræver tilladelse. Dette gælder f.eks. tilplantning af heder eller dræning af vådområder.

Ikke militære aktiviteter

For ikke militære aktiviteter på øvelsesområder gælder de samme regler som for civile aktiviteter uden for øvelsespladsen. Dette indebærer bl.a., at anlæg af vildtagre på beskyttede naturtyper inden for øvelsespladsen kræver tilladelse efter naturbeskyttelsesloven.

Tvivlstilfælde

I tilfælde hvor forsvaret er i tvivl, om der kræves tilladelse til en aktivitet eller et anlæg, vil forespørgselsordningen i naturtypebekendtgørelsens § 8 kunne anvendes. Det vil sige, at forsvaret kan rette henvendelse til amtet, som inden 4 uger skal besvare forespørgslen. Der henvises i denne forbindelse til s. 24 f i vejledningen om naturbeskyttelsesloven.

Ordensreglement for offentlighedens adgang til Kær Vestermark Øvelsesplads

Hærens Sergentskole byder velkommen til Kær Vestermark Øvelsesplads

Kær Vestermark Øvelsesplads er et militært område, der anvendes til uddannelse af sergentelever fra Hærens Sergentskole. Øvelsespladsen anvendes til uddannelse og øvelse for både bælte- og hjulkøretøjer samt enheder til fods. Det samlede areal udgør 145 ha.

Terrænet er åbent for publikum. Terrænet kan dog i perioder være afspærret for civil færdsel. Skilt med ”Militært område. Al uvedkommende adgang forbudt” vil da være ophængt ved indgangene. Når der forekommer skydning i området vil ballonerne være hejst – også her vil der være adgang forbudt!

Ved offentlig færdsel gælder generelt:

- ♦ *Terrænet er åbent for færdsel til fods*
- ♦ *Færdsel på cykel er kun tilladt på veje og stier (se kort)*
- ♦ *Kørsel i personbil er tilladt ad Skydebanevej til P-pladsen ved Skivedepotet (se kort)*
- ♦ *Ridning er ikke tilladt*
- ♦ *Færdsel nærmere end 150 meter fra bygninger samt færdsel i hegnede arealer er ikke tilladt*
- ♦ *Brug af forhindringsbanen er ikke tilladt uden skriftlig tilladelse*
- ♦ *Hunde må gerne medtages, men skal holdes i snor. Deres efterladenskaber skal fjernes.*
- ♦ *Berøring af ammunition eller ammunitionsdele er farligt og forbudt*
- ♦ *Brug af åben ild er ikke tilladt og tobaksrygning skal ske med omtanke*
- ♦ *Camping og overnatning i terrænet er ikke tilladt*
- ♦ *Henkastning af affald er forbudt*
- ♦ *Skiltning skal respekteres og anvisninger fra militært personel skal efterkommes*

Og husk – hvis du går stille, oplever du mere! God tur.

Yderligere information samt tilladelser til særlige arrangementer rettes til
Hærens Sergentskole,
Gerlachsgade 2
6400 Sønderborg
Tlf.: 73 43 52 52

Med venlig hilsen
Garnisonskommandanten

Handlingsplan

[illegible]

